

Nuorisososiaalityö ja arjen kuntoutus

Annika Katariina Vuori

Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiaalityö
Pro gradu -tutkielma
Joulukuu 2012

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalitieteiden laitos
Tekijä □ – Författare – Author Vuori, Annika Katariina		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Nuorisososiaalityö ja arjen kuntoutus		
Oppiaine – Läroämne – Subject Sosiaalityö		
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu	Aika – Datum – Month and year Joulukuu 2012	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 95
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tutkielman tarkoituksena on kartoittaa sosiaalityöntekijöiden kokemuksia siitä, tekevätkö he nuorisososiaalityötä, sekä mitä on arjen kuntoutus tai millaiseksi he mieltävät sen, kun toimintaympäristönä on aikuissosiaalityö.</p> <p>Kyseessä on laadullinen tutkimus, jossa sovelaan fenomenologista viitekehystä. Tutkimusaineisto on kerätty kevään 2012 aikana ja se koostuu neljästä fokusryhmähaastattelusta. Haastatteluihin osallistui 12 pääkaupunkiseudulla työskentelevää sosiaalityöntekijää. Kaikki haastateltavat työskentelevät 18–24-vuotiaiden nuorten parissa. Aineiston analyysi on toteutettu sisällönanalyysillä.</p> <p>Haastattelujen perusteella kävi ilmi, että ne sosiaalityöntekijät, jotka ovat työskennelleet nuorten kanssa jo pidempään, kokivat tekevänsä nuorisososiaalityötä. Osa haastatelluista koki sosiaalistuneensa työmuotoon. He myös mielsivät nuoruuden erityiseksi elämänvaiheeksi, jossa elämän suunnittelemattomuus on osa elämänvaihetta. Nuorimpien asiakkaiden kohdalla nuorisososiaalityön yhdeksi erityispiirteeksi mainittiin kasvatuksellinen työote, joka sisälsi muun muassa kansalaistaitojen opettamista. Sosiaalityöntekijät, jotka olivat työskennelleet nuorten kanssa lyhyempään tai olivat aloittaneet nuorten kanssa työskentelyn vasta vuoden vaihteen 2012 jälkeen, mielsivät työskentelevänsä aikuissosiaalityössä – nuorten aikuisten parissa. Heidän kokemuksissaan välittyi erityisesti se, että nuoruus on yksi elämänkulun ja -jatkumon vaihe.</p> <p>Nuorten yhteiskuntaan liittäminen sekä aktivointi voidaan nähdä yhtenä aikuissosiaalityön olennaisimpana tehtävänä. Pro gradu-työssäni lähestyn aihetta myös arjen kuntoutuksen näkökulmasta, se näyttäytyy aineistoni valossa sosiaalisena kuntoutuksena. Aineistoni liittyen arjen kuntoutukseen jakautui kolmeen osaan: helpommin aktivoitaviin, ”mökkiytyviin” nuoriin sekä sosiaalityöntekijöiden kuvailemaan ideaalimaailmaan. Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa kävi ilmi, että osalla nuorista elämänhallinta oli hukassa ja he tarvitsevat enemmän tukea arkeensa. Kotiin ”mökkiytyvien” nuorten kohdalla Työ- ja elinkeinotoimistojen tarjoamat palvelut eivät aina vastanneet nuorten tarpeita. Sosiaalityöntekijät kokivat, että ideaalimaailmassa näille nuorille olisi tarjolla esimerkiksi alueellisia palveluita tai toimintakeskuksia, joissa voisi harjoitella muun muassa elämänhallintaan liittyviä arjen taitoja.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Nuorisososiaalityö, elämänhallinta, kuntoutus, aktivointi, arjen kuntoutus		

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Faculty of Social Science		Laitos – Institution – Department Department of Social Research	
Tekijä □ – Författare – Author Vuori, Annika Katariina			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Nuorisososiaalisyö ja arjen kuntoutus			
Oppiaine – Läroämne – Subject Social work			
Työn laji – Arbetets art – Level Master's thesis	Aika – Datum – Month and year December 2012	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 95	
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>The purpose of the study is to identify the social workers' experiences in whether or not they are executing youth social work, what is regarded as everyday rehabilitation, and how it is perceived by them in the field of adult social work.</p> <p>This is a qualitative study, in which I shall apply the phenomenological framework. The data was collected in the spring of 2012 using four focus interviews. Interviews were conducted with 12 social workers working in the metropolitan area. All of the interviewees are working with young people, between the age of 18 and 24 years. The analysis has been carried out by content.</p> <p>Based on the interviews it became clear that the social workers who have worked with young people for some time, found themselves doing youth social work. Some of the interviewees felt that they had a socialized form of work. They also perceived youth as a specific stage of life, where desultoriness is a part of life's stages. Educational approach was mentioned as one of the special features of social work with younger clients. It contained, among other things, teaching of civic skills. Social workers who have worked with young people for a shorter time, or had only begun working with the youth in 2012, felt that they are working in adult social work - with young adults. Their experience was that youth is a part of life's course and the continuum phase.</p> <p>Connecting young people in society, as well as their activation can be seen as one of the essential functions of social work with adults. My master's thesis will approach the topic from the perspective of rehabilitation in everyday life; in the material it appears as social rehab. The research material related to everyday rehabilitation was divided into three parts: the easily activated, the young that only stay at home and the ideal world. Social workers' interviews showed that some parts of the youths' lives were lost and they needed more support in their daily lives. The services provided by job centers do not always match the needs of young people especially in cases of the ones who only stayed at home. Social workers felt that in the ideal world these young people should be offered services such as regional activity centers where they could practice life management skills in everyday life.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Social work with young adults, life management, rehabilitation, rehab in everyday life, activation			

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	2
2 KESKEISET KÄSITTEET	8
2.1 Nuoruus.....	8
2.2 Elämänhallinta ja kuntoutuminen	10
3 SOSIAALITYÖN TOIMINNALLISET PERSPEKTIIVIT	12
3.1 Aikuissosiaalityö.....	14
3.2 Nuorisososiaalityö.....	18
3.3 Kuntoutus ja kuntoutuminen arjessa	21
3.4 Kuntouttava työote sosiaalityössä.....	26
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	30
4.1 Tutkimustehtävän täsmentäminen.....	30
4.2 Laadullinen tutkimus	31
4.3 Fenomenologinen viitekehys	33
4.4 Teemahaastattelu ja eettinen näkökulma aineiston käsittelyprosessissa.....	35
4.5 Analyysivaihe	43
5 NUORTEN PARISSA TEHTÄVÄ SOSIAALITYÖ.....	45
5.1 Työskentelen aikuistyössä – siis nuorten aikuisten parissa.....	45
5.2 Nuorisososiaalityö vai nuorten parissa tehtävä sosiaalityö?	47
5.3 Pääkaupunkiseutu -kontekstin merkitys nuorisososiaalityössä.....	52
6 ELÄMÄNHALLINTA JA ARJEN KUNTOUTUS	55
6.1 Kevyillä toimenpiteillä kuntoutuvat.....	55
6.2 ”Mökkiytyvät” nuoret	62
6.3 Ideaalimaailma toimisi näin. . .	70
7 POHDINTA	75
LÄHTEET:	83
LIITE 1	94
LIITE 2	95

1 JOHDANTO

Nuoret, heidän pärjäämisensä tai vastakohtaisesti syrjäytymisensä, ovat usein julkisuudessa esiintyvä kestoaihe, josta kaikilla on yleensä jonkinlainen mielipide. Nuorten hyvinvointiin halutaan yleisesti ottaen panostaa ja tarjota palveluita ainakin poliittisissa puheissa. Esiin tuodaan lukuja ja summia siitä, kuinka paljon esimerkiksi syrjäytynyt nuori maksaa yhteiskunnalle. Henkilökohtaisista tragedioista kirjoitetaan myös jonkin verran. Anneli Pohjola toteaa, että kunkin aikakauden yhteiskunnalliset kipupisteet tulevat ilmi sosialisiaation vaikeuksien kautta. Tämän vuoksi nuorten kiinnittämistä yhteiskuntaan pidetään tärkeänä. Sosiaalityö ja erityisesti lastensuojelupainottuneisuuden kautta nuorten parissa tehtävä työ sijoittuu enemmän korjaavaan työhön ja jo ilmenneiden ongelmien kanssa työskentelyyn kuin ehkäisevään tukeen. (Pohjola 2009, 28.)

Gudny Björk Eydal ja Mirja Satka (2006, 306) toteavat, että pohjoismaisissa hyvinvointi- ja diskurssimalleissa lapset ovat pysyneet näkymättöminä. Tälle he näkevät syiksi muun muassa sen, että lapset käsitteellistetään usein vanhempiansa kautta perheenjäseninä, lapsuuden ollessa kuitenkin välttämätön vaihe kohti täysivaltaista kansalaisuutta. He toteavatkin, että kapeasta kansalaisuuden määrittelystä tulisi siirtyä sellaiseen määrittelyyn, jossa ikä ei olisi määrittävä tekijä (mt., 318). Pohjolan (2009, 25) mukaan nuoruus on sosiaalityössä kuitenkin jäänyt lapsuuden varjoon, osaksi lastensuojelun laajaa kenttää. Sosiaalityöstä puhuttaessa ikäryhmittäin se jaetaan yleensä lastensuojelu, aikuissosiaalityöhön ja gerontologiseen sosiaalityöhön. Pohjola kuvaileekin, että suhde nuoruuteen erityisenä toimialueena ei ole vakiintunut. Nuoruus on vaihe, jolloin siirrytään lapsuudesta aikuisuuteen. Ovet tulevaisuuteen ja sen mahdollisuuksiin ovat vielä auki. Yleisesti nuoruus onkin positiivisesti latautunut. Huomio kiinnittyy myös helposti asioihin, jotka ovat huonosti. Vuoden 2007 nuorisobarometrin mukaan syrjäytymis-, pahoinvointi- ja polarisaatiokeskustelun rinnalla on kuitenkin hyvä painottaa sitä, että suurin osa nuorista voi hyvin ja kokee

olevansa tyytyväisiä elämäänsä ja sen eri osa-alueisiin. Nuorista valtaosa suhtautuu positiivisesti omaan ja ikäluokkansa tulevaisuuteen. (Myllyniemi 2007, 9.)

Matti Tuusa (2005, 82) nostaa esiin sosiaalityön kasvaviksi haasteiksi psykososiaalisista syistä koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kuntoutumisen. Aihe on mielestäni mielenkiintoinen ja ajankohtainen. Nuorten työttömyysluvut ovat olleet korkeat jo useita vuosia. Juuri ennen taantumaa (2008) alkua työvoimahallinnon palveluja supistettiin valtion tuottavuusohjelman mukaisesti. Nuorille tarjolla olevat palvelut ja niiden tarjoajat eivät ole ehtineet reagoida tarpeisiin riittävän nopeasti. Palvelurakenteet muuttuvat ja projektit vaihtuvat. Niiden mukana pysyminen on työlästä ajoittain jopa työntekijälle, saati sitten nuorelle, joka on uuden tilanteen edessä ja tarvitsee palveluita. Kirsi Juhila (2008) toteaa aikuissosiaalityön areenojen muuttuvan edelleen jatkuvasti. Organisaatiot muuttuvat ja muuntuvat koko ajan. Nykyaikaamme on kutsuttu projektiyhteiskunnaksi. Aikuistyössä tämä tarkoittaa sitä, että työmuodot ovat projektiluonteisia ja määräaikaaisia. Sosiaalityöhön liittyvät hankkeet voivat olla joko kuntasektorin sisään sijoittuvia tai järjestöjen tuottamia. Jatkuva kuntasektorin muutos mahdollistaa tilaaja – tuottaja-mallin mukaisen logiikan, jossa kunta asettuu palvelun tilaajan rooliin. (Juhila 2008, 43.) Tarja Kemppaisen ym. (1998) mukaan palveluita määritetään aikuisnäkökulman ehdoilla. Vastaavia havaintoja on tehty psykososiaalisia palveluja tarjoavissa yksiköissä, joissa havaittiin nuorten ja nuorten aikuisten puuttuvan organisaation asiakaskunnasta. Tilannetta voidaan tulkita ainakin kahdesta eri näkökulmasta: joko asiakkaiden passiivisuutena tai palvelujen omana suuntautumisena ja näkymätöntä valtaa käyttävänä asiakasryhmiä valikoivana toimintaideologiana. (Kemppainen ym. 1998, 56.)

Tilastokeskuksen kehittämisspäälikkö Pekka Myrskylä arvioi Evan analyysissä, että Suomessa oli vuonna 2010 yhteensä 51 341 syrjäytynyttä 15–29-vuotiasta nuorta. Määrällisesti se tarkoittaa 5 %:a tuon ikäluokan nuorista. Analyysissä syrjäytyneeksi määriteltiin nuori, jolla ei ole peruskoulun jälkeistä tutkintoa ja opiskelun- sekä työvoimahallinnonpalvelujen ulkopuolella oleminen. Erityiseksi haasteeksi Myrskylä

määrittelee niiden nuorten paikantamisen, jotka eivät ole kirjoilla Työ- ja elinkeinotoimistoissa. Heitä on tilastojen valossa 32 511. Arviot syrjäytyneiden nuorten määrästä perustuvat työssäkäyntitilastoihin, joten yhteiskunnan ulkopuolelle joutumisen tai jäämisen syitä esimerkiksi rikollisuuden, mielenterveys- tai päihdeongelmien vuoksi ei voida paikantaa. Myrskylä toteaaakin, että: ”Syrjäytyminen on lakea ilmiö, jolla tarkoitetaan usein laajaa psyykkis-aineellista ongelmakokonaisuutta, henkistä putoamista yhteiskunnan normaalien käytäntöjen ulkopuolelle tai erilaisia päihderiippuvuuksia ja rikollisuuden muotoja”. (Myrskylä 2012, 1–2.) Nuoriin halutaan ja on tarve panostaa monistakin eri syistä (esimerkiksi huoltosuhde). Yhteiskunnalliset rakenteet ja toimintatavat eivät aina ole pysyneet samassa tahdissa erityistarpeiden kanssa. Sami Myllyniemi liittää syrjäytymisen yksilöä ja yhteiskuntaa yhdistävien siteiden heikentymiseen tavalla tai toisella. Keskeisenä piirteenä syrjäytymiselle pidetään työelämän ulkopuolisuutta. Taloudellis-tuotannollisten ulottuvuuksien lisäksi syrjäytymiseen liittyy sosiaalinen ulottuvuus ja erityisesti nuorten kohdalla koulutus. (Myllyniemi 2007, 74.)

Kiinnostukseni nuorisososiaalityötä ja arjen kuntoutumista kohtaan nousee käytännöntyöstä. Työskentelen Helsingin sosiaalivirastossa aikuissosiaalityössä 18–24-vuotiaiden nuorten parissa, joten lähestyn aihetta oman kokemukseni mukaisesti pääkaupunkinäkökulmasta. Sosiaalityön opinnoissani olen ollut kiinnostunut muun muassa lapsuudesta, nuoruudesta sekä kuntoutuksesta arkikontekstissa. Halusin jatkaa samantyyppisen, nuoria käsittelevän aiheen parissa myös pro gradu -työssäni. Työni tarkoitus ei ole kartoittaa nuorten omia kokemuksia, vaan tutkia aikuissosiaalityön kentällä työskentelevien sosiaalityöntekijöiden kokemuksia: millaisia haasteita työntekijän näkökulmasta on muun muassa palveluihin hakeutumisessa ja niiden saamisessa. Nuorella tarkoitan tässä yhteydessä pääsääntöisesti 18–24-vuotiaita, vaikka nuori voidaankin määritellä hyvin laajasti, jopa 35-vuotiaaksi asti. Toimeentulotuen tutkimuksen suosio liittyy Anneli Pohjolan (1994, 64) mukaan osaltaan sen helppouteen määrittää kohdejoukko yhdellä kriteerillä sekä kiinnostus asiakkuudesta palvelujärjestelmässä. Oma tutkimusalueeni liittyy näihin kahteen edellä mainittuun

rajaukseen kohdistuen kuitenkin nuorten parissa työskenteleviin aikuissosiaalityöntekijöiden haastatteluihin.

Nuoruus on ikävaiheena pitkittynyt ja nuoruutta usein myös ihannoidaan. Täten nuorisososiaalityön käsittely ja pohdinta myös täysi-ikäisten nuorten aikuisten kohdalla on aiheellista. Helsingin sosiaaliviraston aikuissosiaalityö siirtyi 1.1.2012 tapahtuneen organisaatiomuutoksen myötä uuteen palvelumalliin, jossa erityisinä painopisteasiakkaina ovat nuoret, uudet asiakkaat sekä 17 % muita asiakkaita koko asiakaskunnasta. Tässä tutkimuksessa mielenkiintoni kohdistuu nimenomaan nuorten kanssa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin heidän työstään. Nuoret nimettiin organisaatiomuutoksessa erityiseksi asiakasryhmäksi, johon haluttiin panostaa. Sen vuoksi halusinkin kartoittaa kokevatko sosiaalityöntekijät tekevänsä nuorisososiaalityötä. Olen myös kiinnostunut siitä, mitä sosiaalityöntekijät ajattelevat arjen kuntoutuksesta sekä millaisia haasteita he kokevat siihen liittyvän. On myös syytä miettiä, vastaavatko palvelut tarpeita: Muuttuiko organisaatiomuutoksen myötä rakenteet vai ainoastaan retoriikka, että nuoriin halutaan panostaa? Sosiaaliasemalla nuorten kanssa työskentely tapahtuu aikuissosiaalityön kontekstissa. Olen usein miettinyt palveleeko tämä nuoria – ja miten nuoret oikeasti huomioidaan palveluissa ja niiden suunnittelussa.

Helsingin sosiaaliviraston Sosiaalisen ja taloudellisen tuen vastuualueen internet-sivuilla (päivitetty 24.5.2012) toimeentulotuki ja sosiaalityö liitetään yhteen. Sivuston mukaan alle 25-vuotiaiden nuorten tulee ottaa yhteyttä arkisin puhelinajalla (9–10) omaan sosiaalityöntekijäänsä. (Sosiaalivirasto 2012a.) Siihen, mitä alle 25-vuotiaiden kanssa tehtävä sosiaalityö on – tai mitä sosiaalityö ylipäänsä sisältää – ei sivustossa oteta kantaa (Sosiaalivirasto 2012b). Täten koinkin tärkeäksi selvittää, kokevatko 18–24-vuotiaiden parissa työskentelevät sosiaalityöntekijät tekevänsä nuorisososiaalityötä ja millaisia erityispiirteitä työhön mahdollisesti liittyy.

Ensi kohtaamiseni ”arjen kuntoutus” termin kanssa on tapahtunut nuorten sosiaalityöntekijänä, tehdessäni yhteistyötä kolmannen sektorin yhteistyökumppanin kanssa. Puhekielessä kuntoutukseksi mielletään yleisesti sellaiseksi, joka kuuluu terveydenhuollon puolelle. Terminä ”arjen kuntoutus” on erittäin mielenkiintoinen ja joidenkin mielestä se voi pitää sisällään myös arvolatauksen. Kaikkihan me elämme arkea. Sosiaalityö pohjaa teorioistaan huolimatta paljolti käytännön työhön. Termi ”arjen kuntoutus” on noussut käytännöstä. Sen vuoksi sen tutkiminen on myös tärkeää. Sosiaalityössä kohdataan usein arjen elämänhallinnan ongelmia. Välillä ne liittyvät yhteiskunnan rakenteiden tuottamiin vaikeuksiin tai vastavuoroisesti yksilön omiin ongelmiin tai elämänhallinnan haasteisiin. Syrjäytymisdebatin ollessa aktiivinen puheenaihe jo vuosia, lähestyn arjen kuntoutusta uteliaana. Mitä sosiaalityöntekijät siitä ajattelevat? Millaiseksi he sen mieltävät? Onko sellaisen tekeminen mahdollista aikuissosiaalityössä?

Jälkihuoltonuorten parissa työskennellyt Pauliina Levamo (2007, 84) kuvaa jälkihuoltonuorten ryhmätoimintaan valikoitumisen kontekstia ja perusteita seuraavasti: ”Osa heistä oli lopettanut sekä koulun että työt, osa käytti päihteitä, osa oli sulkeutunut kotiinsa tai hoiti sisaruksiaan vanhempien ollessa joko päihtyneitä tai ylipäätään liian väsyneitä. Osa nuorista oli jo melko pitkällä rikoskierteessä ja elämän sisältönä oli nukkua päivät ja toimia yöt. Muutamalla ei ollut omaa kotia eikä varsinaisesti paikkaa missä olla ja osa joko käytti tai oli käyttänyt huumeita”. Levamon edellä mainittu kuvaus tiivistääkin hyvin ne ajatukset, jotka saivat myös minun alun perin miettimään arjen kuntoutusta aikuissosiaalityössä.

Kokemukseni mukaan nuoret elävät usein hetkessä ja ovat hyvin situationaalisia. Tulevaisuuteen ja omaan työllistymiseen uskotaan, vaikka taustalla olisi ainoastaan peruskouluopinnot. Nuorten kuntoutuminen arjessa, palveluohjaus sekä palvelujen saaminen kiinnostavat aiheina, koska työssäni kohtaan toistuvasti tilanteita, joissa nuori ei saa tarvitsemaansa palvelua, olipa kyse sitten esimerkiksi opinnoista tai terveydenhuollon palveluista. Nuoria koskettavat myös erilaiset lait, jotka liittyvät muun

muassa toimeentulotukeen sekä työttömyysetuuksiin. Nuoria velvoitetaan hakemaan esimerkiksi koulutuksiin ja opiskelemaan. Erityisesti pääkaupunkiseudulla opiskelu- ja koulutuspaikkoja ei kuitenkaan ole riittävästi tarjolla. Nuoret joutuvat ajoittain osallistumaan niin sanottuihin pakkokoulutuksiin, jotka eivät motivoi. Osa nuorista ei hakeudu palveluiden piiriin lainkaan. Tieto tai huoli nuoren vaikeasta elämäntilanteesta saattaa tulla sosiaalityöntekijän tietoon esimerkiksi vanhempien tai muiden läheisten kautta. Nuoret ovat saattaneet olla vain kotona tai asua itsenäisesti jo muutamia vuosia tekemättä mitään. Osalla nuorista toimintakyky on jo laskenut ja heillä on esimerkiksi rajoitteita toimintakyvyssään. He saattavat vaikkapa pelätä ulkona liikkumista tai julkisen liikenteen käyttämistä.

Pro gradu -työni aineisto koostuu 12 nuorten parissa työskentelevän sosiaalityöntekijän fokushaastatteluista. Työtäni ohjaa fenomenologinen ote. Tutkimustehtävä jakautuu seuraavasti: Ensiksi olen kiinnostunut kuvaamaan sitä, millaisiksi sosiaalityöntekijät kokevat tai mieltävät nuorisososiaalityön sekä millaisia ovat siihen mahdollisesti sisältyvät erityispiirteet. Toisena tutkimuskysymyksenä kartoitan arjen kuntoutusta ja sitä mitä sosiaalityöntekijät kokevat siihen liittyvän. Tiedostan mahdolliset riskit sen suhteen, että olen myös itse työskennellyt nuorten kanssa sosiaalityössä. Sen vuoksi olen pyrkinyt tietoiseen sulkeistamiseen. Käytän työssäni esimerkiksi selkeästi minämuotoa, kun viittaan omiin kokemuksiin perustuviin havaintoihin ja erottelen näin ne haastateltavieni kokemuksista.

Työni etenee seuraavasti: Johdannon jälkeen luvussa kaksi esittelen työni keskeiset käsitteet: nuoruuden ja elämänhallinnan. Kolmas luku pitää sisällään teoriaosuuden. Esittelen aluksi sosiaalityön perspektiivejä ja niitä kehyksiä, josta käsin työtä tehdään. Tämän jälkeen etenen käsittelemään aikuissosiaalityötä, jonka alle myös nuorten parissa tehtävä sosiaalityö sisältyy lastensuojelussa tehtävän työn ohella. Seuraavaksi käsittelen kuntoutusta eri näkökulmista. Esittelen kuntoutuksen ulottuvuuksia sen eri positioista.

Neljäs luku sisältää metodologisen osuuden. Tässä luvussa esittelen tutkimuskysymykset, käyttämäni laadullista tutkimusmenetelmää, lyhyesti

fenomenologista tutkimusmetodia, teemahaastattelua tutkimusmenetelmänä sekä käynnä eettistä pohdintaa. Viides ja kuudes luku pitävät sisällään aineiston empiirisen osuuden. Käsittelen olennaista kysymystä: Kokevatko Helsingin sosiaalityönyksikössä työskentelevät sosiaalityöntekijät tekevänsä nuorisososiaalityötä vai kokevatko he työskentelevänsä aikuistyössä nuorten parissa? Voidaanko puhua ilmiöstä nuorisososiaalityö? Nämä kysymykset voivat kuulostaa ainoastaan kielipeliltä, mutta sosiaalityön tulevaisuuden (mahdollisia) suuntauksia ajatellen kysymys on aiheellinen ja nuoriin liitetyn syrjäytymiskeskustelun myötä erittäin ajankohtainen. Nuorisososiaalityö nimettiin jo vuonna 2005 tehdyssä ”Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015-toimenpideohjelmassa” erityiseksi tulevaisuuden kehittämiskohteeksi. Tämän lisäksi pohdin myös sitä, tuoko pääkaupunkiseudulla työskentely sosiaalityöhön jotain erityispiirteitä tai merkityksiä, joita työtä tehdessä tulisi erityisesti ottaa huomioon. Kuudennessa luvussa käsittelen arjen kuntoutusta sosiaalityöntekijöiden perspektiivistä ja mitä se ylipäättänsä voisi tarkoittaa. Seitsemäs eli työni viimeinen luku päättyy pohdintoihin pro gradu -prosessista ja tutkimuksen herättämistä ajatuksista.

2 KESKEISET KÄSITTEET

2.1 Nuoruus

Eri tahot määrittelevät nuoren ja nuoruuden eri tavoin. Käsitteinä nuoret ja nuoriso ovat suhteellisen uusia. Anneli Pohjolan mukaan yhteiskunnallisena kategoriana nuoruus eriytyi koulutusyhteiskunnan myötä vasta muutama vuosikymmen sitten (2009, 23). Sinikka Aapola ja Kaisa Ketokivi kirjoittavat, että iän merkitysten kautta voidaan lähestyä aikuistumista. Ikää voidaan jäsenellä kronologisesti ruumiillisesti ja institutionaalisesti. Ikää voidaan arvioida myös hallittujen taitojen ja kypsyyden perusteella. Nuoruudessa erilaiset iän määritykset saattavat olla keskenään ristiriitaisia. (Aapola & Ketokivi 2005, 18.) Kristiina Kuusisaari ym. (2010) toteavat mikäli nuoruutta tarkastellaan esimerkiksi kehityspsykologisesta ja lääketieteellisestä näkökulmasta, siihen voidaan nähdä kuuluvan selkeitä ominaispiirteitä. Lapsi kehittyy

ensin nuoreksi ja sitten nuoreksi aikuiseksi. Tähän liittyvät voimakkaat kehitystapahtumat keskushermostossa, ruumiillinen kasvu ja kehitys, hormonaaliset muutokset, ajattelun, käyttäytymisen, tunne-elämän, ja ihmissuhteiden muutokset. Hyvinvointia ja terveyttä edistäviä sekä haittaavia elämäntapoja alkaa muodostua jo nuoruudessa. (Kuusisaari ym. 2010, 10.)

Terveydenhuollossa nuori ja nuoruus voidaan myös määritellä sekä jäsenellä eri tavoin. Avohoidon puolella nuorisopsykiatriassa Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirissä nuoreksi määritellään puberteetin alusta noin 13-vuotiaasta 18 ikävuoteen asti ja osastohoidossa 17-vuotiaaksi asti. (HUS 2011.) Duodecimin konsensuslauselmassa nuoruus määritellään elämänvaiheeksi, jossa siirrytään lapsuudesta vähitellen aikuisuuteen. Tämä tapahtuu noin 13–22 iässä. Nuoruusiän keskeinen päämäärä on itsenäisyyden saavuttaminen. Nuoruuden aikana muodostuvat monet elämää leimaavat tavat, jotka vaikuttavat myöhempään elämään. Osa näistä tavoista on hyvinvointia ja terveyttä edistäviä ja sitä haittaavia. (Konsensuskokous 2010.) Yhdistyneet Kansakunnat määrittelee nuoreksi 15–24 vuotiaan. Nuoret edustavat noin 18 prosenttia maailman väestöstä. (Youth Social Policy and Development Division 2011.)

Tilastokeskus esimerkiksi määrittelee nuoren olevan useimmiten 15–24-vuotias, mutta joissakin tapauksissa alaikärajana on 18 vuotta. Laissa nuoreksi työntekijäksi määritellään alle 18-vuotiaat. Heidän työssäoloehdot ovat erilaiset kuin aikuisilla ja he eivät saa tehdä aivan samanlaisia töitä kuin aikuiset. (Keinänen 2010.) Nuorten mielipiteitä ja asenteita tutkiva nuorisobarometri määrittelee nuoren 15–29-vuotiaaksi suomalaiseksi (Myllyniemi 2007, 13). Nuorisolain (27.1.2006/72) mukaan nuorella tarkoitetaan alle 29-vuotiaasta. Lain määritelmä sisältää muun muassa aktiivisen kansalaisuuden, jolla tarkoitetaan nuorten tavoitteellista toimintaa kansalaisyhteiskunnassa ja sosiaalisen vahvistamisen, mikä tarkoittaa nuorille suunnattuja toimenpiteitä elämäntaitojen parantamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Nuorisolaki pitääkin sisällään näiltä osin hyvin samanlaisia, yhteisiä tavoitteita sosiaalityön kanssa. Lastensuojelulaki (13.4.2007/417) ja nuorisolaki

määrittelevät lapsen ja nuoren keskenään eri tavalla. Lastensuojelulaissa lapsilla tarkoitetaan alle 18-vuotiaita ja nuorilla alle 21-vuotiaita (jälkihuolto), kun puolestaan Työ- ja elinkeinotoimiston piirissä nuoriksi luetaan kaikki alle 25-vuotiaat. Yhteiskunnassa täysi-ikäisyys nähdään kronologisen iän perusteella. Helsingin sosiaaliviraston aikuissosiaalityössä nuoreksi määritellään 18–24-vuotiaat, ja tätä määritelmää käytän myös pro gradu -työssäni.

2.2 Elämänhallinta ja kuntoutuminen

Kuntoutumistarve voidaan nähdä tavoitteellisen elämänhallinnan saavuttamisena. Aini Tossavaisen mukaan elämänhallinta perustuu pitkälti omien psyykkisten ja fyysisten rajojen tunnistamiseen ja niiden hyväksymiseen. Sairastuminen ja sairaus toimivat hyvinä esimerkkeinä elämänhallinnan menettämisen uhasta, koska ne voivat koskettaa meistä ketä tahansa. Elämänhallintaa voi tarkastella useammasta näkökulmasta: yksilön, organisaation tai vaikkapa eri tieteenalojen. Tämän myötä siinä esiintyy myös eri piirteitä. Useimmiten se nähdään kuitenkin jakautuvan yksilön sisäiseen ja ulkoiseen elämänhallintaan. (Tossavainen 1995, 23–24.) Elämänhallinta tai sen puute heijastuu elämänlaatuun. Arjen elämäntaidot ovat tässä avainasemassa. Pirjo Somerkivi toteaaakin ”Vammaisuus, kuntoutuminen ja selviytyminen sosiaalisten tilanteiden verkostossa” väitöskirjassaan, että asiakkaan arjen tukeminen esitetään usein ihanteellisessa mielessä: asiakaslähtöisyytenä. Tuolloin käsitykset arjesta ovat myönteisiä. Hän esittääkin kysymyksen: ”Eikö kuntoutujan arki ole yhtä kielteistä kuin muiden?” Kun muut haluavat eroon rutiineista ja tylsästä arjesta, pidetään sitä kuntoutumisen tavoitteena. (Somerkivi 2000, 107–108.) Elämänhallinta liitetään yleisesti aikuisuuden perusvalmiuksiin liittyviksi taidoiksi, jolloin osataan toimia tietyn tilanteen mukaisesti.

Sisäinen ja ulkoinen elämänhallinta ovat myös J. P. Roosin taholta tunnetuksi tekemiä käsitteitä. Sisäinen elämänhallinta liittyy yksilön elämänlaatuun, elämäntapaan ja elämän ulkoisiin puitteisiin sopeutumiseen. Tasapaino nähdään

tavoiteltavana olotilana. Ulkoinen elämänhallinta liittyy tavoiteltavaan elämäntilanteeseen: se on ulkoisten, muuttuvien tilanteiden hallintaa. Hänen mukaansa suomalaisista elämäkerroista nouseekin erityisesti pinnalle ”elämän ulkoisen hallinnan tavoittelu” eli aineellisesti ja henkisesti turvattu asema. (Roos 1987, 65.) Eeva Liukon (2006, 84–85) mukaan käsite elämänhallinta on monikerroksinen ja –uloitteinen ja se tarjoaa eri näkökulmia kuntouttavan sosiaalityön toteuttamiseen. Se auttaa kiinnittämään huomiota siihen, mikä työskentelyssä on olennaisinta sekä rajaamaan kuntouttavan sosiaalityön toiminta-aluetta.

Marko Raitanen (2001, 203–205) kirjoittaa elämänkulun yksilöllistyneen: se on vähenevässä määrin perheen ja yhteisön määrittelemä. Toisaalta se nähdään samanaikaisesti yhtenäistyneen iän mukaan. Elämänhallinta on myös monimutkaistunut ihmisten kohdatessa samanaikaisesti monimutkaisia ja keskenään ristiriitaisia henkilökohtaisia ja jopa globaaleja riskejä. Vapaus, jonka aikuisuus tuo mukanaan, edellyttää elämänhallintaa. Raitasen mukaan sisäinen elämänhallinnan puoli edellyttää kykyä vastuunottoon, joustavuuteen, valintojen tekemiseen sekä epävarmuuden sietoon. Ulkoisessa elämänhallinnassa korostuvat institutionaalisten keinojen kartoittaminen, niistä yksi tärkeimmistä lienee nuorelle koulutuksen hankkiminen. Pauliina Levamo (2007, 70) liittää jälkihuollon lastensuojelunuorten pärjäämisen vaikeudet elämänhallintaan. Taloudellisen tuen lisäksi nuoret tarvitsevat kohdennettua apua ja tukea arjen asioiden hoitamisessa – rinnalla kulkijaa. Levamo nostaa esiin vertaisryhmät psykososiaalisena työskentelytapana. Hänen mukaansa ne osallistavat, liittävät ja voimaannuttavat nuoria. Kyse on tällöin sekä ulkoisesta että sisäisestä elämänhallinnasta.

Christina Salmivalli toteaa, että nykytutkimuksen mukaan vertaisten eli samalla sosiaalisella-, emotionaalisella- sekä kognitiivisientaitojen tasolla olevien lasten ja nuorten kanssa opittujen taitojen, asenteiden, kokemusten ja tiedon tiedetään olevan merkityksellisiä. Ne vaikuttavat lasten- ja nuorten välittömään hyvinvointiin ja sopeutumiseen pitkälle tulevaisuuteen. (Salmivalli 2005, 15.) Arkielämän elämänhallinnalla tarkoitan tässä työssä sitä, että ihmisellä on tarkoituksenmukaisia

voimavaroja sekä hyvä itsetunto ja että hän kykenee käyttämään näitä voimavaroja omiin tavoitteisiin ja tarpeisiinsa nähden.

3 SOSIAALITYÖN TOIMINNALLISET PERSPEKTIIVIT

Malcolm Payne tyypittelee sosiaalityön perspektiiveiksi individualis-reformistisen, refleksiivis-terapeuttisen ja sosialistis-kollektiivisen (Payne 2005, 8–9). Kyösti Raunion (2009, 185–186) mukaan nämä termit eivät sovellu kunnolla suomalaiseen kielenkäyttöön. Hän onkin uudelleen nimennyt ne suomalaiseen kontekstiin sopivammaksi: palvelujärjestelmäkeskeiseksi, terapeuttiseksi ja yhteiskuntakriittiseksi. Toiminnalliset perustat sosiaalityössä määrittävät tällöin eri tavoin joko: järjestelmä-, vuorovaikutus- tai yhteiskuntatilanteesta käsin. Raunion mukaan perspektiivien avulla voi tarkastella profession perustoja. Perspektiivit sisältävät normatiivisia kannanottoja esimerkiksi siitä millaista työn tulisi olla. Näin ollen ne tarjoavat työntekijälle peilipinnan, johon verrata sosiaalityön käytäntöjä. (Mt., 185–186.)

Palvelujärjestelmän tavoitteena on tarjota palveluja ja etuuksia lähtökohtaisesti yksilöllisesti, mutta palvelujärjestelmän kontekstissa. Sosiaalityöntekijän institutionaalinen asema ja valta korostuvat etenkin toimistotyössä, koska ne määrittelevät ammattiin kohdistuvia vaateita. Terapeuttiseen ja yhteiskuntakriittiseen perspektiiviin rinnastettuna palvelujärjestelmä -perspektiivi voikin näyttäytyä yksilön kannalta jopa kielteisenä, koska se ei pyri saamaan aikaan suuria yhteiskunnallisia muutoksia. Asiakkuus sosiaalityössä saatetaan nähdä yksilön ominaispiirteistä johtuvana (kts. Blomberg ym. 2010: 589–599.), vaikka ongelmia aiheuttavat myös palvelujärjestelmän puutteet. (Raunio 2009, 187–189.) Raunion mukaan ammatilliseen toimintaan on vaikea yhdistää yhteiskunnallisen järjestelmän perusteellista kyseenalaistamista, koska sosiaalityötä tehdään vallitsevasta järjestelmästä käsin (mt., 193). Suomessa sosiaalityö kulminoituu vahvasti palvelujärjestelmän toimenpiteisiin. Perspektiiveillä on kuitenkin yhtäläisyyksiä ja ne täydentävät toisiaan muodostaen sosiaalityön lähtökohdan. (Mt., 194.) Juhila (2006, 49) toteaaakin, että sosiaalityön rooli,

asiakkaan ja työntekijän välinen yhteistyö, tulee nyky-yhteiskunnan keskusteluissa määritellyksi ulkoapäin. Juhila pohtii, että kyse on myös siitä, miten määritykset otetaan sosiaalityössä vastaan.

Sosiaalityön toimintatapoja tarkastellessa huomio kiinnittyy yleensä toimiympäristöön, jossa sosiaalityötä tehdään. Kaavamaisesti ajateltuna ”tietyn tyyppistä työtä tehdään tietyn tyyppisessä paikassa”. Esimerkiksi sosiaaliasemalla tehtävä sosiaalityö liitetään kapeasti katsottuna byrokratiatyöhön, vaikka se on moniulotteista pitäen sisällään koko elämän kirjon. Asiakastyön osajärjestelmät eritellään tyypillisesti byrokratia-, palvelu- sekä psykososiaaliseksi työksi. Ilmari Rostila (2001, 49) tulkitsee, että menetelmiä koskeva sosiaalityön oppi perustuu jäseneltyyn ja koeteltuun, tutkimuksen ja itsearvioinnin avulla saatuun tietoon, joka sisältää sekä paikallisen ja maallikoiden tiedon. Sosiaalityön menetelmien tietotaidossa huomioidaan ihmisten ja heidän ympäristönsä vuorovaikutuksen monimuotoisuus ja se kuinka ihmisiin vaikuttavat monet voimat, kuten bio-psyko-sosiaaliset tekijät ja kuinka ihmiset kykenevät muuttamaan näitä voimia.

Stephen M. Rose (2003, 194) on esittänyt, että vaikeudet, joita sosiaalityön asiakkaat kohtaavat johtuvat historiallisista olosuhteista, jotka luovat sekä ylläpitävät sosiaalialan työpaikkoja. Hän toteaa, että ”sosiaalityö ilmentää historiallista ristiriitaa sijoituessaan perinteisesti osaksi hyvinvointivaltion rakennetta ja ideologiaa”. Rosen ajatukseen viitaten teenkin seuraavassa luvussa lyhyesti historiallista katsausta sosiaalityön historiaan ja aikuissosiaalityönkehityksiin. Ritva Poikela (2010, 7) yhtyy myös Rosen näkemyksiin todeten, että sosiaalityö on itsessään ristiriitaista. Se sisältää tuen ja kontrollin. Sen tavoitteena on yhteen sovittaa yhteiskunnan ja yksilön välistä suhdetta tavalla tai toisella, mitä asiakkaalla on oikeus odottaa yhteiskunnalta ja päinvastoin. Poikela näkee, että yhteiskunnallisella toiminnalla on kaksisuuntainen motiivi: Se rakentuu sekä kuntalaisen että palvelujärjestelmän suunnasta.

3.1 Aikuissosiaalityö

Sosiaalityön yksiselitteinen määrittely ei ole helppoa, se on riippuvainen siitä, mistä kontekstista ja ammattikunnasta lähtöisin sosiaalityötä katsotaan. Anna Meeuwisse ja Hans Swärd tuovat esiin, että kansainvälisessä kirjallisuudessa on lukemattomia tapoja luokitella alaa. Sosiaalityöstä puhutaan erityisenä alueena kuten sosiaalipalveluina, vanhusten huolenpitona, sairaanhoitona ja kriminaalityönä. Mikäli sosiaalityötä luonnehditaan ihmisten kohtaamiseksi, jossa toinen auttaa toista, voidaan sosiaalityön juuria löytää jo Raamatusta esimerkiksi laupiaan samarialaisen tarinasta. (Meeuwisse & Swärd 2009, 46–47.) Ammatillisella sosiaalityöllä on kansainvälisesti pitkät perinteet: Jane Addamsista ja settlementityöstä sekä Mary Richmondin menetelmäkehittelystä alkaen. Merkittävimpänä modernin ajan sosiaalityön kehitykselle pidetään Yhdysvalloissa kehittyntä, mutta alkujaan Iso-Britanniasta syntyntä Charity Organisation Society (COS)-järjestöä, jonka systematisoijajana Richmond toimi. Hänelle oli tärkeää sosiaalisten tekijöiden merkitys ongelmien diagnosoinnissa ja siihen johtaneessa interventiossa. (Karjalainen 2010, 197; Raunio 2009, 12–17; Dominelli 2004, 47–48; Sipilä 1989, 23–27.) Kansainvälinen sosiaalityöntekijöiden järjestö (IFSW) määrittelee internet-sivustollaan 8.6.2012 sosiaalityön ammatiksi, jonka tehtävänä on ”edistää yhteiskunnallista muutosta, ongelmanratkaisua ihmissuhteissa, voimaannuttaa ja lisätä ihmisten vaikutusmahdollisuuksien parantamista sekä hyvinvointia. Sosiaalityössä hyödynnetään eri teorioita ihmisen käyttäytymisestä ja sosiaalista järjestelmistä. Sosiaalityö toimii paikoissa, joissa ihmiset ovat vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Ihmisoikeudet ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus ovat sosiaalityön oleellisia periaatteita”. (IFSW, 2012.)

Lait määrittävät sosiaalityön kenttää ja toimintoja ja niissä myös määritellään millaiseksi tehtäväksi sosiaalityö katsotaan ja sanoitetaan. Lait pohjautuvat useimmiten yhteiskunnan tärkeinä pitämiin normeihin ja moraalisiin arvoihin. Sosiaalityön kannalta sosiaalihuoltolaki (Laki sosiaalihuoltolaista 1982/710) on tärkein työtä normittava laki. Sen vuoksi on tärkeää olla tietoinen myös historiallisesta kontekstista, koska sillä on

merkitystä tämän päivän työhön. Mirja Satka (1994) toteaaakin, että erilaiset painotukset vaihtelevat historiallisen tilanteen mukaan. Erilaiset orientaatiot, kuten yksilö-, ryhmä- ja yhteisökeskeinen auttamistyö ja laajempi yhteiskunnallinen vaikuttaminen painottuvat sykleittäin erilaisten virtausten mukana. Sodan jälkeen esimerkiksi huoltotyöstä siirryttiin vuosien saatossa ulkomailta saatuun oppiin sosiaalityöstä. Uusi oppi oli soveltavaa. Se sisälsi esimerkiksi soveltavaa psykologiaa, sosiologiaa, psykiatria sekä erilaisia menetelmiä. Oppiriidat viivästyttivät yhtenäistymisprosessia, mutta liittäväksi tekijäksi muodostui 1960-luvun lopun sosiaalihuoltokritiikki. (Mt., 315–320.)

Sosiaalihuoltolain uudistamista koskevassa kuulemistilaisuudessa 22.6.2011 Pirkko-Liisa Rauhala teki katsausta sosiaalipolitiikan historiallisiin vaiheisiin. Hänen mukaansa moderni sosiaalipolitiikka on verrattain nuori ilmiö. Suomalaisessa sosiaalityön kehityksessä on erotettavissa noin 30 ja 60 vuoden välein toistuvia jaksoja. Kyseessä on kehitys- ja reformisyklit, joissa korostetaan muita enemmän joko yhteiskunnan rakenteita, työn kohdekysymyksiä, työmenetelmiä tai työntekijän roolia. Rauhalan mukaan nykyisen sosiaalihuoltolain sykli oli täyttymässä. Sen vuoksi onkin tärkeää miettiä millaiseksi se on muodostunut käytännössä. Hän näki riskiksi, että muodostuisi uusi köyhäinhuoltolaki, mikäli uusi laki pohjaisi tausta-ajatukseltaan ainoastaan nykytilanteen kirjaamiseen. Rauhala penäskin reformin, aktiivisen muutoksen tekemisen perään. (Rauhala 2011.)

Aikuissosiaalityön spesifikaatio ei ole yksiselitteistä. Sen käytännöt on tyypillisesti jaettu byrokratia-, palvelu- ja psykososiaaliseen työhön. Julkisella sektorilla on 2000-luvulla siirrytty tuottamaan palveluja yleisesti elämäntaakallisen mukaisesti: lastensuojelun ja vanhuspalveluiden välille sijoittuvaa sosiaalityötä onkin alettu kutsua aikuissosiaalityöksi. Eriytymiskehitystä on havaittavissa aikuissosiaalityön lisäksi kunnallisissa erityispalveluissa, diakoniatyössä ja esimerkiksi järjestötyössä. Aikuissosiaalityöllä viitataan kuitenkin yleisesti sosiaalitoimistoissa tehtävään

perussosiaalityöhön. (Karjalainen 2010, 197; Raunio 2009, 169–184; Kankainen 2012, 9–17; Sipilä 1989, 213–214, 218–220, 224–226.)

Byrokraatiatyö tapahtuu Kyösti Raunion (2009) mukaan julkisen hallintohierarkian alimmalla tasolla suorassa asiakaskontaktissa, jossa työntekijä edustaa julkista auktoriteettia ja päätöksentekovaltaa suhteessa asiakkaaseen. Byrokraattisen organisaation edellyttämä toimintatapa on jännitteisessä suhteessa palvelu- ja psykososiaalisen työn kanssa. Psykososiaalisessa työssä lähtökohtana ovat yksilön ja sosiaalisen ympäristön vuorovaikutus. Työssä korostuu esimerkiksi psyykkinen selviytyminen sekä toiminta- ja ajattelutapojen muuttaminen. (Raunio 2009, 171–178; Mäntysaari 1991, 104–136; Sipilä 1989, 224–226.)

Aikuissosiaalityötä kartoittaneessa ”Uudistuva ja voimaannuttava aikuissosiaalityö-Visio vahvasta aikuissosiaalityöstä” (2011, 39) hankkeen loppuraportissa todetaan aikuissosiaalityön keskittyvän pääosin kolmeen määrääiheeseen: tulottomuuteen, työttömyyteen sekä asunnottomuuteen. Saija Kangas liittää aikuistyön kunnalliseen sosiaalityöhön, joka on suunnitelmallista, kokonaisvaltaista ja useimmiten yksilökohtaista työskentelyä. Asiakkaan kuntoutuminen, tilannearvioiden ja suunnitelmien tekeminen ovat olennainen osa työtä. (Mt., 15–16.) Sosiaalityötä toteutetaan kunnissa eri tavoin. Puhutaan muun muassa yhdenmukaisesta sosiaalityöstä, jossa sosiaalityö kattaa koko elämän kirjon. Helsingin sosiaalivirastossa sosiaalityötä toteutetaan elämäntaakallisen mukaan. Se tarkoittaa sitä, että eri ikävaiheissa oleville esimerkiksi lapsiperheille, aikuisille, vanhuksille tai vammaisille annettavat sosiaalityön palvelut tapahtuvat oman sektorin alaisuudessa. Tässä pro gradu -työssä puhun elämäntaakallisen mukaisesta aikuissosiaalityöstä.

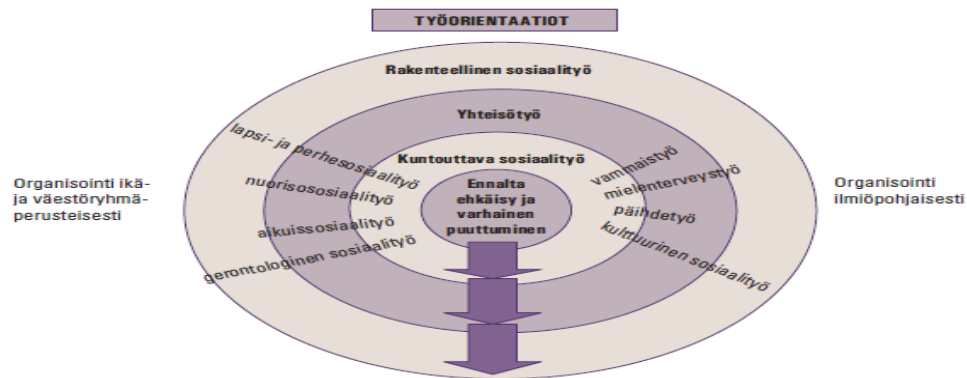
Sosiaalityön spesifikaatio vaikeudet näkyvät myös uutta sosiaalihuoltolakiluonnosta valmistelleen työryhmän sosiaalityön (3 § 4) määritelmässä. Heidän mukaansa

sosiaalityö on: ”Tutkimustietoon perustuvaa sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön suunnitelmallista ja tavoitteellista sosiaalisia ongelmia ehkäisevää, niitä vähentävää tai poistavaa rakenteellista asiantuntijatyötä sekä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen tuen tarpeen selvittämiseen ja arviointiin pohjautuvaa sosiaalista asiantuntija-apua ja sen yhteensovittamista muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa ihmisten hyvinvoinnin, turvallisuuden, osallisuuden, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden sekä yhteisöjen toimivuuden edistämiseksi”. (STM 2012, 169.)

Sosiaalihuoltolakia valmistellut työryhmä ei ollut lakiluonnoksen määritelmästä yksimielinen, koska siinä ei kyetty eriyttämään selkeästi ja tekemään näkyväksi esimerkiksi ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opintojen tuottamia osaamisen eroja. Eriävissä mielipiteessä esitettiin sosiaalityöllä tarkoitettavan: ”Tutkimustietoon ja yhteiskunnalliseen asiantuntijuuteen perustuvaa suunnitelmallista ja tavoitteellista sosiaalisia ongelmia ehkäisevää, niitä vähentävää tai poistavaa rakenteellista asiantuntijatyötä sekä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen tuen tarpeen selvittämiseen, arviointiin ja suunnitteluun pohjautuvaa sosiaalista asiantuntija- ja viranomaistyötä ja sen yhteensovittamista muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa ihmisten hyvinvoinnin, turvallisuuden, osallisuuden, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden sekä yhteisöjen toimivuuden edistämiseksi. Sosiaalityö on sosiaalityöntekijän kelpoisuuden omaavien henkilöiden tekemää työtä”. (Mt., 215.) Määritelmien erossa ei ole kyse pelkästään retoriikkaeroista, vaan kyse on myös koulutus- ja henkilöstöpolitiikasta sekä asiakkaan oikeuksista saada palvelua koulutetulta, oman työnsä taitavalta, muodollisesti pätevältä henkilöstöltä.

Kuva 1

sosiaalityön työorientaatiot Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 – toimenpideohjelman mukaisesti (Karjalainen & Sarvimäki 2005, 38.)

3.2 Nuorisososiaalityö

Eino Heikkinen ja Jouni Tuomi toteavat, että tarve hahmottaa elämäntulkua eri näkökulmista on tärkeää. Eri elämänvaiheet liittyvät muun muassa koulutuksen, sosiaali- ja terveyspolitiikan ja työelämän toisiinsa. (Heikkinen & Tuomi 2000, 5.) Kulttuuriperinteessä on tyypillistä jakaa ihmisen elämä eri ikäkausiin tai -ryhmiin. Odotukset eri ikäryhmiä ja elämänvaihteita kohtaan vaihtelevat. Ne ovat yhteydessä yhteiskunnallisessa toiminnassa käsitykseen sekä itsestä että toisista. Jouni Tuomen mukaan, ikäkriteerien perusteella ihmisiä luokitellaan eri rooleihin ja asemiin. Tästä huolimatta ikänormit ovat kulttuurisesti määräytyneitä, sosiaalisia konstruktioita. Ympyrää tai kaarta käytetään usein metaforana kuvaamaan elämäntulkua. (Tuomi 2000, 13–14; Raitanen 2001, 197.) Myös Sinikka Aapola (2002, 296) toteaa, että ikää on käytetty rutiininomaisesti luokittelemaan ihmisiä ja heidän välisiä eroja nykyajan empiirisessä sosiaalitutkimuksessa. Tavallisimmin ikä on jaettu kolmeen eri kategoriaan: kokemukseräisen tai yksittäisen iän kriteerillä, kulttuurisesti määritellyn tai yhteiskunnan perusteella sekä biologisen tai fyysisen iän kriteerien mukaan. Ikään liitetään myös normeja siitä, mikä on hyväksyttyä ja mikä ei. Moderneissa valtioissa kronologinen ikä on tunnetuin rutiininomainen tapa luokitella ihmisiä. Julkisissa

laitoksissa iän määrällisellä mittaamisella on vaikutusta esimerkiksi oikeuslaitokseen, koulutukseen sekä yhteiskunnalliseen tutkimukseen. (mt., 300). Suomessa, kuten myös monissa muissa länsimaissa, täysivaltaisena kansalaisena pidetään 18- vuotta täyttäneitä. Elämänkulku on nuorilla aikuisilla väistämättä rajattua niin kokemuksellisesti kuin ajallisestikin. Lähtökohdat ovat erilaisia ja ikä ei sellaisenaan riitä määrittämään heitä yhdeksi ryhmäksi. (Raitanen 2001, 191.)

Antiikin ajan aristotelisessä perinteessä elämä jaettiin kolmeen ikäkauteen biologisessa kontekstissa: Iuventukseen eli nuoruuteen, mediumiin eli keski-ikään ja senectukseen eli vanhuuteen, rapistumisen aikaan. Aristoteleen mukaan nuoruus on kasvua elämään, sen taustalla on teleologinen ajatus, että kaikella on lopullinen tarkoituksensa. (Tuomi 2000, 17–18.) Anni Vilkkö kirjoittaa, että ikävaiheiden keskeisiä elämänvaiheita pyritään mallittamaan ja rakentamaan normatiivisuutta sekä odotuksenmukaista elämää. Tämä kuvastaa elämänkulkua yhteiskunnallisesti rakennettuna sosiaalisena instituutiona. (Vilkkö 2000, 75.) Eri ikävaiheet ja niihin liitettävät siirtymätehtävät on helpompi ymmärtää kehitystehtäväluetteloiden avulla. Elämänkulun malli nojautuu psykologiseen malliin myös maallikkokielessä. (Raitanen 2001, 196.)

Mirja Satka (2003) on tehnyt historiallista katsausta lastensuojeluun sekä nuorisososiaalityöhön. Korkeakoulutasoinen lapsi- ja nuorisososiaalityön opetus alkoi Helsingissä vuonna 1926 lastensuojeluopilla. Suojelukasvatuksen idea rantautui Suomeen suurista sivistysvaltioista, joissa teollistuminen ja palkkatyö olivat jo aiheuttaneet murroksen perheiden lastenkasvatukseen. Satka näkeekin tässä julkisen ja yksityisen lapsenhoidon diskurssin muutoksen, jota voidaan pitää ensimmäisenä lapsi- ja nuorisososiaalityön ammatillis-tieteellisenä käänteinä. Metodiset ja teoreettiset ajatukset tulivat tieteen diskursseista, rouvasväen hyväntekeväisyyden sijaan. Suojelukasvatuksen ideat perustuivat esikuviin naapuripohjoismaista ja Preussista. Kasvatustyön tavoitteena oli estää rikolliseen maailmaan tai huonoihin tapoihin joutuminen. Suojelukasvatus erosi aiemmista lastenhuollon menetelmistä ainakin siten,

että se tahtoi perustaa ne tieteelliseen tutkimukseen. Taustalla oli esimerkiksi ajatus, että kaupungistumiskehitys ja asuinympäristö olivat suorassa yhteydessä työväenluokan lasten käytökseen, koska kotiolosuhteet olivat muuttuneet. Ydintehtävänä olikin varmistaa, että suojelukasvatus takaa riskioloissa kasvaville eväät oikeanlaisille suomalaisille kansalaisille. (Mt., 129–140; Satka 1994, 261–263, 290.)

Juha Hämäläinen ym. (2008) liittävät sosiaalityön erityisosaamisalueisiin nuorisososiaalityön. Heidän mukaansa nuorten parissa tehtävään työhön liittyy lastensuojelunäkökulmaa laajempi orientaatio. Oman teoriapohjan lisäksi nuorisososiaalityössä tarvitaan tietoa kasvun ja kehityksen ehdoista, erilaisista kasvuympäristöistä, nuoruusiän kehitysvaiheen erityisluonteesta ja nuorisokulttuurista. He näkevätkin nuorisososiaalityön jakavan osittain yhteisestä tietopohjaa nuorisokasvatuksen sekä -psykiatrian kanssa. (Mt., 162.) Pekka Karjalainen ja Pirjo Sarvimäki liittävät puolestaan nuorisososiaalityön orientaatioperustoiksi kuntouttavan sosiaalityön, yhteisö- ja rakenteellisentyön sekä varhaisen puuttumisen. (Karjalainen & Sarvimäki 2005, 40). Nuorisososiaalityön tietopohja on löydettävissä sosiaalityön yleisestä tietoperustasta, nuoria ja nuoruutta koskevassa tutkimuksessa sekä arviointitutkimuksista, jotka liittyvät usein projektitoimintaan.

Sosiaalityön käsikirjassa Pekka Karjalainen (2010) paikantaa nuorisososiaalityön kuuluvan selkeimmin nuorten palveluihin erikoistuneisiin yksiköihin. Erilaista työkenttää hänen mukaansa edustavat yli 18-vuotiaat kotoa pois muuttaneet nuoret, joiden palveluihin on vastattu liiaksi vain projekti- ja työpajatoiminnalla. Tällöin riskinä on auttamisjärjestelmän ulkopuolelle joutuminen. Sosiaalityössä on tärkeää huomioida nuoret, koska tällöin voidaan ennakoida ongelmia. Sosiaalityön yhtenä tärkeänä tehtävänä voidaan pitää nuorten yhteiskuntaan integroitumista (kts. Juhila 2006, 49–64). Karjalainen kuitenkin toteaa, että työmuotona nuorisososiaalityö ei ole vielä rakentunut selkeästi omaksi tehtävä- ja työalueekseen, vaikka sen tarve on sekä tunnustettu että tunnistettu. (Mt., 192–193.)

Myös Reetta Pietikäinen (2007) on kiinnittänyt huomioita siihen, että alaikäiset huomioidaan sosiaalityössä lastensuojelun kautta ja perheet usein vain vanhempien näkökulmasta. Pietikäisen mukaan nuorisosiaalityö on keskeinen sosiaalityön tehtäväalue, mutta sen erityiskysymyksiä ei ole vielä huomioitu riittävästi sosiaalityön sisältöinä. Vaikka nuoruus ikävaiheena on pidentynyt, palvelujärjestelmä ei ole kuitenkaan kyennyt vastaamaan mutkistuneiden siirtymävaiheiden tuottamiin uusiin tukitarpeisiin. Se ei ole mukauttanut riittävästi toimintaansa, vaikka nuorisosiaalityön kehittämistä pidetään Pietikäisen mukaan ilmeisenä. Keskeisenä nuorisosiaalityön kehittämishaasteena voidaan pitää sosiaalista kuntoutusta. (Pietikäinen 2007, 68.) Alle 25-vuotiaiden toimeentulotuen saajien määrä on kasvanut kaikissa kuusikkokunnissa (Helsinki, Espoo, Vantaa, Tampere, Turku & Oulu). Valtakunnallisella tasolla 18–29-vuotiaiden aikuisten toimeentulotuen saajien määrä nousi 2 prosenttiyksiköllä edelliseen vuoteen verrattuna. Valtakunnallisella tasolla nuoret toimeentulotuen asiakkaat muodostavat 28 prosenttia kaikista toimeentulotuen saajien määrästä. (Borg 2011, 3; Virtanen & Kiuru 2011, 1–3.) Nuorten arvojen ja elämäntilanteen muuttuessa perinteinen yhteiskunnallinen ohjausjärjestelmä onkin koetuksella.

3.3 Kuntoutus ja kuntoutuminen arjessa

Termiä kuntoutus käytetään moninaisissa yhteyksissä. Sillä voidaan tarkoittaa vajaakuntoisten toimintakyvyn parantamiseen tähtäävää toimintaa, mutta myös terveiden kansalaisten fyysisen kunnon ylläpitämistä. Toisaalta kuntoutus -sanaa käytetään myös pelkästä kuntoutuksen maksamisesta ja kuntoutukseen liittyvistä maksupäätöksien tekemisestä. (Siira ym. 1993, ref. Somerkivi 2000, 140.) Ruotsalaisessa kuntoutustieteen perusteita esittelevässä ”Rehabiliteringsvetenskap. Rehabilitering till arbetslivet i ett flerdisciplinärt perspektiv” kirjassa kuntoutus määritellään seuraavasti: Kuntoutus on käsitteenä monitahoinen. Puhekielessä se yhdistetään usein yhteiskuntaan sekä työelämään sopeuttamisena. Tällöin siihen liitetään käsitteenä toimenpiteitä, joiden tuloksena on positiivisia merkityksiä. Kuntoutus on myös kokoava yläkäsite kaikille lääketieteellisille, psykologisille, sosiaalisille ja ammatillisille toimenpiteille, joilla

voidaan auttaa ihmisiä palauttamaan optimaalinen toimintakyky ja edellytykset normaaliin elämään. (Westerhäll ym. 2006, 19.)

Suomessa reilun sadan vuoden aikana harjoitettu kuntoutus voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen: hyväntekeväisyyden- ja armeliaisuuden jaksoon, invalidihuollon organisoituun aikaan sekä kuntoutuksen yksilöhuollollisen toimintamallin jaksoon (Tossavainen 1995, 11). Kuntoutustoiminta, joka lähtee yksilön tarpeista, korostaa sitä miten kuntoutujan omat kyvyt ja voimavarat saadaan parhaiten käyttöön elämänhallinnan lisäämiseksi (mt., 15). World Health Organizationin (WHO) asiantuntijakomitean mukaan kuntoutus sisältää kaikki ne toimenpiteet, jotka tähtäävät vajaakuntoistavien olosuhteiden vaikutusten vähentämiseen ja vammaisten sekä vajaakuntoisten henkilöiden auttamiseen, kykeneviksi saavuttamaan sosiaalinen integraatio. Tämä määritelmä kuntoutuksesta on yleisesti käytössä. (Somerkiivi 2000, 140.) Ruotsalainen sosiaalipsykologi Ingemar Emanuelsson (2000, 11) tulkitsee integraatiota kahdesta eri näkökulmasta: Termi tarkoittaa hänen mukaansa "ideologista perustelua tavoitteelle", toisaalta sitä voidaan tulkita myös kehityksenä, joka johtaa integraatioon. Molemmille visioille on yhteistä se, että niiden tavoitteena on tasa-arvo ja yhtäläinen osallistumisoikeus.

Kuntoutus jaotellaan perinteisesti lääkinnälliseen, ammatilliseen, kasvatukselliseen ja sosiaaliseen kuntoutukseen. Jäsennystapana se kuvaa lähinnä kuntoutuksen toimintaloikoja ja pääasiallisia keinoja, joita käytetään asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Ammatillinen ja sosiaalinen kuntoutus kiinnittyy tässä yhteydessä kuntouttavaan sosiaalityöhön aktivointi- ja työllistämispalveluissa. (Tuusa 2005, 37; Järvikoski & Härkäpää 2004, 23; Järvikoski & Härkäpää 2011, 21–22.) Vappu Karjalaisen mukaan sosiaalisesti painottunut kuntoutuksen lähestymistapa on nousemassa perinteisen lääketiedeorientoituneen näkökulman rinnalle (Karjalainen 2004, 21). Sydänkuntoutusta tutkineet Helena Hämäläinen ja Monica Röberg toteavatkin, että kuntoutus tulee nähdä prosessina, jossa lähtökohtana on kuntoutuvan

henkilön ja hänen ympäristönsä tavoitteellinen ja vuorovaikutuksellinen muutos. Tässä muutoksessa pyritään kuntoutuvan henkilön kokonaisvaltaiseen elämäntilanteen edistämiseen. (Hämäläinen & Röberg 2007, 134.) Lotta Vahlne Westerhäll ym. (2006, 29) liittävät sosiaaliseen kuntoutukseen erilaisia toimintoja. Sillä voidaan kuvata muun muassa erilaisia tarpeita, neuvontaa, palveluja. Se saattaa sisältää esimerkiksi apua sosiaalisen verkoston rakentamisessa. Yksilökohtainen tilanne määrittää tuen tarpeen.

Deric Wade nostaa esiin, että kuntoutuksessa näyttää kuitenkin olevan edelleen vallalla käsitys kuntoutuksesta fyysisenä ilmiönä. Kuntoutus on hänen mukaansa kuitenkin ongelmien selvittelyprosessia, eikä yksittäistä toimintaa. Kuntoutuksessa tulee kuitenkin ottaa huomioon kaikki vaikuttavat ja merkitykselliset tekijät. (Wade 2006, 189.) Valtioneuvoston kuntoutusselonteossa eduskunnalle (2002) kuntoutus on saamassa yhä enemmän psykososiaalisia ja sosiaalisia ulottuvuuksia. Selonteon mukaan ”kuntoutus voidaan määritellä ihmisen tai ihmisen ja ympäristön muutosprosessiksi, jonka tavoitteena on toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen, hyvinvoinnin ja työllisyyden edistäminen. Kuntoutus on suunnitelmallista ja monialaista, usein pitkäjänteistä toimintaa, jonka tavoitteena on auttaa kuntoutujaa hallitsemaan elämäntilanteensa”. (Mt., 3.) Aila Järvikoski ja Kristiina Härkäpää toteavatkin (2011, 10–11), että kuntoutusselonteossa ei määritellä yksiselitteisesti enää kuntoutuksen kohderyhmää, vaan sen perusteiksi on alettu ymmärtää myös sosiaalisen syrjäytymisen uhka. WHO korostaa mielenterveyden positiivisia ulottuvuuksia terveyden määritelmään sisältyvässä kannanotossaan. Siinä terveys määritellään fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin eikä pelkästään sairauden tai vamman kautta. (WHO 2011.)

Tuija Kotirannan mukaan (2008, 54) sosiaalityötä luonnehditaan muutostyöksi, johon hän liittää aktivoitumisen olennaiseksi tekijäksi. Kuntoutuksen sosiaalisen ulottuvuuden kasvun taustalla ovat muun muassa yhteiskunnan yksilöitymis- ja modernisaatiokehitys. Muutokset asettavat vaateita myös kuntoutuskäytäntöjen kehittämiseksi. Karjalaisen mukaan kuntoutustieto on muuttumassa kohti arjen moni näkökulmaisuutta, sen muutosherkkyyksineen ja säröineen. Dialogisuus ja psykososiaalisuus korostuvat tämän

päivän kuntoutuksen kehityksen suunnissa. Monialaista kuntoutuksen osaamista tarvitaankin yhä enenevässä määrin. Eri yhteistyötahot lääketiede, sosiaalityö, sosiaalipsykologia sekä kasvatusta- ja työtieteiden asiantuntemuksen ja tieteenfilosofiat Karjalainen nimeääkin yhteisen osaamisen ja tiedon lisäämisen mahdollisuuksiksi eikä esteiksi. Monitieteellisyyttä ja erilaisen tiedon yhdistämistä tarvitaan, jotta kokonaisvaltaista kuntoutusta voidaan kehittää. (Karjalainen 2004, 23–24.)

Voimavaraistaminen ja osallisuus ovat sosiaalisen syrjäytymisen ja integroimisen ohella olleet jo pitkään käytettyjä termejä niin politiikassa, valtakunnallisissa strategioissa kuin alueellisissa hankkeissakin. Näiden rinnalle on noussut myös käsite sosiaalinen kuntoutus. Pekka Karjalainen ja Sanna Blomgren (2004) pitävät kuitenkin ongelmallisena käsitteiden ylimalkaisuutta: Mistä puhutaan, kun viitataan valtaistamiseen, osallisuuteen tai sosiaaliseen kuntoutuksen? (Mt., 99.) Arjen tuntemista ja siitä tiedon tuottamista sekä eteenpäin viemistä pidetään tutkimustulosten mukaan sosiaalityön keskeisenä tehtävänä. Sosiaalityöntekijän rooli on tässä suhteessa kaksinainen: asiakastyön ohella sen oletetaan sekä tuottavan tietoa ihmisten vaikeista olosuhteista, elämäntilanteista ja niissä selviytymisestä että myös vaikuttamaan siihen. Pietikäinen nostaa esiin, että tutkimustulosten mukaan suurin osa väestöstä voi hyvin, mutta eriarvoisuus väestöryhmien välillä on kasvanut. Huolta kannetaan erityisesti syrjäytymisuhan alla olevista nuorista, koska pahoinvointia kuvaavat tekijät näyttävät olevan kasautumassa. (Pietikäinen 2007, 67.) Myös Somerkivi liittyy sairastumisen, arjen ja kuntoutumisen toisiinsa. Hänen mukaansa kuntoutuksen puhetavoissa arki liittyy ”asiakkaan arjen tukemiseen” joka ilmenee ihanteellisessa mielessä asiakaslähtöisyyden osoituksena. (Somerkivi 2000, 107.)

Aila Järvikoski ja Kristiina Härkäpää määrittelevät sosiaalisen kuntoutuksen (2004, 24; 2011, 22) prosessiksi, jolla pyritään parantamaan sosiaalista toimintakykyä sekä kuntoutumisen sosiaalisia edellytyksiä. He liittävät sosiaalisen kuntoutuksen myös monipuoliseen osallisuuteen yhteiskunnassa. Käytännön tasolla se tarkoittaa esimerkiksi kykyä ja mahdollisuuksia selviytyä arkipäivän välttämättömistä toiminnoista, oman

toimintaympäristön rooleista ja vuorovaikutussuhteista. Ne voivat olla esimerkiksi yksittäisiä toimia, jotka muun muassa helpottavat: Asumista, liikkumista ja yleistä osallistumista, taloudellisen turvallisuuden huolehtimista sekä sosiaalisten verkostojen tukemista. Matti Tuusa (2005) kokee sosiaalisen kuntoutuksen jääneen kuitenkin muiden kuntoutuksen osa-alueiden varjoon. Hän arvioi, että sen paikka kuntoutuksen kokonaisuudessa on jäsentymätön. Tuusan mukaan se näkyy järjestelmätasolla käytännössä sekä palvelujen tuottamis- että rahoitustasolla. Tuusa pohtiikin sangen aiheellisesti: ”Voidaan myös kysyä onko perinteinen kuntoutuksen jaottelu enää ylipäättään relevantti ja onko sosiaalinen kuntoutus enemmänkin tavoitekieltä kuin yksi kuntoutuksen osa-alue?” (Mt., 41.) Rose (2003, 199) näkee sosiaalityön nimenomaan arjen tukena tilanteissa, joissa ihmistä uhkaa esimerkiksi syrjäytyminen, epätasainen tulonjako tai köyhyys. Yhteiskunnallisten ongelmien seurauksia ratkaistaankin sosiaalityössä, riippumatta siitä mistä ongelmat alun perin joutuvat.

Kuntoutus on alettukin ymmärtää yhä laaja-alaisemmin. Tämä on tarkoittanut myös kuntoutusta tarvitsevien huomattavaa määrällistä kasvua sekä toimintatapojen ja tavoitteiden monipuolistumista. Korjaavasta on siirrytty kohti ehkäisevää ja varhaiskuntoutusta. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 44–45.) Järvikosken ja Härkäpään mukaan 1990-luvulta alkaen onkin alettu nostaa esiin vajaakuntoisuuden psyykkisiä ja sosiaalisia puolia myös tilanteissa, joissa ei ole kyse sairaudesta, vammasta tai viasta. Heidän mukaansa kuntoutus tulee nähdä yhteiskunnan keinona taistella syrjäytymiskehitystä vastaan. (Mt., 48.) Ilpo Vilkkumaa (2004, 28–29) näkee sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvän kolme eri tasoa: 1) toiset ihmiset huomioon ottavan, yhteisöllisen, 2) konkreettisen läsnäolon ja 3) yhdessä tekemisen, toiminnallisen tason. Hän näkeekin, että sosiaalinen kuntoutus on yhdessä toimimista ja tekoja. Se on alue, jolla ihminen ei voi toimia ainoastaan yksin.

Etelä-Pohjanmaan erikoissairaanhoidopiirissä toteutetussa nuorten aikuisten kuntoutumishankkeessa (2008–2009) havaittiin, että iso yhteiskunnallinen haaste kohdistuu erityisesti psykiatristen palvelujen piirissä olleiden nuorten aikuisten

pärjäämiseen. Tiina Leppinen toteaa, että tarvitaan useiden tahojen välistä yhteistyötä, joustavia asiakaslähtöisiä toimintamalleja, joiden suunnitteluun asiakkaat osallistuvat myös itse. Kuntoutumishankkeessa tehtiin havainto, että itsenäisen elämisen vaikeudet ja neuvottomuus sekä suunnitelmien että tavoitteiden puute tulevaisuuden suhteen korostuivat kyseisten nuorten elämässä. Se, mikä työntekijästä näyttäytyi hyvänä elämänä, ei kohdannut asiakkaan toiveiden kanssa. Leppinen korostaakin avointa, molemminpuolista dialogia sekä omien käsitysten kyseenalaistamista, jotta asiakkaan aito kuuleminen sekä elämän tavoitteiden kohtaaminen mahdollistuvat. Ammatilliseen, eettiseen kohtamiseen sisältyy asiakkaan tahdon kunnioittaminen. Hoitotahon ja kuntoutusohjaajan käsitykset voivatkin muuttua sen suhteen, mitä ja mistä alun perin asiakkaan on ajateltu hyötyvän kuntoutusohjauksessa. (Leppinen 2012, 30–31.)

Terveystieteiden sosiaalityön lähtökohdiksi HYKS:n intranetissa todetaan kokonaisnäkemyksen muodostamisen sosiaalisten tekijöiden ja sairauden yhteydessä. ”Sosiaalinen ja taloudellinen tilanne vaikuttavat kuntoutumiseen. Sosiaalityön tavoitteena on vahvistaa potilaan sosiaalista toimintakykyä. Keskeisiä asioita ovat toimeentulo, perhe ja muut sosiaaliset suhteet, asuminen ja työhön liittyvät erityiskysymykset. Neurologian kuntoutuspoliklinikalla sosiaalityöntekijä työskentelee osana moniammatillista työryhmää ja auttaa potilaan kuntoutumisprosessia oman asiantuntemuksellaan”. (HYKS intranet: Ahosen ja Ahon mukaan 2012, 50.) Ruotsalaisissa tutkimuksissa arjen kuntoutus liitetään usein nimenomaan ikäihmisiin ja heidän arkensa ja elämänlaadun tukemiseen kotona (kts. Åhlfeldt ym. 2007; Arman 2005.) Arjen kuntoutuksessa nuoriin viitataan lähinnä huumeongelmista toipuvien kohdalla (Arman 2005, 8).

3.4 Kuntouttava työote sosiaalityössä

Matti Tuusan (2005) mukaan ”Kuntouttavan sosiaalityön ammattikäytäntöjen juurruttamista kuntien peruspalveluihin vaikeuttavat monenlaiset reunaehdot ja mekanismit. Sosiaalitoimessa on käynnissä jatkuva asiakastyön organisoinnin ja työorganisaatioiden muutos. Myös työntekijöiden vaihtuvuus- ja rekrytointiongelmat,

asiakasmäärät, muuttuva tehtäväkenttä sekä tehtävärakenteen uudistaminen vaikeuttavat uusien ammattikäytäntöjen omaksumista. Sosiaalityön asema on monin tavoin epävakautunut”. (Mt., 2.) Eeva Liukko (2006) mieltää kuntouttavan aikuissosiaalityön lähtökohdiksi syrjäytymisen uhan ja työttömyyden (mt., 44). Järvikoski ja Härkäpää (2004) liittävät kuntouttavaan työotteeseen toimintatavat, jotka tukevat asiakkaan subjektiivista sekä toiminta- että vaikutusmahdollisuuksia. Kyse on heidän mukaansa asiakkaan valinnan vapaudesta suhteessa omaan hoitoon ja arkielämään liittyvissä asioissa. Puolesta tekemisen sijasta, kuntouttavalle työotteelle on tyypillistä yhdessä tekeminen. Se ei ole pelkästään fyysistä tekemistä, vaan se sisältää sekä psyykkisen että sosiaalisen puolen. (Mt., 22–23.)

Pietikäisen (2007) mukaan ”sosiaalityöllisillä palveluilla viitataan sekä sosiaalityöhön että poikkihallinnollisiin nuorille suunnattuihin hankkeisiin, joissa sosiaalityöllinen painotus on vahva” (mt., 66). Laajennettu käsitys kuntoutuksesta huomioi vajaakuntoisuutena myös työttömyyteen liittyvät vaikeudet sekä elämänhallinnan ongelmat (Liukko 2006, 7). Analysoidessaan kuntouttavaa sosiaalityötä Liukko jatkaa pohdintaansa, tulisiko tavoitteenasettelun painottua ensisijaisesti elämänhallintaan työllistymisen sijasta. Hänen mukaansa työllistyminen dominoi ajoittain sosiaalityön prosessia, työntyen jopa tavoitelistan etualalle. (Mt., 80.) Kuntouttava sosiaalityö sekä kuntouttava työote muistuttavat paljolti toisiaan. Ne eivät ole aina helposti eroteltavissa. Karkeasti eroteltuna kuntouttavaa työtettä voidaan tehdä esimerkiksi toimistotyöstä käsin. Kuntouttava sosiaalityö on nimensä mukaisesti tekemistä, jonka tavoitteena on kuntoutuminen.

Matti Tuusan mukaan sosiaalityö on myös lähtökodiltaan muutostyötä. Työn tavoitteina on estää syrjäytymistä, tukea asiakkaiden elämänhallintaa ja itsenäisyyttä. Asiakkaan ajattelu- ja toimintatapojen muutoksien käynnistäminen ovat kuntoutustyön erityisiä haasteita. Hänen mukaansa ”Kuntouttavan sosiaalityön lähtökohtana on asiakkaan kokonaistilanteen monipuolinen huomioon ottaminen. Se on päämäärälähtöistä asiakkaan tavoitteita hänen kanssaan yhdessä etsivää ja niiden toteuttamista tukevaa toimintaa”. (Tuusa 2005, 44.) Kuntouttavaa sosiaalityötä tehdään monilla eri sektoreilla

muun muassa aikuissosiaalityössä, sairaaloissa ja kuntoutuskeskuksissa, työvoimanpalvelukeskuksissa jne. Työn luonne vaihtelee lähtökohdista riippuen. Kuntouttava sosiaalityö voi olla esimerkiksi työelämään tähtäävää tai toimintakykyä ylläpitävää toimintaa. Työn lähtökohtana tulee olla asiakkaan tavoitteet ja niissä tukeminen. Auttamistyöhön kuuluu myös selkeä ammatti-identiteetti, mikä pitää sisällään sen, että voi joustavasti hahmottaa autettavan maailmaa omasta roolistaan käsin.

Kuntoutumisen tavoitteiksi on yleisesti asetettu aktiviteettien parhaan mahdollisen tason saavuttaminen. Yksilölliset tavoitteet määräytyvät toiminnan tasolle voimavarojen ja elämäntilanteen mukaan. Kuntoutumista tarkastellaan toimintakyvyn, elämänhallinnan, itsenäisen suoriutumisen ja työkyvyn näkökulmasta. (Tossavainen 1995, 41.) Levamo nostaa esiin, että jälkihuoltonuorten kohdalla sopeutuminen arkeen sisältää erityisiä haasteita, koska laitoksessa elämisen jälkeen saattaa olla vaikeaa hahmottaa mitä itsenäinen eläminen vaatii. Käsitykset pärjäämisestä saattavat olla epärealistisia. Sijaishuollosta saadun tuen ja kontaktin päättyessä, nuori saattaa jäädä yksin, mikäli sosiaaliset verkostot ovat ohuita. Tästä huolimatta nuorilta odotetaan ikänormatiivin mukaista etenemistä niin koulutuksen kuin työelämäänkin sijoittumisen suhteen. (Mt., 79–80.) Kuntoutus on monitieteistä ja täten yksiselitteistä käsitystä kuntoutuksesta on vaikea muodostaa. Työssäni lähestyn kuntoutusta nimenomaan sosiaalityön näkökulmasta ja arjesta käsin. Arki liittyy sekä yksityiseen että julkiseen. Se koostuu rutiineista, normaaleista elämän toistuvista tapahtumista erotuksena juhlasta.

Yksilöllistyneessä, postmodernissa yhteiskunnassa valintojen tekeminen lukuisten vaihtoehtojen keskellä saattaa olla vaikeaa. Oman aktiivisuuden ja itseorganisoitumisen ihannointi saattavat kääntyä vastaan, mikäli käytettävissä olevat keinot ja voimavarat ovat rajalliset. Esimerkiksi psykososiaalisista syistä koulutuksen tai työelämän ulkopuolelle jääneiden nuorten kohdalla yhteiskunnalla onkin todellisia haasteita. Miten

tukea ja liittää nuoria yhteiskuntaan kuntoutuksen keinoin? (Karjalainen 2004, 13.) Syrjäytymistä tapahtuu myös sosiaalisten muutosten ja rakenteiden vuoksi, koska erityiset tarpeet jätetään huomioimatta. Sosiaaliset tekijät saattavat olla yhteiskunnallisia tekijöitä, joita ei huomioida tarpeeksi eri elämäntilanteissa ja mahdollisuuksissa. Erityisryhmiä on useita, joista yksi on nuoret. (Kemppainen ym. 1998, 24.) Joensuulaisille syrjäytymisuhan alaisille 17–24-vuotiaille suunnattua Nuotta-projektia (1.9.2000 – 31.12.2003) arvioineet Pekka Karjalainen ja Sanna Blomgren toteavat, että: ”Paitsi aikuisuutta, niin myös nuoruutta leimaavat ristiriitaiset vaateet ja kiihkeä elämänrytmi. Elämäntilanne on muuttunut yhä katkonaisemmaksi ja epävarmuus on lisääntynyt. Erilaiset elämäntilanteiden ongelmat voivat kasaantua jo varhaisnuorilla, ja nuoruudesta voikin tulla erilaisten ongelmien hallitsema tila. Yksilön kannalta välttämättömiin yhteisöihin kiinnittymisen kitkat voivat lopulta estää integroitumisen yhteiskuntaan. Näin vaateet nopeasta siirtymästä aikuisuuteen voivat kääntyä itseään vastaan”. (Karjalainen & Blomgren 2004, 99.) Matti Tuusa sijoittaakin aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön ja siellä tehtävän kuntoutuksen lähtökohtaisesti sosiaalisen ja ammatillisen kuntoutuksen piiriin (mt., 32).

Alpo Heikkisen tutkimuksen mukaan psykososiaalisten palvelujen kenttä on hajanainen. Se on eriytynyt ongelmien mukaan esim. päihde- ja mielenterveyspalveluihin. Mikäli tarjottavien palvelujen työmenetelmät eivät kohtaa nuorten tarpeita riittävän monipuolisesti, nuoret jäävät ajelehtimaan löysillä sitoumuksilla aikuisten luomaan palveluviidakkoon kunnes elämäntilanne edellyttää hoitotason toimenpiteitä. (Heikkinen 2007, 5.) Se, miten nuoria kohdataan eri instituutiossa ja palvelujärjestelmissä, vaikuttaa myös palveluihin hakeutumiseen. Huonojen kokemusten myötä ei palveluihin kiinnitytä, ja tästä saattaa seurata ongelmien monimutkaistumista ja nuoren elämänlaadun heikentymistä.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimustehtävän täsmentäminen

Tutkielmassani haen vastausta kahteen kysymykseen. Ensiksi haluan selvittää, miten työntekijät kokevat nuorisososiaalityön ja mitä he ajattelevat aikuissosiaalityön kontekstissa tapahtuvasta nuorisososiaalityöstä – ja mieltävätkö he ylipäänsä tekevänsä sellaista. Nuorisotyö mielletään usein toiminnaksi, joka kohdistuu oppivelvollisuusikäisiin nuoriin. Aikuissosiaalityössä työskennellään pääsääntöisesti jo täysi-ikäisten, nuorten aikuisten kanssa. Tässä pro gradu -työssä nuori on määritelty 18–24-vuotiaaksi, Helsingin sosiaaliviraston sosiaalityönyksikön sosiaalityöntekijöiden työnkuvien ja -jakojen mukaisesti.

Toisena tutkimuskysymyksenä kartoitan, mitä on arjen kuntoutus, ja miten ja millaiseksi nuorten kanssa sosiaalityötä tekevät työntekijät sen näkevät. Kuntoutumista voidaan tulkita esimerkiksi liittyen kuntouttavaan työtoimintaan tai sairaudesta toipumiseen. Tässä tutkielmassa lähestyn kuntoutumista aikuissosiaalityön keskiöstä: arjessa ja arjesta käsin. Yleisesti ajatellaan, että ihmistä ei voida käsittää ilman maailmaa, jossa hän elää. Lauri Rauhalan mukaan elämäntilanne eli tiluatio on se osa maailmaa, johon yksilö on suhteessa. Se on aina ainutkertainen, vaikka siihen liittyy myös yhteisiä tekijöitä kuten esimerkiksi arvot, normit, kulttuuri ja yhteiskunnalliset olot. (Rauhala 2005, 33.) Osa tiluatiion komponenteista ihminen voi itse valita ja siten muunnella elämäntilannettaan. Tällaisia valintoja ovat muun muassa ystävät, puoliso ja harrastukset. (Mt., 42.) Tutkimukseni ontologiassa nojaan holistiseen ihmiskäsitykseen. Tässä yhteydessä ymmärrän kuntoutumisen kokonaisvaltaiseksi toiminnaksi, jossa sosiaalityöntekijä pyrkii tukemaan nuorta oman elämänsä aktiivisena toimijana.

4.2 Laadullinen tutkimus

Kyseessä on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Anu Puusan ja Pauli Juutin mukaan sen yleinen tavoite on kokonaisvaltainen käsityksen luominen tutkittavasta ilmiöstä. Tällöin tutkittavasta asiasta etsitään tulkintaa, joka johtaa ymmärryksen syventämiseen ja sen myötä uuden tulkinnan syntymiseen. (Puusa & Juuti 2011, 51.) Sirkka Hirsjärvi ja Helena Hurme toteavat, että kvalitatiivisissa tutkimuksissa hyödynnetään usein merkitysten tulkintaa. Se tarkoittaa sitä, että tutkija ei tulkitessaan turvaudu pelkästään siihen, mikä on näkyvissä, vaan pyrkii löytämään aineistosta sen, mitä ei ole suoraan tekstissä lausuttu. Tulkinta perustuu arvioiden tekemiseen sekä järjestykseen. Tutkija tulkitsee aineistoa omasta näkökulmastaan asiasta. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 137.) Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan tehtävänä on tehdä uskottavia tulkintoja toisten tekemistä tulkinnoista, ilmiöistä, tapahtumista ja asioista (Puusa 2011, 73).

Puusan ja Juutin (2011, 42–43) mukaan laadullinen tutkimus etenee hermeneuttisen kehän mukaan, jossa tutkija käy keskustelua aineistonsa kanssa korjaten omia ennakkokäsityksiään tutkimusprosessin edetessä. He toteavat, että tutkija pyrkii lisäämään tulkinnallaan kokonaisuuden ymmärrettävyyttä niin, että se ei ole ristiriidassa aineiston kanssa. Esiymmärryksen tiedostamisen merkitys korostuu tässä yhteydessä. Sen pohjalta tutkija luo kontaktin tutkimuskohteeseen sekä tekee vaihtoehtoisia tulkintoja aineistonsa pohjalta. Oma esiymmärryksen pohjautuu työkokemukseen aikuissosiaalityössä nuorten aikuisten parissa sekä aiempiin opintoihini.

Nojaan analyysissäni paljon abduktiiviseen päättelyyn, joka Martti Grönforsin (1982, 33) mukaan perustuu siihen, että tutkijalla voi olla jonkinlainen johtoajatus, intuitiivinen käsitys tai jo valmiiksi muodostettu hypoteesi tutkittavasta asiasta tai kiinnostus tärkeäksi oletettuihin seikkoihin. Grönfors toteaa, että ”abduktio sen sijaan huomioi sen, että tutkijan kiinnostus jostain syystä kohdistuu joihinkin tärkeiksi oletettuihin seikkoihin. Jostakin saadaan varsinaisen päättelyn lähtökohtana oleva johtolanka, jonka antamien viitteiden mukaan sen jälkeen edetään”. (Mt., 37.) Tiina Silvasti (2011)

kuvailee abduktiivista päättelyä myös teoriaohjaavaksi otteeksi, jossa ennakko-oletukset vaikuttavat koodaukseen. Hän toteaa kuitenkin, että koodaus ei ole lukkoon lyöty, vaan se elää prosessin edetessä. Olennaista on kuitenkin riittävä tarkkuus. (Silvasti 2011.) Koodauksen ”eläminen” kuvastaa myös omaa prosessiani. Se, mikä aluksi tuntui olennaiselta, ei loppuvaiheessa valikoinnin ja rajauksen myötä päätynytkään enää työhöni.

Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi nostavat esiin, että mikään tieto ei ole puhtaasti objektiivista tietoa. Heidän mukaansa tutkija päättää tutkimusasetelmasta oman ymmärryksen varassa ja täten myöskään tutkimustulokset eivät ole käytetystä havaintomenetelmästä tai käyttäjästä irrallisia. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 19; Puusa & Juuti 2011, 51.) Tuula Helne yhtyy myös siihen, ettei mikään tieto ole objektiivista, vaan omien oletusten ehdollistamaa. Tutkija on osa yhteiskuntaa, saman todellisuuden tuote, joka tuottaa ja kuuntelee kulttuurista puhetta. Samalla tutkija yrittää kuitenkin muodostaa koherenssia kuvausta, eli yhteensopivuusteoriaa. (Helne 2003, 15–16.) Sirkka Hirsjärven ym. (2010) mukaan arvot muovaavat sitä, miten pyrimme ymmärtämään tutkimaamme ilmiötä, tästä tutkijakaan ei voi irtautua. Tulokset ovat väistämättä ehdollisia johonkin aikaan ja tiettyyn paikkaan. (Hirsjärvi ym. 2010, 161.)

Tuija Nummelan mukaan tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa myös se, miten haastateltavat valikoidaan haastatteluun (Nummela 2011, 80). Pro gradu -työssäni haastattelin nimenomaan nuorten kanssa työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä. Tällä pyrin saamaan luotettavuutta vastauksiin ja tutkimuskysymyksiini, koska haastatellut nuorisososiaalityöntekijät tunsivat parhaiten tutkittavan aiheen. Haastattelu ajankohtana he olivat työskennelleet nuorten kanssa muutamasta kuukaudesta yli 10 vuoteen. Osalla haastatelluista oli työkokemusta nuorten parissa työskentelystä myös muualta kuin aikuissosiaalityöstä. Juha Varto (1992, 103–104) liittää tutkimuksen tekemiseen luotettavuuden ja pätevyyden. Näillä hän tarkoittaa sitä, miten tutkimus vastaa sille asetettuja tavoitteita. Yleistyksen, joita aineiston pohjalta esitetään tieteellisinä tutkimustuloksina edellyttävät, että ne perustuvat tutkimuksen kulkuun ja siitä tehtyihin

päätelmiin. Ne eivät voi tulla muualta. Ne perusteet, joilla tutkimus katsotaan luotettavaksi, tulee esittää teorian muodostuksen yhteydessä. Reabiliteetti eli tutkimuksen luotettavuus tarkoittaa Varton mukaan vapautta satunnaisista ja epäolennaisista tekijöistä.

4.3 Fenomenologinen viitekehys

Viitekehysenäni on fenomenologinen tutkimussuuntaus, joka on kiinnostunut ilmiöistä ja ilmiöiden tutkimisesta (Metsämuuronen 2006, 92). Juha Virtasen mukaan fenomenologiassa ollaan kiinnostuneita ihmisen subjektiivisesta kokemuksesta. Lähestymistapa mahdollistaa myös jo aiemmin tarkastellun ilmiön tutkimisen, koska kokemuksen ja niille annettujen merkitysten tutkiminen voivat tuottaa aina uutta tietoa. (Virtanen 2006, 152.) Fenomenologiassa pyritään kokonaisymmärryksen muodostamiseen tutkittavien kokemuksista sellaisena kuin se on ilman omia ennakkokäsityksiä ja luonnollisia asenteita (Virtanen, 2006, 175). Juha Perttula (1995, 8–12) toteaa fenomenologisen ihanteen pitävän sisällään kyvyn reduktioon, jolla hän tarkoittaa sitä, että tutkija pysyy tietoisena käsitteellisistä ja teoreettisista etukäteisolettamuksistaan ja pyrkii asettamaan ne syrjään analyysin ajaksi. Timo Laine (2007, 32) puolestaan tulkitsee, että fenomenologisessa tutkimuksessa asioiden kuvaaminen mahdollisimman ennakkoluulottomasti edellyttää esiymmärryksen tiedostamista, sillä tulkintakysymykset nojaavat aina jonkinasteiseen esiymmärtämiseen tai olettamuksiin.

Virtasen (2006, 169) mukaan tutkijan tulisi antaa mahdollisimman alkuperäinen kuvaus eli deskriptio tutkittavan kokemuksesta, kysymys on tällöin tutkittavan ja tutkijan kuvauksen vastaavuudesta. Hän jatkaakin, että fenomenologiassa tutkijan olisi sulkeistettava, toisin sanoen laitettava syrjään omat ennakko-oletukset, jotta tutkittavan kokemukset voidaan kohdata sellaisenaan kuin ne ilmenevät ja jotta huomio kiinnittyy ilmiön olennaisiin asioihin. Virtanen toteaa, että tutkijan muodostettua tutkittavien kokemuksista kokonaiskuvan, voi hän siirtyä merkitysyksikköjen erotteluun. Tällä hän

tarkoittaa tutkittavan ilmiön kannalta olennaisen tiedon nostamista esiin. Tämän jälkeen merkitysyksiköt tulisi kääntää tieteenalan yleiselle kielelle sekä muodostaa yksilökohtaisia että yleisiä merkitysverkostoja. (Virtanen 2006, 175–180.)

Fenomenologiassa kartoitetaan tyypillisesti yksittäisen ihmisen kokemuksia, mielipiteitä ja sitä, millaisia merkityksiä hän antaa tutkittavalle ilmiölle. Tämän valossa valitsemani haastattelumenetelmä eli fokushaastattelu saattaa tuntua irralliselta tai jopa poissuljetulta vaihtoehdolta. Perustelen valintaani kuitenkin sillä, että tutkimuksessani en mennyt niin syvälle ihmisen henkilökohtaiseen maailmaan, vaan kyseessä oli työhön liittyvien ilmiöiden ja kokemusten kartoittaminen. Kun puhutaan työstä, on tällöin kyseessä myös kollektiivinen ilmiö, jossa kukin luo sekä omaa että työyhteisön tai kokonaisryhmän yhteistä käsitystä ilmiöstä. Tutkimuksen teon kannalta fenomenologisessa ihmiskäsityksessä yhteisöllisyyden käsite on keskeinen. Yhteisön jäsenenä on sekä yksityisiä että yhteisiä käsityksiä asioista, joille luodaan merkityksiä. (Laine 2007, 28–29.) Tukeudunkin työssäni Laineen ajatukseen yhteisöllisyydestä. Tekemäni haastattelut toimivat myös interventioina (Vuori 2012b) ilmiön kartoittamisessa, koska nuorisososiaalityöntekijöille ei ollut haastatteluajankohtaan (huhti – kesäkuu 2012) mennessä ollut tarjolla esimerkiksi koulutusta tai omia keskustelufoorumeita liittyen nuoruuteen tai sen mahdollisiin erityispiirteisiin.

Aineiston analyysitapa tulisi Steinar Kvalen (1996, 176) mukaan miettiä jo haastatteluvaiheessa, eikä vasta sen jälkeen. Aineiston analysoinnissa käytin sisällönanalyysia, koska se soveltuu analyysimenetelmäksi ihmisten kokemuksia kuvaavassa fenomenologisessa tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi 2006, 13). Juha Varto (1992, 86) kirjoittaa, että fenomenologiassa on pyritty erottamaan se, mikä liittyy tutkijaan ja se, mitä ilmiössä aidosti tutkitaan. Tutkimuksen kohteena on se, mikä on sidoksissa tutkijasta riippumattomaan asiantilaan. Jyväskylän yliopiston Humanistisen tiedekunnan tutkimusmenetelmäsivuston mukaan: ”Fenomenologinen tutkimusstrategia voi toisaalta painottua tutkijan itsensä ja tutkijan omien kokemusten ja ymmärryksen muodostumisen tarkkailuun, jota hyödyntämällä tutkimuskohteesta pyritään löytämään sen keskeinen olemus. Tavoitteena on oman välittömän kokemuksen kautta tuottaa

tutkimuskohteesta syvällistä tietoa”. (Koppa 2012a.) Omassa tutkimuksessani tämä tarkoittaa sitä, että olen nostanut nuorisososiaalityön ja arjen kuntoutuksen esiin. Tutkimusmenetelmäsivustolla todetaan myös lisäksi, että ”fenomenologinen analyysi voi rakentua tutkimuskohteen tarkastelun lisäksi tutkijan itsensä ja omien kokemusten ja ymmärrysprosessien tarkastelusta”. (Koppa 2012b.)

4.4 Teemahaastattelu ja eettinen näkökulma aineiston käsittelyprosessissa

Yleisimmät aineistonkeruumenetelmät laadullisessa tutkimuksessa ovat haastattelu, havainnointi, kysely ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Menetelmiä voidaan käyttää joko yksittäin, rinnakkain, yhdisteltynä tai tutkimusresurssien mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 73.) Haastattelua käytetään tutkimusmenetelmänä, kun halutaan tietää suoraan, mitä ihminen kyseessä olevasta asiasta ajattelee. Sosiaalivirastossa toteuttamani haastattelut asettautuvat haasteelliseen ajankohtaan, koska aikuisten taloudellisen tuen vastuualueella oli tapahtunut iso organisaatiomuutos vuodenvaihteessa 2012. Tämän vuoksi jouduin miettimään etukäteen, miten se vaikuttaa mahdollisesti haastateltaviksi suostuviin henkilöihin ja heidän tuottamaansa puheeseen.

Tutkimusta tehdessä on otettava huomioon tutkimuksen kohde. Tätä pro gradu - tutkielmaa varten on haettu tutkimuslupa Helsingin Sosiaalivirastolta. Eettisen toimikunnan lausuntoa ei ole tässä yhteydessä tarvittu, koska haastateltavat olivat täysivaltaisia, ei holhouksen alla olevia henkilöitä. Aineistossani ei ole myöskään käsitelty suoraan esimerkiksi asiakastietoja tai käytetty asiakastietojärjestelmää. Tutkimuksessani haastateltavina olivat kollegani, sosiaaliviraston eri sosiaalityön yksikön toimipisteissä työskentelevät sosiaalityöntekijät. Osan haastatelluista olin tavannut joskus aiemmin esimerkiksi viraston järjestämissä koulutuksissa, osaa en.

Tuula Helne puhuu toisen asteen tarkastelijan näkökulmasta. Hänen mukaansa halu problematisoida ja nostaa esiin itsestään selviä asioita problematisoidusti ei ole

ongelmatonta. Sosiaalitieteilijät elävät samassa kulttuurissa kuin muutkin, eikä heiltä ole vaadittu etäisyyden ottamista. (Helne 2003, 15.) Työssäni tukeudunkin Helnen pohdintaan, ettei tutkija elä tyhjiössä, vaan on osa samaa yhteiskuntaa. Tunnistan ja tunnustan kuitenkin mahdolliset riskit, kun haastattelija ja haastateltavat toimivat samalla toimialalla ja olen pyrkinyt huomioimaan niitä työtä tehdessäni. Merja Laitinen ja Tuula Uusitalo (2007, 324) toteavat tutkijuuteen liittyvän myös oman aseman ja paikan määrittämisen tutkimuskontekstissa. Haastatteluasetelmana tilanne oli minulle toisaalta sekä helppo että samalla erittäin haastava. Tunsin toimintaympäristöä, kontekstia sekä työhön liittyviä haasteita jo ennalta. Minulla oli siis esiymmärrys siitä, millaisessa kontekstissa ja kenen kanssa toimitaan. Niiden tunnistaminen toisaalta asettaa tutkijan rooliin haasteita, jotta en johdattelisi keskustelua, saamiani vastauksia mahdollisesti toivomaani tai tiedostamattomaan suuntaan. Työssäni päädyinkin ratkaisuun, että mikäli haastateltavat olisivat alkaneet johdatella toistuvasti keskustelua johonkin muuhun aiheeseen kuin varsinaisiin tutkimuskysymyksiini, kuten esimerkiksi organisaatiomuutokseen, josta minua oli ennalta kovasti varoiteltu, olisin muuttanut tutkimuskysymyksiäni sen mukaisesti.

Asetin tavoitteekseni haastatella vanhan, aiemman aluejaon mukaisesti (etelä-, länsi-, pohjoinen- ja itäinen alue) kultakin alueelta nuorten parissa työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä. Menetelmäkseni valitsin ryhmähaastattelun, koska ajattelin, että ryhmässä puhe olisi luonteeltaan keskustelunomaista ja luontevaa omasta työstä puhumista. Tavoitteenani oli tehdä neljä, noin kahden tunnin mittaista fokus- eli täsmäryhmähaastattelua ja haastatella työntekijöitä 4–6 henkilön ryhmissä. Kyseessä on laadullinen tutkimusmenetelmä, jota käytetään yhteiskunta- ja ihmistieteissä. Fokusryhmähaastattelulla tarkoitan sitä, että haastateltavat on valikoitu tarkasti. Haastattelumuodon heikkoutena voidaan pitää sitä, että sillä ei saada yksilöityä tietoa sekä se voi mahdollistaa epäluotettavuuden esimerkiksi ryhmäpaineen vuoksi. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 62–63; Parviainen 2005, 53–54.) Rosaline Barbour toteaa, että fokusryhmien avulla on mahdollista kuitenkin saada selville asiakkaiden tarpeita, ideoida sekä kokemuksia. Menetelmän avulla ryhmien osallistujat pystyvät myös jakamaan ja verbalisoimaan kokemuksiaan. (Barbour 2007, 8–12.)

Lähestyin aluksi sosiaalityöntekijöitä heidän esimiestensä, johtavien sosiaalityöntekijöiden, kautta puhelimitse sekä tämän jälkeen sähköpostitse. Tällöin selvensin tutkimusaihettani: kiinnostustani nuorisososiaalityötä ja arjen kuntoutumista kohtaan sekä toivettani haastatella sosiaalityöntekijöiden kokemuksia aiheeseen liittyen. Jo pelkästään tutkimusrajauksellisistakin syistä asiakkaiden kokemusten kartoittaminen ei ollut osa tutkimussuunnitelmaani, vaan ajattelen sen olevan mahdollinen jatkotarkastelun aihe. Esimiehille lähetetyn sähköpostin yhteydessä oli liitteenä saatekirje sosiaalityöntekijöille (Liite 1). Pyysin esimiehiä välittämään sitä eteenpäin nuorten parissa työskenteleville sosiaalityöntekijöille. Oma esimieheni oli lupautunut yhteyshenkilöksi suhteessa sosiaalivirastoon ja toimi tässä asiassa myös apuna, jotta pääsin haastatteluasiassa eteenpäin. Esimiesten avulla sain sovittua muutamia aikaehdotuksia haastatteluille. Tämän jälkeen tarjosin ehdotettuja aikoja sähköpostitse fokushaastatteluihin soveltuville, nuorten parissa työskenteleville sosiaalityöntekijöille. Valitsin lähestymisen esimiesten kautta, koska halusin heidän olevan tietoisia siitä, mitä heidän alaisensa tekevät ja mihin he mahdollisesti ottavat osaa työajallaan. Kyseinen toimintapa tarjosi myös esimiehille ajatustenvaihtokanavan sekä minun että alaistensa kanssa aiheeseen liittyen heidän niin halutessaan.

Tein yhteensä neljä fokushaastattelua Helsingin sosiaaliviraston eri sosiaalityöyksikön toimipisteissä 25.4.12–6.6.2012 välisenä aikana. Haastatteluihin osallistui yhteensä 12 henkilöä. Haastattelujen alussa kerroin vielä uudestaan haastattelun luonteesta, vapaaehtoisuudesta ja luottamuksellisuudesta, ja sen, että yksittäisiä haastateltavia ei voisi tunnistaa vastauksista. Haastateltavien ryhmän ollessa rajallinen olen anonyymisoinnin turvaamiseksi päättänyt poistamaan haastateltujen henkilöiden tunnisteet, (esim. V1= vastaaja 1 jne.) jotta yksittäisiä vastauksia ei voisi yhdistää toisiinsa. Tällä pyrin vaikeuttamaan myös itse haastatteluihin osallistuneiden omaa sekä toistensa vastausten mahdollista tunnistamista että niiden yhteen liittämistä. Olen käyttänyt työssäni lainauksia kaikista fokusryhmähaastatteluista. Olen poistanut lainauksista mahdolliset viittaukset alueisiin tai muihin tunnistamista helpottaviin kohtiin. Nämä kohdat olen merkinnyt hakasulkeisiin [kohta tai tunnistettavuus

poistettu]. Olen kykyjeni mukaan pyrkinyt noudattamaan tutkimuseettinen neuvottelukunnan (2009) toimittamaa ”Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi” oppaan ohjeita tutkimusta tehdessäni. Kiinnitin eettiseen puoleen huomioita jo muun muassa saatekirjettä (Liite 1) ja suostumuslomaketta (Liite 2) tehdessäni, mutta erityisesti analysointivaiheessa haastateltavien anonymiteetin turvaamisessa.

Hirsjärven ja Hurmeen (2009) mukaan aineistoa ei tarvitse välttämättä pitää pienenä, vaikka haastatteluihin olisikin osallistunut vain 10–15 henkilöä. Teemahaastattelun aineisto voi heidän mukaansa olla tuolloinkin runsas. Tähän vaikuttavat esimerkiksi haastattelun kesto ja se mitä syvemmästä dialogista haastattelussa on kyse. (Mt., 135.) Puusa ja Juuti (2011, 55) korostavatkin haastatteluaineiston tarkoituksenmukaisuusperustetta. Tällä he tarkoittavat sitä, miksi ja millä perustein juuri kyseinen aineisto on valittu, jotta se on tarkoituksenmukainen. Sosiaalityöntekijöillä, jotka osallistuivat haastatteluun, oli kaiken kaikkiaan työkokemusta noin kahdesta vuodesta yli kahteenkymmeneen vuoteen. Työhistoria nuorisososiaalityön parissa vaihteli paljon. Osa oli työskennellyt jo aiemmin aluejakoisesti nuorten parissa tai ikätiimeissä. Sosiaalityöntekijöistä osa oli aloittanut nuorten kanssa työskentelyn vasta organisaatiomuutoksen myötä. Osalla haastatelluista oli myös työkokemusta muun muassa lastensuojelun puolelta. Aineiston luotettavuuden varmistamiseksi alkuperäisenä toiveenani oli, että haastattelemillani työntekijöillä olisi kokemusta nuorten parissa työskentelystä jo ennen vuoden 2012 organisaatiomuutosta, jotta nuorten kanssa työskentelyn erityispiirteet nousisivat esiin. Toisaalta en kuitenkaan asettanut tätä ennakkotoivettani haastattelun esteeksi. Ryhmähaastatteluun soveltuvuuden ainoana ehtona oli työskentely 18–24-vuotiaiden nuorten parissa sillä hetkellä.

Juha Virtasen mukaan tutkijan noudattaessa fenomenologista metodologiaa, aineisto tulisi hankkia niin, että hän vaikuttaa mahdollisimman vähän kokemuksiin, joita haastateltavat tuovat esiin. Haastattelukysymysten tulisi myös olla mahdollisimman

avoimia, jotta vastaajalle jää tilaa välittää kokemiaan elämyksiä tai mielikuvia aiheeseen liittyen. (Virtanen 2006, 170.) Olen halunnut antaa haastattelutilanteissa haastateltavien puhua suhteellisen vapaasti ja myös johdattaa keskustelua heidän itsensä toivomaansa suuntaan. Sen vuoksi esittämäni kysymykset ovat myös mahdollisimman laajoja ja avoimia. Olin päätenyt tähän ratkaisuun, koska ajattelin, että tätä kautta voisin saada tietoa eri aiheista, joita en ollut kenties itse tullut edes ajatelleeksi. Koin tämän menetelmän toimivaksi. Pohdin myös, millaisia vastauksia saisin; olisivatko vastaukset niin sanotusti sosiaalisesti suotavia vai esimerkiksi organisaatiokritiikkiä. Minua oli ennalta varoiteltu siitä, että on mahdollista, että haastateltavat eivät halua keskustella tutkimusaiheestani, vaan ainoastaan vuodenvaihteessa 2012 tapahtuneesta organisaatiomuutoksesta. Olin jo etukäteen päättänyt, että en rajoittaisi työntekijöiden tarvetta puhua myös jostain muusta aiheesta, kuin mikä varsinainen tutkimuskysymykseni oli. Ajattelin, että työskentelisin sen aineiston pohjalta, mitä haastattelut tuottaisivat. Huoleni pelkästä ”organisaatiomuutospuheesta” haastattelujen suhteen osoittautui kuitenkin turhaksi, vaikka kaikissa haastatteluissa viitattiinkin siihen.

Tuomen ja Sarajärven mukaan puolistrukturoitu haastattelu eli teemahaastattelu on lähellä syvähaastattelua. Siinä edetään etukäteen valittujen keskeisten teemojen mukaisesti ja tarkentavien kysymysten mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 77.) On tyypillistä, että teemahaastattelussa aihepiirit ovat etukäteen tiedossa, mutta kysymysten järjestys ja tarkka muoto puuttuvat. (Hirsjärvi ym. 2010, 208). Anu Puusa (2011) nimeää puolistrukturoidun ja teemahaastattelun erillisiksi, toisiinsa helposti sekoittuviksi haastattelu muodoiksi. Hän toteaa, että kokematon haastattelijä nimeää helposti käyttävänsä teemahaastattelua, vaikka tosiasiallisesti kyseessä olisi puolistrukturoitu haastattelu. Sen metodisiin ominaisuuksiin kuuluu, että osa haastattelun lähtökohdista on päätetty ennalta. Täten haastattelijä kykenee ohjaamaan keskustelua valittujen teemojen myötä ja tarkentavien kysymysten varassa ilman, että hän kontrolloi sitä kokonaan. (Puusa 2011, 81.) Tätä ohjetta mukaillen ja haastattelurungon olemassa olosta huolimatta pyrin pitämään haastattelut keskustelunomaisina, jotta ne olisivat mahdollisimman luonnollisia. En siis noudattanut

haastattelurunkoa, vaan olennaisempaa oli työntekijöiden oma keskustelu ja se, että olennaiset kysymykset ja asiat tulivat haastattelussa katettua. Tuomen ja Sarajärven mukaan haastattelua voidaankin toteuttaa joustavasti siinä järjestyksessä kuin tutkija katsoo aiheelliseksi. Haastattelussa on tärkeää saada mahdollisimman paljon tietoa esiin tutkittavasta asiasta. Eettisesti kestävässä tutkimuksessa on perusteltua kertoa haastateltaville, mitä haastattelu koskee. (Mt., 75.)

Haastattelurunko oli kuitenkin aina mukanani tukena ja haastattelun loppupuolella tarkistin, että asiat olivat tulleet katettua ryhmähaastattelun aikana. Haastattelujen aikana tein myös muutaman sanan muistiinpanoja, joiden avulla tein tarkentavia kysymyksiä. Haastattelutilanteissa pyrin tutkijana siihen, että kaikkien ryhmäläisten ääni tulisi kuuluviin haastattelun aikana. Tämä osoittautui kuitenkin ajoittain haasteelliseksi. Tutkimusmetodini vuoksi sekä haastattelutilanteen keskustelunomaisen luonteen turvaamiseksi, en päätenyt antamaan haastateltavilleni haastattelun teemarunkoa. Päädyin tähän ratkaisuun, koska olin kertonut aiheestani lyhyesti jo haastatteluaikoja sopiessani sekä sähköpostissa että sen yhteydessä lähettämässäni saatekirjeessä (Liite 1), joissa olin selventänyt, mitä haastattelu koskee ja millaisista aiheista haastattelussa on tarkoitus keskustella. Varmistaakseni, että sama tieto oli tavoittanut kaikki haastateltavat, kerroin vielä ennen varsinaisen fokushaastattelun alkua lyhyesti mistä haastattelussa on tarkoitus keskustella.

Sirkka Hirsjärvi ym. pitävät haastattelua ainutlaatuisena tiedonkeruumenetelmänä, koska siinä ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa. (Hirsjärvi ym. 2010, 204). Haastattelu voidaan toteuttaa joko yksilö-, pari- tai ryhmähaastatteluna. Päädyin työssäni ryhmähaastatteluun, koska ajattelin sen olevan menetelmänä tehokas ja että haastateltavat olisivat rennompia ja luontevampia kuin esimerkiksi parihaastattelussa. Fokusryhmähaastatteluissa tulisi kuitenkin huomioida asiat, jotka voivat vaikuttaa ryhmädynamiikkaan, vuorovaikutuksen tasapuolisuuteen sekä keskustelun laatuun ja täten jopa tulosten luotettavuuteen. Osallistujat eivät myöskään saisi olla liian erilaisia, jotta ylipäättään on mahdollista muodostaa yhteisiä mielipiteitä ja merkityksiä. Haastattelijan tulisikin kiinnittää huomiota jo valmiiksi

olevien sosiaalisten ryhmien kohdalla siihen, että hän ei riko ryhmadynamiikkaa. (Parviainen 2005, 57; Barbour 2007, 3–4.)

Jari Eskola ja Juha Suoranta toteavat, että ryhmähaastattelussa voidaan erottaa ainakin kaksi käyttötarkoitusta ja -tapaa. Ryhmässä saatetaan saada enemmän tietoa, koska osallistujat voivat muun muassa muistella yhdessä, rohkaista ja tukea toisiaan. Ryhmähaastatteluja voidaan toteuttaa myös yksilöhaastattelujen rinnalla. Ryhmähaastattelua voidaan pitää myös keinona tuomaan tutkija tutkittavan maailmaan. (Eskola & Suoranta 2008, 94–95.) Barbour (2007, 27) nostaa lisäksi esiin, että fokusryhmissä on mahdollista keskustella myös arkaluontoisista asioista, mikäli kiinnitetään riittävästi huomiota tutkimusetiikkaan. Hirsjärvi ym. näkevät haastattelun eduiksi mahdollisuutta kartoittaa esimerkiksi entuudestaan vähän tunnettuja asioita, sijoittaa puhetta laajempaan kontekstiin, sillä voidaan myös selventää ja syventää saatavia vastauksia ja tietoja. Etuna voidaan pitää myös sitä, että vastaajiksi suunnitellut ihmiset saadaan yleensä tutkimukseen ja heitä on mahdollisuus tavoittaa tarvittaessa myöhemmin. Haastattelun haittana on taasen sen aikaa vievyys. Haastattelu edellyttää huolellista ennakkosuunnittelua ja kouluttautumista haastattelijan rooliin sekä tehtäviin. Haastattelutilanne voi pitää sisällään virhelähteitä, joiden katsotaan johtuvan joko haastattelijasta, haastateltavasta tai haastattelun kokonaistilanteesta. (Hirsjärvi ym. 2010, 205–206.)

Kaikki haastateltavat osallistuivat haastatteluihin vapaaehtoisesti työajallaan. Osa haastatteluihin alun perin ilmoittautuneista ei osallistunut haastatteluihin. Osa ilmoitti osallistumattomuutensa syyksi työkiireen ja osa ei kertonut syytä. Tässä yhteydessä koin korostuvan nimenomaan osallistumisen vapaaehtoisuuden. (kts. Kuula 2011, 106–107.) Toisin sanoen, haastateltavia ei ollut painostettu osallistumaan joko minun, heidän esimiestensä tai viraston muun johdon taholta haastatteluihin. Olin etukäteen pohtinut tarkempien haastatteluteemojen antamista haastateltaville ennakoon, mutta päädyin kuitenkin päinvastaiseen ratkaisuun. Ennakoon saadut haastatteluaiheet olisivat voineet johdatella ryhmähaastatteluja haastateltavien toimesta heidän jo ennalta sopimaansa suuntaan. Ajattelin myös, että sosiaalityöntekijät olisivat saattaneet

keskustella aiheesta toisten, toisaalla työskentelevien kollegojen kanssa, mikä olisi puolestaan saattanut vaikuttaa aineiston tuloksiin ja luotettavuuteen. Koin, että saatekirje (Liite 1), jonka sosiaalityöntekijät olivat saaneet haastattelukutsun yhteydessä, olisi riittävä ennakotieto siitä, mistä haastatteluissa keskustellaan. Saatekirjeessä oli ollut myös yhteystietoni, mikäli joku haastateltava olisi halunnut ottaa minuun ennalta tai vielä haastattelun jälkeen yhteyttä aiheeseen liittyen. (kts. Kuula 2011, 104–105.)

Haastattelujen yhteydessä kukaan haastatelluista ei toivonut saavansa luettavakseen litteroitua materiaalia. Muutama haastateltu sen sijaan toivoi saavansa valmiin työn luettavakseen ja antoi tätä varten henkilökohtaisen sähköpostiosoitteensa. Haastateltavilla oli mahdollisuus keskeyttää haastattelu milloin tahansa sekä kieltää oman haastatteluosuutensa käyttäminen aineistona. Kukaan ei kuitenkaan keskeyttänyt haastattelua. Koin, että haastattelut muodostuivat tutkijan roolistani huolimatta melko keskustelunomaisiksi. Osa haastatteluun osallistuneista totesikin, että ”ei kai tämä kohta tule haastatteluun”. Edellä mainitut kommentit tulivat esiin ehkä ”ei niin sosiaalisesti suotavien” vastausten kohdalla. Tässä tilanteessa tulkitsin haastateltavien kokeneen tilanteen niin luontevaksi ja luotettavaksi, että he olivat uskaltaneet puhua avoimesti asioista ja tukeutuivat nyt vuorostaan minuun. Jouduin kuitenkin toteamaan heille, etten voi taata, että juuri kyseinen kohta ei tulisi aineistossani esiin, mutta en myöskään lähtisi tarkoitushakuisesti etsimään sellaisia kohtia (kts. Kuula 2011, 21), jotka voisivat loukata tai vahingoittaa jotakuta ja että pyrin turvaamaan haastateltavien tunnistamattomuuden. Laitinen ja Uusitalo (2007, 323) toteavatkin, että tutkimusta tehdessä on pitkälti kyse tutkijan ratkaisuihin tuottaako hän hyvää vai vahinkoa. He korostavat luottamuksellisen vuoropuhelun luomista haastateltavien kanssa sekä tutkimusprosessin avoimuutta.

Litteroidut haastattelut olen muuttanut pro gradu -työtäni varten luettavampaan suomenkielelliseen muotoon. Tätä valintaa puoltavat sekä valitsemani fenomenologinen metodi että myös haastateltavieni anonymisointi. Oma käsitykseni, epämääräinen hypoteesi siitä, mitä nuorisososiaalityö on, pohjautuu haastattelumateriaalin ohessa

muutamien vuosien työkokemukseen nuorten parissa sosiaalityöntekijänä sekä myös vähäiseen määrään ennalta tutustumaani materiaaliin, joka käsitteli nuorisososiaalityötä. Tämän vuoksi olen pakostakin miettinyt millaisia haasteita esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden haastattelu ja aineiston purkaminen nostavat esiin. Ennen haastatteluja muun muassa pohdin, kykenisinkö olemaan niin sanotusti neutraali ja minkä position ottaisin itse haastattelutilanteissa. Nämä ajatukset ja havainnot ohjasivat varmasti väistämättä myös aineiston tulkintaa ja havaintojen esiin nostamista. Se, miten oma historiani tai työkokemukseni nuorten aikuisten parissa (ennen organisaatiomuutosta tai sen jälkeen) näkyy työssäni jää viimekädessä lukijan arvioitavaksi. Olen tuonut omat sitoumukseni näkyviin ja pyrkinyt eriyttämään omat ja muiden kokemukset selkeästi työssäni esille.

4.5 Analyysivaihe

Hyödynsin haastatteluaineiston analyysissa Tuija Nummellan (2011, 74–79) vinkkejä. Nummela puhuu esiymmärryksen muodostamisen (kts. Varto 1992, 33, 36) tärkeydestä havaintojen esiin nostamisen kohdalla. Hänen mukaansa aiemman tiedon merkitys tunnistetaan. Sen tarkoituksena on avata uusia näkökulmia aiheeseen. Aineiston kokonaisuuden hahmottamista ja pelkistämistä helpottavat Nummellan mukaan se, että haastattelujen tekijä litteroi aineistonsa itse. Väliaikaisen kehyksen muodostaminen koodauksen apuvälineeksi voi auttaa aineiston muokkaamisessa sekä jalostamisessa ja siten myös vähitellen analyysin edetessä. Jalostamisvaiheessa kehyksestä poistetaan ja siihen lisätään teemoja ja kategorioita. Samalla pohditaan teemojen välisiä yhteyksiä, jotta niistä on mahdollista muodostaa laajempia yläkäsitteitä.

Litteroin haastattelut aina muutaman päivän sisällä, mahdollisimman nopeasti, koska tuolloin haastattelutilanteet olivat vielä tuoreessa muistissa. Hirsjärven ja Hurmeen (2009, 185) mukaan haastattelun laatua voidaankin parantaa haastattelun jälkeisellä välittömällä litteroinnilla silloin, kun tutkija itse haastattelee sekä litteroi aineiston. Litteroin haastattelut sanatarkasti lukuun ottamatta yleisesti toistuvia täyte- tai

toistosanoja. Haastattelun etuihin kuuluu myös havainnointi. Haastattelija voi samalla havainnoida haastateltaviaan ja tehdä muistiinpanoja siitä mitä – ja myös miten – asioita sanotaan. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 76.) Grönfors (2007, 151) toteaa havainnoinnin olevan kuitenkin kaksisuuntaista dialogia. Hän jatkaa, että tutkija ja tutkittava heijastavat ja heijastuvat tutkimuksen prosessissa. Kirjasin esiin myös esimerkiksi huokaukset ja naurahdukset, vaikka en käyttänytkaan diskurssianalyysiä tutkimusvälineenäni, jossa tutkimus kohdistuu kirjoitettuun, puhuttuun tai merkein viestittyyn kieleen (Virokannas 2011). Näin tarkka kirjaaminen ei ollut aineiston analysointimenetelmää ajatellen välttämätöntä. Koin sen kuitenkin elävöittävän tekstiä sekä palauttavan itse haastattelutilanteen analysointivaiheessa paremmin mieleeni. Turvauduin litterointivaiheessa muutaman kerran haastattelujen aikana tekemiini muistiinpanoihin, koska paikoitellen puheesta oli vaikea saada selvää esimerkiksi hiljaisen- tai päällekkäisen puheen vuoksi. Lyhyetkin muistiinpanot toimivat tässä hyvänä apuvälineenä. Puhtaaksi kirjoitettua haastatteluaineistoa kertyi yhteensä 103 sivua (Times New Roman, fontti 11, riviväli 1,5).

Litteroinnin jälkeen luin aluksi yksittäisiä ryhmähaastatteluja useampaan kertaan. Tämän jälkeen aloitin tekstin varsinaisen alleviivaamisen. Lähestyin tutkimusta aineistolähtöisesti, käyttäen menetelmänä sisällönanalyysiä. Menetelmä soveltuu työntekijöiden omien kokemusten kuvailemiseen ja analysoimiseen. Alleviivasin tekstiä eri väreillä, riippuen siitä mihin tutkimuskysymykseen vastaus liittyi. Tämän jälkeen aloitin aineiston teemoittelun eri ylä-, ala- sekä yhdistäviin kategorioihin. Havaitsin, että aineisto oli hyvin runsas ja että siitä olisi saanut aikaiseksi useampiakin tutkimuksen aiheita.

Monet fokusryhmätutkijat sanovat Barbourin (2007, 119–120) mukaan käyttävänsä analyysissään niin sanottua ”grounded theory” -menetelmää eli muodostavan analyysikehyksensä teemat aineistolähtöisesti. Ei ole kuitenkaan mahdollista tehdä analyysia täysin ilman ennakko-oletuksia siitä, mitä mahdollisesti ollaan etsimässä. Omat ideat teemoista ovatkin Barbourin mukaan hyvä aloituspiste, mutta tutkijan tulisi

olla avoin myös aineistosta nouseville teemoille. Puusa ja Juuti (2011, 50) nostavat esiin, että aineiston analyysin alkuvaiheessa nousee esiin usein toistuvia teemoja, joista osa liittyy toisiinsa. Tutkija muodostaa niiden perusteella hypoteeseja, joita tutkija testaa analyyttisen induktion vaiheessa. Itse pyrin analyysivaiheessa tiedostamaan sen riskit, että tunsin kontekstin. Kokemukseni nuorten kanssa työskentelystä toisaalta helpottivat aineiston tulkitsemista, mutta toisaalta pelkäsin myös löytäväni tai etsiväni aineistosta minulle jo ennalta selviä asioita.

5 NUORTEN PARISSA TEHTÄVÄ SOSIAALITYÖ

5.1 Työskentelen aikuistyössä – siis nuorten aikuisten parissa

Haastatteluaineisto liittyen nuorisososiaalimityöhön oli luokiteltavissa alun perin kolmeen osaan: Aikuissosiaalimityötä tekeviin, niihin jotka kokivat selkeästi tekevänsä nuorisososiaalimityötä sekä niihin jotka haluaisivat puhua tekevänsä nuorisososiaalimityötä. Näistä kaksi jälkimmäistä teemaa olen yhdistänyt seuraavaan lukuun (5.2). Tässä luvussa keskityn niiden vastaajien kokemuksiin, jotka kokivat tekevänsä aikuissosiaalimityötä nuorten parissa, kuten seuraavasta keskustelusta käy ilmi:

En näe mitään eroa. Miellän, että kaikki 18 vuotta täyttäneet aikuiset kuuluu aikuistyön pariin. En ole edes ajatellut, että tässä tehtäisiin nuorisososiaalimityötä vaan tässä työskennellään nuorten kanssa. Minun maailmassa ei ole semmoista käsitettä. En ole ajatellut, että yli 25-vuotiaat on aikuissosiaalimityössä ja muut nuorisososiaalimityössä. Miellän itseni sosiaalimityöntekijäksi. Suomessa kun täysikäisyys on se 18- vuotta, niin se raja on siinä. [...]

Minusta tuntuu, kun katson näitä tosi nuoria asiakkaita 18–19–20-vuotiaita ja ehkä siinä vähä päällekin, niin saattaa kyllä olla jotain kasvatustehtävää enemmän kuin mitä vanhempien asiakkaiden kanssa. Sen kyllä huomaa siinä [tunnistettavuus poistettu] että ne asiakkaat, jotka ovat lähemmäs 30-vuotiaita, ovat lähempänä aikuisia kuin nämä nuoret noin parikymppiset.

En tiedä täytyykö sitä väkisin muodostaa nuorisososiaalimityön kuvaa. [...] Tampereella voi lukea aina maisteriksi asti nuorisotyötä. Mutta erikseen vielä nuorisososiaalimityötä, minusta se on vähä turhaa. [...] Kyllä tämä

aikuissosiaalityötä on, en tiedä mikä se nuorisososiaalityönputki olisi, kai me sitten tehdään sitä..

Edellä olleessa kahden henkilön vuoropuhelussa haasteltavat miettivät sosiaalityön kategorisointia sekä luokittelua eri ryhmiin. He mielsivät aikuissosiaalityön olevan vielä nuori työmuoto, johon tulisi edelleen keskittyä. Aikuistyön määrittely täysi-ikäisyyden mukaan saattaa kuvastaa yhteiskunnan tyypillisistä määrittelyistä kiinnipitämistä tai esimerkiksi byrokraattiseen- tai elämänkaarimalliin ja eri lakeihin tukeutumisena. Toisaalta täysi-ikäisyyteen viittaamista voidaan pitää asiakkaan oman elämän itsemääräämisoikeuden tukemisena ja että jokainen asiakas on oman elämänsä asiantuntija. Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen kuitenkin edellyttää, että sosiaalityössä on tarjolla todellisia vaihtoehtoja, joiden välillä asiakas voi valita. Katkelmassa viitataan mahdollisuuteen suorittaa maisteritason opinnot nuorisotyöstä. Puheenvuorossa todetaan kuitenkin nuorisososiaalityön opintojen tarpeen olevan turhaa. Nuorisotyö ja sosiaalityö ovat kuitenkin toistaan erilliset ammattialat. Nuorisotyössä työskennellään pääsääntöisesti alaikäisten kanssa ja täten se heijastuu myös siinä käytettyihin menetelmiin. Nuorisolaki kattaa kuitenkin paljon yhtymäpintoja sosiaalityön kanssa. Muutama ”aikuistyötä tekevien” ryhmää edustaneista vastaajista nimesi myös nuorimpiin asiakkaisiin liittyvän erityispiirteen: kasvatuksellisen työotteen. (kts. Palola ym. 29/2012, 26.) Uusien työmuotojen muodostumisen kuten nuorisososiaalityö, voidaan nähdä kuvastavan sosiaalityön pirstaleisuutta sekä jatkuvaa muuttumista yhteiskunnan muutosten mukana. Seuraavassa katkelmassa sosiaalityöntekijä liittää nuorisososiaalityön lastensuojeluun:

Yli 18-vuotiaat ovat aikuissosiaalityössä, mutta nuorisososiaalityön miellän enemmän sinne lastensuojeluun, jälkihuollon puolelle. Näin olen sen käsittänyt.

Puheenvuoro kytkeytyy paljolti Pekka Karjalaisen (2010, 192) ajatukseen, jossa nuorisososiaalityö liitetään kuuluvaksi nuorten palveluihin erikoistuneisiin yksiköihin, tässä yhteydessä jälkihuoltoon oikeutetuille, alle 21-vuotiaille nuorille. Haastateltava

pitäytyy kiinni ikänormatiivisissa kytkennöissä ja täten hän liittää myös 18 vuotta täyttäneet aikuissosiaalityön piiriin kuuluviksi. Mielipiteessä jää huomioimatta se, että aikuistyön puolella asioi kuitenkin myös alle 21-vuotiaita nuoria. Miksi jälkihuoltonuori saa nuorisososiaalityötä niin kutsutussa jälkihuollon erikoisyksikössä ja aikuissosiaalityössä – saadaanko aikuistyön palveluja. Asettaako tämä katsantokanta nuoret eri arvoiseen asemaan, vai onko kyse positiivisesta diskriminaatiosta?

5.2 Nuorisososiaalityö vai nuorten parissa tehtävä sosiaalityö?

Luvussa 3.2 esittelin mitä nuorisososiaalityöllä tarkoitetaan ja miten sitä lähestytään kapeasti katsottuna usein ainoastaan lastensuojelun kentälle kuuluvana työmuotona. Esittelin myös luvussa 2.1 lyhyesti 29-vuotiaisiin asti ulottuvaa nuorisolakia sen yhtymäpintoja sosiaalityön kanssa. Haastatteluja tehtäessä sosiaalivirastossa oli toteutettu noin viisi kuukautta uutta työmallia, jossa nuoret olivat oma erityisryhmänsä. Osa haastateltavista oli työskennellyt nuorten kanssa jo ennen 1.1.2012 tapahtunutta organisaatiomuutosta. Haastatteluissa oli selvästi havaittavissa eroja sen suhteen kuinka pitkään haastateltava oli työskennellyt nuorten parissa.

Teen ehdottomasti nuorisososiaalityötä. Ehdottomasti. Olen kai jo niin sosiaalistunut tähän, että en osaa edes ajatella tekeväni muuta. En osaa edes kuvitella itseäni enää aikuisten puolelle..

Edellä olevassa katkelmassa sosiaalityöntekijän nuorisososiaalityön identiteetti on vahva. Hän kokee sosiaalistuneensa työmuotoon. Toisaalta voidaan pohtia johtuuko varma vastaus haastattelutilanteesta, halusta irtaantua tai erottautua aikuissosiaalityön tekemisestä vai ”me-hengen” luomisesta haastattelutilanteesta. Aineistoni erottavana tekijänä korostuu nuorten parissa tehdyn työn kesto. Ne, jotka olivat työskennelleet nuorten kanssa pidempään, mielsivät selkeimmin tekevänsä nuorisososiaalityötä. Heidän vastauksissa korostui myös nuoruus erityisenä ikävaiheena. Kyseiset nuorisososiaalityöntekijät miettivät myös useimmin, että olivatko he jo niin

sosiaalistuneita työmuotoonsa, että he eivät edes osanneet miettiä, että tekisivät aikuissosiaalityötä. He myös pohtivat, osaisivatko he tehdä enää aikuissosiaalityötä, jonka yhdeksi haasteelliseksi kohderyhmäksi he nimesivät esimerkiksi yrittäjäasiakkaat. Nuorisososiaalityöntekijät mielsivät erityiseksi nuorisososiaalityön kohderyhmäksi 18–20-vuotiaat nuoret. Nimenomaan nuorimpien asiakkaiden kohdalla he kokivat tekevänsä nuorisososiaalityötä. Työmuotoon tai – tapaansa – he liittivät myös kasvatuksellisen työtteen, joka sisälsi myös yhteiskunnan rakenteista, palveluista kertomista sekä arjen hallintaan liittyvää opastusta, kuten esimerkiksi vuokran- ja laskujenmaksun opetusta (kts. Palola ym. 29/2012, 37). Nuorisososiaalityöntekijät nimesivät työmuodolleen useita erityispiirteitä, joissa nuorten maailma ja sen reunaehdot korostuvat. Seuraava katkelma liittyen nuorisososiaalityön sisältöjohtamiseen liittyy hieman samantyyppiseen aiheeseen eli työssä sosiaalistumiseen kuin mihin edellinen katkelma päättyi:

Haluaisin puhua (nuorisososiaalityöstä). Meitä ei ole johdettu. Minun mielestä meitä ei vaan ole johdettu, jos tavoite on, että tehdään nuorisososiaalityötä, niin missä on sisältöjohtaminen? [...] Koulutusta, foorumeita. Meidän innostamista ja motivoimista siihen nuorisososiaalityöhön. Esimerkiksi curiositeettina, että meidän nuoret elävät virtuaalimaailmassa nykyään. Facebookin kautta. Syrjäytyvät. Meidät saa kiinni 1980-lukuiseen lankapuhelimeen: puhelinajalla 9-10. Periaatteessa ei ole muuta virallista välinettä. Että jos me haluttaisiin.. Onko virasto läsnä tässä missä mennään? Missä nuoret menee tai että missä lastensuojelus mennään?

Työntekijä kritisoi viraston tapaa johtaa nuorisososiaalityötä. Hän kokee sisältöjohtamisen puuttuneen. Kaivattua koulutusta tai työntekijöiden motivoimista nuorten kanssa työskentelyyn erilaisin toimintatavoin tai metodein ei ole ollut tarjolla. Haastateltavan kommentista voidaan myös tulkita, että hänellä on käsitys ja ymmärrys nuorten maailmasta. Hänellä on halu tehdä nuorisososiaalityötä. Haastateltava kyseenalaistaa kuitenkin nuorisososiaalityöstä puhumisen, mikäli virasto ei elä samassa maailmassa ja todellisuudessa nuorten kanssa. Tämän vuoksi saattaa olla myös vaikeaa mieltää itseään nuorisososiaalityön rooliin, vaikka itse sitä haluaisikin tehdä. On ehkä helpompi ja yksiselitteisempää todeta työskentelevänsä nuorten kanssa.

Sisältöjohtamisen puutteesta käytiin keskustelua lähes kaikissa haastatteluissa. Siihen liitetyt termit sen sijaan vaihtelivat. Usein käytettyjä termejä olivat hallinnollinen johtaminen tai tiedottaminen yleisistä asioista, nuoruuden tai nuorisososiaalitoimintaan liittyvien erityispiirteiden ja asioiden jäädessä syrjään. Seuraavassa katkelmassa nuorisososiaalitoimintakäyttäjä miettii työnsä erityispiirteitä:

Huomaan, kun työskentelen nuorten kanssa, että joudun kysymään itseltäni enemmän, että pitäisikö mukauttaa enemmän tuon ajattelua vai omaani. En osaa täysin tarkentaa missä kohdin se esiintyy, mutta huomaan ajattelutavan asioiden tekemisissä olevan joissain kohdin erilainen. Mietin, että voisiko tuon tehdä noinkin? Haittaako jos sen itse asiassa tekeekin toisin? Välillä mietin, että pitäisikö mennä linjassa eteenpäin. Yksi konkreettinen esimerkiksi on lentoliikenteen halventuminen. Nuoret tekee ja suunnittelee paljon ulkomaan matkoja. Toimeentulotukea voidaan myöntää, kun ollaan ulkomailla korkeintaan noin viikon ajan. Joskus reissun voi katsoa sormien läpi. Toisaalta kun se toimeentulotuki on viimesijainen etuus, niin mistä se ulkomaanmatka sitten tulee? No se tulee vanhemmilta. Vanhemmat ovat tulleet siihen kulttuuriin mukaan, että toimeentulotuki on jotain, mihin on oikeus. Vanhemmilta tulee kohdennettua tukea johonkin erityiseen käyttöön tai käyttötarkoitukseen.

Haastateltava pohtii omia toimintatapojaan, viraston ohjeiden soveltamista ja mahdollista yhteydenottoa linjalla eteenpäin. Byrokratiatoimintakäyttäjä joutuu miettimään sopivia toimintatapoja, koska nuorten toimintatavat eivät aina vastaa linjausten ohjeita. Haastateltava miettii myös mahdollisia yhteiskunnan normaaliksi miellettyjä malleja, sukupolvieroja toisin tekemisen tavoissa ja kyseenalaistaa täten myös omaa tapaansa toimia. Maailman, ”pienentyminen”, globalisoituminen sekä halventunut lentoliikenne mahdollistavat nuorten matkustamisen. Se, mitä toimeentulotuen on aiemmin mielletty mahdollistavan eli viimesijaisen perusturvan, ei joidenkin nuorten kohdalla enää ole sitä. Työntekijä kokee vanhempien lähteneen mukaan ”leikkiin”, jossa toimeentulotuki nähdään oikeutena. Sosiaalitoimintakäyttäjä joutuukin pohtimaan täten omia arvojaan ja toimintatapojaan yhä laajemmista näkökulmista. Nuorten maailman erityisyyttä ja virastomaailmasta eriytymistä kuvastaa myös seuraava vuoropuhelu:

Mietin tästä 24/7 asiasta, että pitäisikö meidän olla joka päivä tai joku päivä olla kello 18 tai 20 asti auki, että pääsisi tulemaan virastolle? Kuitenkin sekin on fakta, että on tiettyjä virastoasioita elämässä ja yhteiskunnassa, jotka hoidetaan 8-16 välissä. Enemmänkin näkisin sen, että turvallinen tai turvattu viestintä asiakkaan ja työntekijän välillä sen pitäisi toimia läpi vuorokauden. Ei oleteta, että jokainen nuori on hereillä kello 9-10 välillä tai että se jaksaa jonottaa tai pääsee linjasta läpi hoitamaan jotain pientä juttua. Sitten se sähköinen asiointi, ei toimeentulotuen puolesta, vaan ihan sellainen, että moni haluaa lähettää sähköpostia ja asioida sillä tavalla. Mutta ei voi. Ei olisi riippuvainen mistään tyhmästä puhelimesta. Tulee mieleen, että on luotava tai turvattava edes suojattu chatti tai jokin, missä voisi olla joustavammin yhteydessä..

Huomaan myös sen, että nuoret hirveen usein kysyvät, että soitatko minulle, kun olet tehnyt sen päätöksen? Laitatko minulle tietoa? Ne odottavat semmoista responsiivisuutta heti. Joo, 2.luokan postissa tulee, kun on käynyt näin ja näin. Se ei vakuuta palveluna. Ne odotukset ovat aivan toista luokkaa..

Nuorisosiosiaalityöntekijöiksi itsensä mieltävät keskustelevat yllä olevassa katkelmassa nuorten- ja virastomaailman kohtaamattomuudesta. Nuorten maailman erityispiirteiksi nimettiin muun muassa 24/7 maailma, mutta viranomaisen tavoittaa puhelinajalla 9-10, jos tavoittaa. (Vuori 2012a.) Työntekijät kyseenalaistavat viraston normatiivisia palveluaikoja sekä käytäntöjä. Toisaalta virastoaikana asioimista voidaan pitää yhteiskuntaan liittävänä ja kasvatuksellisena toimintana, jossa nuori kykenee elämään ja hoitamaan asioitaan virka-aikaan. Keskustelusta käy ilmi, että nuoret odottavat viranomaisilta nopeaa reagoimista, palvelua ja yhteydenpitoa myös muilla tavoin kuin puhelimitse. Haastateltava nostaa esiin esimerkiksi sähköpostin käytön asiakastyön välineenä, jonka käyttäminen on tietoturvasyistä kielletty. Hän miettii myös muita turvattuja yhteydenpitokanavia esimerkiksi chattiä tai jotain vastaavaa, mihin nuoret ovat itse tottuneet. Tekniikka nähdään mahdollistavana välineenä, joka luo erilaisia kohtaamisen tapoja – nuorten maailmassa. Nuorten yhteydenpitotoive esimerkiksi toimeentulotukipäätöksen valmistuttua, voi kuvastaa nuorten maailman nopeatempoisuutta sekä myös luottamusta tai vaihtoehtoisesti epäluottamusta viranomaiseen. Halutaan kuulla juuri siltä ihmiseltä, joka on tehnyt päätöksen, mitä on myönnetty tai jätetty myöntämättä sekä myös perustelut siihen.

Vuonna 2009 European Youth Information and Counselling Agency (ERYICA) julkaisi kansainväliset nuorten sähköisen asioinnin tieto- ja neuvontaa koskevat ohjeet. Ohjeissa korostetaan muun muassa nuorten osallisuutta, turvallista, tiedontarpeita tukevaa asiointia sekä oikeutta ajantasaiseen, virheettömään tietoon. (ERYICA, 2012; vrt. esimerkiksi ihmisoikeusjulistus ja lapsen oikeuksien julistus.) Herääkin utelias kysymys: Saisiko viranomainen toisenlaiset kasvot, mikäli hän olisi paremmin tavoitettavassa ja olisi ”responsiivinen” kuten haastateltava asian ilmaisee? Millaisia kohtaamisia silloin syntyisi?

Johanna Wyn ja Rob White (1997, 1–2) toteavat, että nuoret kasvavat vaihtelevissa olosuhteissa, joissa myös käsitykset itse nuoruudesta muuttuvat nuorten rakentaessa omaa identiteettiään. Nopea teknistyminen on luonut nuorista kuluttajia kautta maailman. Vaikka yhteiskunnallista muutoksista on ollut hyötyä erityisesti esimerkiksi teknologian ja kommunikaation kehittymisen suhteen, ovat rakennemuutokset vaikuttaneet useilla ulottuvuuksilla ihmisten elämään, muun muassa myös sosiaalisten suhteiden vahvuuteen. Sen vuoksi sosiaalityön tulee kartoittaa myös nuoruutta ja siihen liittyviä ilmiöitä yhä aktiivisemmin, voidakseen ymmärtää mitä ne pitävät sisällään. Bob Sapey (1997, 803) nosti teknistymisen ja sosiaalityöntekijöiden teknisten taitojen kartuttamisen tarpeen esiin jo vuonna 1997. Hänen mukaansa sosiaalityöntekijöiden tulisi olla osaltaan kehittämässä tietoteknisiä välineitä, jotta ne palvelisivat niiden varsinaisia käyttäjiä (mt., 805). Faye Mishna ym. (2012, 277) nostavat tutkimustuloksissaan esiin, että teknologian kehittyminen on muuttanut perinteistä kasvotusten tapahtuvien sosiaalityön kontaktien luonnetta. Sillä on ollut vaikutusta asiakaslähtöisiin toimintatapoihin: On tullut muun muassa rajojen joustavuutta, mutta se on myös kuin ”Pandoran lipas”; muodostaen harmaan vyöhykkeen eettiselle alueelle.

5.3 Pääkaupunkiseutu -kontekstin merkitys nuorisososiaalityössä

Pekka Karjalainen ym. (2002) ovat tutkineet kaupunkia myös sosiaalityön kontekstin toimintaympäristönä. He luonnehtivat kaupunkia ja erityisesti lähiöitä paikaksi, jotka herättävät ristiriitaisiakin ajatuksia. Lähiöihin liitetään usein negatiivisia merkityksiä kuten syrjäytyminen ja köyhyys. He toteavat, että on väitetty, että ”lähiössä yhdistettiin kaupungin ja maaseudun pahimmat puolet”. Empiirisissä tutkimuksissa on törmätty vastakkaiseen näkökulmaan. Alueen asukkaiden kokemusten mukaan lähiöt eivät ole huonon maineensa mukaisia asuinpaikkoja. (Mt., 253–254.) Kaupunkisosiaalityön keskeisiksi tutkimushaasteiksi Karjalainen ym. nimeävät ihmisten elämäntavan, osallisuuden sekä syrjäytymisen riskit urbaanissa tietoyhteiskunnassa (mt., 264). Timo Kopomaan ja Tero Meltin (2005, 9) mukaan kaupunkisosiaalityötä voidaan ajatella ohjelmallisena käsitteenä, joka pitää sisällään uudenlaisia sosiaalityön toimimisen tapoja. Kaupunkisosiaalityö voi pitää sisällään esimerkiksi vaihtoehtoisten areenojen etsimistä. Kaupunkisosiaalityö voidaan mieltää myös käsitteeksi, jossa viitataan nimenomaan kaupunkikontekstiin sosiaalityön toimintaympäristönä. Heidän mukaansa työmuodon erityisyys nousee esiin eri toimijoiden välisestä suhdeverkostosta, jonka muodostavat niin materiaaliset kuin immateriaaliset tekijät.

Karjalainen ym. (2002) mainitsevat esimerkiksi lähiöprojektit tällaiseksi toimintamuodoksi. Niissä on hyödynnetty uusia toimintatapoja ja tiloja. Tarjolla on ollut esimerkiksi lähiöliikunnan ja -taiteen sekä erilaisia osallistavia menetelmiä tekemiselle ja kohtaamiselle. Hyvinvointipalveluja ovat tuottaneet lähiöhankkeissa muutkin tahot kuin kunta, he käyttävät tästä nimitystä ”welfare mix”. Karjalainen ym. näkevätkin tarpeen kehittää eri tahojen yhteistyötä paikallista sosiaalipolitiikkaa, joka samalla integroituu yleisempään kaupunkipolitiikkaan. (Karjalainen ym. 2002, 260–263.)

Haastatteluissa halusin selvittää miten se, että sosiaalityöntekijät toimivat pääkaupunkiseudulla näkyi heidän työssään. Jokaisessa ryhmähaastattelutilanteessa kävi hyvin selkeästi ilmi yksi yhteinen tekijä: ”Sisäänmuutto maakunnista”. Osa nuorista

hakeutui työn- tai koulutuksen perässä pääkaupunkiin, vaikka työstä, koulupaikasta saati asunnosta ei ollut tietoaakaan. Kavereiden sohvilla nukkuminen ja erilaiset luovat asumisjärjestelyt toistuivat eri haastatteluissa. Pääkaupunkiseudulle tultiin kokeilemaan omia siipiä, katsomaan elämää ja miettimään, mitä jatkossa tekisi. Haastateltujen mukaan nuoret odottivat asioiden järjestyvän viimekädessä yhteiskunnan toimesta. Se, miten erilaiset asumismuodot istuivat kankeaan byrokraattiseen järjestelmään, vaati työntekijöiltä luovuutta ja omien toimintatapojen tutkiskelua.

Nuoret tulevat [alueen tunnistettavuus poistettu] katsomaan elämää ja mitä tekisi elämällänsä. On paljon opiskelijoita ja yksioita [tunnistettavuus ja vertaus toiseen alueeseen poistettu]. Kavereiden sohvilla asuvia on paljon.

Käytännössä se tarkoittaa paljon erinäköisiä luovia asumisratkaisuja ja suhteita [alueen tunnistettavuus poistettu]. Miten ne sitten istuu tai ei istu sosiaaliviraston byrokraattien kaavioihin. Siinä on aikamoinen jonglööraminen. Sitten nuoret vielä vaihtelevat näitä asuntoja ja vuokrasuhteita. Sitten on vuokratästejä yhdellä ja toisella. On kolmen kimppekämpää, se on yksi semmoinen ilmiö.

Katkelmassa sosiaalityöntekijät pohtivat pääkaupunkiseudun asuntorakenteen mukanaan tuomia ongelmia: kohtuuhintaisia ja pieniä asuntoja on vähän, mikä tuottaa erilaisia asumismuotoja. Ne saattavat johtaa myös vuokratelän syntymiseen. Asumisratkaisut eivät aina sovellu viraston byrokraattisiin ohjeisiin ja kohtuuvuokriin. Työntekijät joutuvat soveltamaan heille annettuja säädöksiä, koska niitä ei ole luotu ”joustavampiin” asumismuotoihin. Puheenvuorosta nousee yhtenä ilmiönä esiin pääkaupunkiseudulle muutto, tullaan katsomaan elämää. Tämä tarkoittaa sitä, että ei ole varsinaista suunnitelmaa mitä tehdä jatkossa. Kirjaimellisesti ”katsotaan elämää”, mitä se tuo tullessaan. Virastomaailmaa edustava sosiaalityöntekijä joutuneekin pohtimaan, miten se soveltuu normatiiviseksi miellettyyn elämänmalliin, jossa peruskouluopintojen jälkeen edetään jatko-opintoihin ja työelämään.

Matti Tuusan (2005, 50) mukaan suurkaupunkien ilmentymänä voidaan pitää myös syrjäytymiskiarteeseen ajautuneiden nuorten marginalisoitumista ja sosiaalistumista vakiintuneen palkkatyön ulkopuolelle. Helsinkiläisnuorten pitkäaikaistyöttömyys onkin

kasvanut vuodesta 2008. Vuonna 2008 koulutuksen ulkopuolella 17–24-vuotiaista oli 15,2 prosenttia vastaavan ikäisestä väestöstä ja vuonna 2010 vastaava prosentti oli 19,9. (Turunen 2011.)

Annina Ala-Outisen ja Eeva-Liisa Bromanin tutkimuksen mukaan lapsiperheet, vanhukset, pienituloiset ja työvoiman ulkopuolella olevat asukkaat käyttävät paljon julkisia palveluja. Myös päihde- ja mielenterveysongelmat tai lasten pahoinvointi ovat tekijöitä, jotka keskittyessään tietyille alueille vaikuttavat julkisten palvelujen tarpeeseen. Helsingissä väestön sosioekonominen rakenne on hyvin pitkälti sidoksissa asuinalueiden asuntokannan rakenteeseen ja suhteelliseen sijaintiin. (Ala-Outinen & Broman 2010, 16.) Alueellista eriytymistä ylläpitää sekä muuttoliike että alueiden erilainen arvostus. Alueelliset tulo- ja terveyserot ovat kasvaneet 1990-luvun jälkeen. Maahanmuuttajat ovat usein pienituloisia ja heidän asuminen on keskittynyt tietyille vuokra-asuntopainotteisille alueille. Esimerkiksi Itä-Helsingissä asuu paljon vähänkoulutettuja, työttömiä ja maahanmuuttajataustaisia ihmisiä. Se asettaa haasteita myös perusterveydenhuollolle ja sosiaalityölle. Maahanmuuttajat sekä opiskelijat korostuivat myös ryhminä haastatteluissa. Pääkaupunkiseudulle muutetaan opintojen perässä. Opinnot saattavat viivästyä syystä tai toisesta, jolloin nuoret turvautuvat sosiaalitoimen puoleen. Maahanmuuttajien pääkaupunkiseudulle muutto ja keskittyminen tulivat esiin myös haastatteluissa:

Pääkaupungissa jotkut ilmiöt varmasti tiivistyy. Esimerkiksi nuorten asunnottomuus tai maahanmuuttaja nuoret on yksi ilmiö. Sijoitetaan aluksi maakuntaan. Toivovat Helsinkiin. Osa muuttaa tänne, vaikka ei olisikaan töitä. Niitä kertyy sitten tänne Helsinkiin ja pääkaupunkiseudulle enemmän.

Haastateltava kertoo nuorten muuttavan työnperässä maakunnista Helsinkiin. Työtä tai työpaikkaa ei välttämättä ole silti tiedossa, saati asuntoa. Asioiden luotetaan kuitenkin järjestyvän. Haastatteluissa ei juurikaan nostettu esiin maahanmuuttajien mahdollisia muuton syitä pääkaupunkiseudulle. Muutama haastateltava epäili sen johtuvan

kansainvälisemmästä ja suvaitsevammasta ilmapiiristä sekä työpaikkojen suuremmasta tarjonnasta. Sen sijaan useammassa haastattelussa todettiin, että tarvittaisiin tietoa esimerkiksi nuorten pakolaistaustaisten maahanmuuttajien lähtömaiden tilanteesta ja ilmiöistä. Työntekijät kokivat, että sen myötä olisi helpompi ymmärtää vaikeuksia esimerkiksi kun nuori on joutunut jättämään koulun kesken tai hänellä on traumastressireaktioita.

Pekka Myrskylä (2012, 3) liittyy akuuteimman syrjäytymisongelman miehiin ja heistä erityisesti perusasteen koulutuksen varassa oleviin vieraskielisiin miehiin. Kolmannes heistä on tilastollisten kriteerien mukaan syrjäytyneinä. Karjalainen ym. toteavat, että kaupunkiympäristössä sosiaalityö tarvitsee kumppanuuksia, yhteistyötä ja moniammatillisuutta, jossa ammattien rajat saattavat tulla häilyviksi ja jopa epävarmoiksi (Karjalainen ym. 2002, 268). Myös Turunen yhtyy tähän metropolialueen (2011) tutkimuksessa, jonka mukaan vaikeasti työllistyvien työllistymisasioissa ja maahanmuuttajien kohdalla tulisikin luoda palveluohjauksen malli, jossa moniammatillisessa verkostossa nimetään yksi vastuhenkilö varmistamaan, että työllistymisprosessi viedään läpi. Nuorten kohdalla pidetäänkin ensisijaisen tärkeänä, että yhteistyötä tehtäisiin yli hallintorajojen, jotta jokaiselle nuorelle löydettäisiin polku työ- tai koulutuselämään. (Turunen 2011; Vanhala 2012, 29–30.) Alueelliset ilmiöt korostuivat myös, koska toteutin haastattelut vanhan aluejaon mukaisesti. Mahdollisissa jatkotutkimuksissa olisikin hyvä kartoittaa nimenomaan alueiden välisiä ilmiöitä ja niiden tuntemisen syventämistä.

6 ELÄMÄNHALLINTA JA ARJEN KUNTOUTUS

6.1 Kevyillä toimenpiteillä kuntoutuvat

Arjen kuntoutukseen liittyvä aineisto oli selkeästi luokiteltavissa kolmeen osaan. Ensiksi niihin, jotka ovat keveämmällä aktivointityöllä kiinnitettävissä yhteiskunnan

toimintoihin ja toiseksi niihin, jotka tarvitsevat enemmän tukea siinä (kts. Juhila 2006, 49–50). Kolmanneksi luokaksi muodostui ideaalimaailma, jossa sosiaalityöntekijät tuottivat puhetta siitä, millaisia palveluja tarvittaisiin. Tässä luvussa keskityn kuitenkin niihin merkityksiin, joita sosiaalityöntekijät loivat helpommin aktivoituvista tai kuntoutuvista nuorista.

Terminä arjen kuntoutus ei ole yksiselitteinen, se voi olla jopa hämmennystä herättävä. Mitä arjen kuntoutus edes tarkoittaa? Ruotsissa on käytössä ”vardagsrehabilitering” termi, joka liitetään erityisesti vanhusten kuntoutukseen. Olen pohtinut arjen kuntoutus -termin teoretisointia ja tieteellistä lähestymistapaa. Arjen kuntoutus-termi nousee käytännöstä. Jo aineistonikin pohjalta on havaittavissa termin olevan kohtuullisen uusi, joten sille ei vielä löydy teoretisointi pohjaa, kuten esimerkiksi sosiaaliselle kuntoutukselle.

Erja Sauraman ja Ilse Julkusen (2009, 300) mukaan sosiaalityön käytäntötutkimuksessa kiinnostus tietoa kohtaan kiinnittyy nimenomaan käytäntöön ja sen kehittämiseen. Mirja Satkan ym. (2005, 16) mukaan sosiaalityön käytäntötutkimus on myös nykyisyyden historiaa. Se, mitä on aiemmin kenties pidetty itsestään selvänä ja arkisena pyritään käsitteellistämään ja tekemään näkyväksi. Teoreettisesta epäroinnistäni huolimatta ja myös sosiaalityön käytännöntutkimukseen viitaten, nostan työssäni ”arjen kuntoutus” termin esiin. Jää nähtäväksi, lähtekö termi elämään laajemmin sosiaalityön kentällä. Haastattelujen yhteydessä muutama sosiaalityöntekijä käytti itse myös kyseistä termiä. Osalle haastatteluun osallistuneita se oli terminä täysin uusi. He pyysivät minua määrittelemään sen sisältöä, vaikka olin kartoittamassa sitä heiltä samoin kuin heidän sille antamiaan merkityksiä. Seuraavassa katkelmassa sosiaalityöntekijä kertoo kokemuksistaan liittyen TE- toimiston nuorelle antamasta työtarjouksesta:

Joku asiakas on hakenut vaikka päiväkotiharjoitteluun. Samaa paikkaa on hakenut 600 ihmistä. Ne ovat ottaneet siihen ihmisen, jolla on sen alan työkoulutus, että se pääsee siihen työharjoitteluun. On aika turhaa hakea tuollaisiin työvoimatoimiston paikkoihin.

Nuorten ”seilaaminen” kuvastui useissa ryhmähaastatteluissa. Sillä viitattiin esimerkiksi siihen, että palveluita on tarjolla, mutta kohtaanto-ongelmia muodostui pelkästään siitä, että hakijoita paikkaa kohden oli joko niin paljon, tai nuorelle tarjottu tekeminen sekä toiminta eivät kiinnostaneet häntä. Katkelmassa kritisoidaan järjestelmän tarjoamaa aktivointia yhteiskuntaan liittävänä toimintana. Vastauksesta kuvastuu pettymys järjestelmään, jonka alkuperäisenä tavoitteena pitäisi olla nuoren tukeminen. Aktivointijärjestelmä näyttäytyykin katkelmassa pettymyksiä tuottavana. ”Seilaaminen” johtuukin siis osittain itse palvelujärjestelmästä. Moni haastateltava mietti, onko nuorille tarjolla sellaisia juttuja ja tekemistä jotka kiinnostaisivat – ja kohtaavatko tarjolla olevat menetelmät nuoria? Palveluihin, esimerkiksi työharjoitteluihin toivottiinkin joustavuutta, jotta nuorella olisi mahdollisuus tutustua useampaan alaan, jotta omat kiinnostuksen kohteet selkiytyisivät ja täten ne tukisivat oikeaa alanvalintaa.

Aktivointia voidaan nähdä ja tulkita monesta eri näkökulmasta. Sitä voidaan pitää yhteiskuntaan liittävänä, osallistavana ja sosiaalistavana toimenpiteenä. Työhallinnossa aktivointi nähtiin jo 1.1.1997 työttömyysturvauudistukseen liittyvänä toimenpiteenä, jossa passiivisiksi määritellyjä asiakkaita aktivoidaan. Aktiivisuus pelkistyy kuitenkin mukautumiseksi markkinaehtojen mukaiseen toimintaan. (Kemppainen ym. 1998, 56; kts. Juhila 2008, 53–56.) Aktivoinnin paradokseja väitöskirjassaan tutkinut Tuija Kotiranta toteaa, että ”aktivointia ja aktivoitumista voidaan tarkastella kuntoutuksen käsittein, jos kuntoutus määritellään yhteiskuntatieteellisen ajattelun ja erityisesti sosiaalisen toiminnan teorian pohjalta. Sen sijaan kuntoutus-termin käyttäminen vain terveys-sairaus-vajaakuntoisuus-akselilla vääristää työttömyysongelman yksilölliseksi, henkilökohtaistuneeksi ja medikalisoituneeksi ilmiöksi”. (Kotiranta 2008, 23.)

Suomessa kaikkia Työ- ja elinkeinotoimiston (TE- toimisto) asiakkaina olevia alle 25-vuotiaita nuoria koskettaa yhteiskuntatakuu. Yhteiskuntatakuu koskettaa niin ammatillisesti kouluttamattomia kuin ammatillisesti koulutettujakin nuoria. Yhteiskuntatakuu tarkoittaa sitä, että ensimmäisen kolmen kuukauden aikana

työttömille nuorille tarjotaan aktiivisesti palveluja työmarkkinakelpoisuuden parantamiseksi. Mikäli työttömyys pitkittyy, palvelujen aktiivinen tarjonta jatkuu koko työttömyyden ajan. Olennaista yhteiskuntatakuussa on nuoren tilanteen kartoittaminen ja palvelutarpeen arvioiminen ensimmäisessä tapaamisessa, nuoren jatkosuunnitelman tukeminen sekä työllistymissuunnitelman tekeminen. Palveluita ja niin kutsuttuja työvoimapolitiittisia toimenpiteitä tulee tarjota mahdollisimman pian, jottei työttömyys pitkittyisi. (Työ- ja elinkeinoministeriön ohje nuorten yhteiskuntatakuusta, 2010.) Seuraavassa katkelmassa sosiaalityöntekijä kertoo omista kokemuksistaan liittyen aktivointiin:

Tässä palataan taas tähän taloudelliseen kytkökseen: Täällä aikuissosiaalityössä voin toimia mahdollistajana tällä taloudellisella puolella. Tuen niitä valintoja, tuen häntä, jotta hän pystyy tekemään ne valinnat. Mennään yläasteelle, että jos kaksikymppinen lähtee suorittaa peruskoulua, niin tarvitsehan sitä vähän taloudellisestikin tukea. Kyllä sillä rahallakin aika monta asiaa ratkaistaan tai ainakin tuetaan. [..]

Katkelmassa sosiaalityöntekijä nostaa esiin taloudellisen kytköksen motivoivana tekijänä nuoren aktivoinniseksi. Hän liittyy sekä henkisen että taloudellisen tukemisen aktivointiin. Mahdollistetaan nuorelle asioita, jotta kyetään tekemään todellisia valintoja, jotka vievät elämässä eteenpäin. Sosiaalityöntekijä pyrkii taloudellisella tuella integroimaan nuorta koulutuspolulle ja täten myös kiinni yhteiskuntaan. Mahdollistamalla asioita luodaan myös toivoa jostain muusta – jostain paremmasta. Kokemukseni mukaan nuoret ovat hyvin situationaalisia. Asiakkaiden omarytmisyys, poukkoilevuus, epärationaalisuus ja muutoshaluttomuus näyttäytyvät helposti työntekijän näkökulmasta motivoitumattomuudelta. Taloudellinen tuki voikin täten toimia hyvänä porkkanana asioiden eteenpäin saattamisessa. Järvikoski ja Härkäpää nostavat kuntoutuksen yhteydessä esiin yhteiskunnan taloudelliset edut. He toteavat kuntoutuksen olevan yhteydessä monin tavoin aktiiviseen sosiaali- ja työvoimapolitiikkaan. Aktivointitoimenpiteiden taustalla on syrjäytymisen ja köyhyyden vähentäminen sekä irtaantuminen passivoivasta toimeentuloturvasta. Samanaikaisesti tavoitellaan siis sekä yksilön että yhteiskunnan hyvää. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 18–19.) Nuorten kanssa työskentelyyn sosiaalityöntekijät liittivät

erityisesti vastuun sekä paineen nuorten nopeasta eteenpäin saattamisesta. Kaikissa haastatteluissa koulutus- ja/tai työpaikan saaminen nimettiin nuorten kanssa työskentelyn erityisiksi tavoitteiksi, ainakin jollain aikavälillä. Samanaikaisesti tunnistettiin toisaalta myös sen mahdottomuus. Syyt tähän liittyivät osaltaan yhteiskunnanrakenteisiin ja toisaalta nuoren omaan elämäntilanteeseen.

Anneli Pohjolan (1994) mukaan yksilöllinen elämäntilanne on osa yhteiskunnallista tapahtumakulkua. Pohjolan toteaa, että nuorten suhde koulutusjärjestelmään ja kiinnittyminen työelämään ovat tärkeitä. Monille koulu muodostui jo peruskouluvaiheessa vieraaksi toiminta-alueeksi, jonka pelisäännöillä toimiminen koettiin vaikeaksi. Edellä mainitut huonot kokemukset saattoivat vaikuttaa jatko-opintoihin hakeutumiseen tai opintojen keskeytymiseen, kun huonot kokemukset toistuvat. (Mt., 177.)

Anna-Kaisa Koskinen havaitsi nuorten kohdalla palveluihin kiinnittymättömyyden problematiikan ”Vaihtoehtoinen tarina – Mitä on sosiaalinen muutostyö” tutkimusraportissaan. Nuoria ei saatu mukaan työskentelyyn (Koskinen 2007, 11.) Raportin mukaan alle 25-vuotiaiden hukkakäyntien määrät olivat suuria, johon on myös haastatteluaineistoni myötä helppo yhtyä. Koskisen muutostyön tutkimusraportissa se, mikä näyttäytyi työntekijälle epärationaalittomuutena tai toimettomuutena, olikin nuorelle täysin loogista ja elämäntyyliin kuuluvaa. Muutostyössä pysähdyttiinkin miettimään miten asiakkaiden omaehtoisuutta voitaisiin korostaa, koska näytti siltä, että nuoret kävivät sosiaalitoimistossa tottumuksesta vaihtamassa työntekijän kanssa kuulumisia. Koskisen tutkimustulosten mukaan näyttikin siltä, että nuoret eivät olleetkaan välinpitämättömiä omien suunnitelmiansa ja toiveidensa suhteen. Kyse oli pikemminkin siitä, että taustalla oli niin monia epäonnistuneita yrityksiä, keskeytyneitä kursseja, aloitettuja opintoja ja pieleen menneitä suunnitelmia. (Mt., 13.) Tämän vuoksi sosiaalityöntekijän palveluohjauksen oikea-aikaisuudella ja oikealla ohjauksella on erityisesti nuorten kohdalla suuri merkitys.

Erja Pietiläinen ja Heikki Seppälä (2003, 10) ovat kuvanneet palveluohjauksen käsitettä, tai oikeammin sen suomalaisia sovelluksia, ”niiksi toiminnoiksi, joilla asiakkaan ja viranomaisia edustavan palveluohjaajan yhteistyönä suunnitellaan, organisoidaan, yhteen sovitetaan ja arvioidaan palveluja, joita asiakas tai hänen perheensä tarvitsevat nykyisessä elämänvaiheessaan elämänhallintansa tueksi”. Palveluohjauksesta on Notkon mukaan toivottu uutta välinettä pirstaleisen palvelujärjestelmän asiakaskohtaiseen hallintaan ja yhteistyön kehittämiseen. (Notko 2006, 62.) Interventioita kohdistetaan perinteisesti yhteiskunnan palvelujärjestelmässä niihin ongelmakohtiin, joita pidetään tärkeinä. Vaikka priorisoinnissa on kyseessä monien tekijöiden summa, niin se kertoo yhteiskunnan arvoista sekä hyvän elämän tulkinnasta kyseisellä hetkellä. Syrjäytyminen ja oletus sen periytyvyydestä ovat hyviä esimerkkejä tästä. (Vilkkumaa 2004, 32.)

Korkean nuorisotyöttömyyden myötä nuorten työllistymisestä ja työelämään siirtymisestä valmistumisen jälkeen on oltu huolissaan myös Euroopassa. Keinot hallita nuorten työttömyyttä vaihtelevat maittain. Osassa Euroopan maista suositaan muun muassa nuorten harjoitteluita, tukityötä, luodaan vaihtoehtoisia oppisopimuskoulutuksia ja tarjotaan koulutusta. Konkreettisesti nuorten yhteiskuntatakuu takaa sen, ettei ”joutilaisuus” työmarkkinoilta ylitä neljää kuukautta. Yhteiskuntatakuun kaltaisia tukitoimenpiteitä on nuorille tarjolla esimerkiksi Englannissa ”New deal for young people” ohjelman muodossa, kun työttömyys on kestänyt yli kuusi kuukautta. (European Youth Forum 2010.)

Tuija Kotirannan (2008) tutkimuksen perusteella aktivointi voi olla sekä hyvää että pahaa. Sosiaalipolitiikalla, sosiaalihuollolla sekä sosiaalityöllä on kullakin tässä oma, jopa kaksinainen roolinsa. Tarkoitus perältään se voi olla haitallista (esimerkiksi 500 päivän työmarkkinatukiuudistus), mutta toiminta voi olla hyvää, aidosti ihmisen aktivoitumista tukevaa. Parhaassa tapauksessa aktivoitu ihminen saa toiminnan kautta osallisuuden kokemuksia ja kuntoutuu kohti työelämää (Mt., 172.) Järvikosken ja Härkäpään (2004) mukaan sosiaalipolitiikan ja kuntoutuksen arvoiksi perinteisesti liitetään onnellisuus, vapaus, tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus (mt., 30). Elämässä

tarvittavat tieto-taitovaatteet ovat muuttuneet nopean teknistymisen myötä. Se on asettanut oppimisen prosesseille myös erilaisia tavoitteita. Uusavuttomuus liitetään puutteellisiin taitoihin. Nuorten kanssa työskentelyyn halutaan yleisesti investoida, koska katsotaan, että tuolloin mahdolliset ongelmat eivät ole vielä niin syviä tai kroonistuneita. Nuorempana on helpompi muuttaa omia elämäntapoja, suuntaa sekä ajatusmaailmaa. Apuna ja tukena tässä voivat olla myös sosiaalityöntekijät.

Aktiivinen, elämässä eteenpäin menevä nuori on normatiivisen järjestelmän ihanne. Osa sosiaalityöntekijöistä näkikin sosiaalitoimistossa asioivat nuoret marginaalin marginaalina. Tässä korostuukin näkemys, että suurin osa tämän päivän nuorista voi hyvin (kts. Nuorisobarometri 2007). Sosiaalityöntekijät kokivat palvelujärjestelmän sekavaksi ”Bermudan kolmioksi” jonne on helppo jopa kadota. Eri virastoilla on omat toimintakulttuurinsa sekä säädökset, joiden parissa nuori joutuu asioimaan ja vastaamaan tekemisistään esimerkiksi vaikkapa yhteishaun suhteen. Lainsäädännön eroavaisuudet asettavat haasteita myös sosiaalityöntekijälle, joka joutuu viimekädessä päättämään alennetaanko esimerkiksi nuoren toimeentulotuen perusosaa yhteishaun laiminlyönnin vuoksi, vaikka nuoren omaa mielenkiintoa vastaavaa koulutusta ei olisi ollut tuolloin edes tarjolla. Palvelujärjestelmässä asioimisen sokkeloisuus ja haastavuus eivät sinällään ole uusi ilmiö; Anneli Pohjola viittaa siihen jo vuonna 1994 ilmestyneessä väitöskirjassaan. Hän nimeääkin järjestelmän epäjohtamukaisuuden sekä vaikeaselkoisuuden ”epäpalvelun” kokemukseksi palvelutilanteessa (mt., 162). Elämänhallintaan sisällytetään ainakin arkielämän perusvalmiudet. Syrjäytymis- ja liittämispuheen varjossa sosiaalityön keskeisiin tehtäviin kuuluu nimenomaan elämänhallinnan vahvistaminen. Nämä toimet pitävät sisällään muun muassa kannustamista ja tukemista oma-aloitteisempaa sekä itsenäisempää elämää kohti. (Juhila 2006, 63.)

Vakiintuneilla palvelu- ja ohjausjärjestelmillä ei ole kuitenkaan tarpeeksi keinoja vastata sosiaaliseen syrjäytymiseen liittyviin kuntoutus-, koulutus- ja työllistymistarpeisiin. Karjalainen ja Blomgren (2004, 99) toteavatkin, että rakenteelliset esteet voivat hankaloittaa yhteistyötä. Esteiksi he mainitsevat muun

muassa: arvot, erilaiset toimintakulttuurit sekä työnjaot. Tähän liittyy osaltaan myös vuonna 2013 täysimääräisesti voimaanastuva Nuorisotakuu, josta käytetään myös nimitystä yhteiskuntatakuu.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmaan sisältyvää nuorten yhteiskuntatakuuta tullaan toteuttamaan niin, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle voidaan tarjota työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. Työministeri Lauri Ihalainen asetti työryhmän valmistelemaan esitystä. Sen tavoitteena on etsiä muun muassa ratkaisuja siihen, miten tuen tarve tunnistetaan ja että kaikille nuorille saadaan työelämässä tarvittavaa osaamista, ja miten työvoimapalvelut saadaan kattamaan nuorten yhteiskuntatakuun haasteet. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011.) Työ- ja elinkeinoministeriön vuonna 2012 julkaisemassa raportissa ”Nuoren yhteiskuntatakuu 2013” nostetaan kokonaisvaltaisen kuntoutuksen kohteiksi muun muassa mielenterveyskuntoutujat. Raportissa todetaan, että psyykinen sairaus on usein työhönvalmennukseen valikoitumisen taustalla. Kuntoutujia pyritään tukemaan kokonaisvaltaisesti. Se sisältääkin arkielämän toiminnoista selviytymiseen ja kodin ulkopuoliseen toimintaan osallistumisen tukemista. (TEM-raportti 8/12, 40.) Pekka Karjalaisen (2010) näkee kuitenkin, että nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä on keskitytty liian kapea-alaisesti työpaja ja projekti-toimintaan, jolloin riskinä voi olla myös ulkopuolelle jääminen. Sosiaalityön tärkeäksi tehtäväksi hän näkee tässä yhteydessä ennaltaehkäisyä. (Mt., 192.)

6.2 ”Mökkiytyvät” nuoret

Osa nuorista tarvitsee kuntouttavaa tukea sosiaalisin perustein. Kestäviä toimenpiteitä voidaan kuitenkin suunnitella vasta, kun asiakas on paremmassa kunnossa ja voimaantuneempi. Kuntoutuminen vie aikaa ja se vaatii myös tuloksellisuuden käsitteen laajentamista sekä uudelleen tarkistamista. Pietikäinen nostaa tutkimustulosten valossa esiin sen, että ohjaus- ja palvelujärjestelmillä ei ole ollut tarpeeksi keinoja puuttua

sosiaalisen syrjäytymisen mekanismeihin. Nuorilla on koulutukseen, palveluihin tai työhön kiinnittymisen vaikeuksia. Erityisesti moniongelmaiset nuoret kohtaavat haasteita, koska palvelujen sektorirajojen ylittäminen on vaikeaa esimerkiksi päihde- ja mielenterveyspuolella. Vaarana onkin yhteiskunnan tuki- ja turvaverkkojen ulkopuolelle joutuminen. (Pietikäinen 2007, 68.) Standardipalvelut eivät kohtaa erilaisissa elämäntilanteissa olevien nuorten tarpeita. Anneli Pohjolan mukaan palvelut perustuvat periaatteen tasolla yksilökohtaisen eriytyvyyden tunnustamiselle. Taustalla on usein kuitenkin piiloajatus yhteiskunnallisesta normaliteetista, joka ohjaa erilaisuuden toimintaa kohti samuuden standardia. (Pohjola 1994, 166.)

Aineistossani vaikeammassa elämäntilanteessa olevia nuoria kuvaa termi ”mökkityvät nuoret”. Tällä termillä sosiaalityöntekijät viittaavat nuoriin, joiden sosiaalinen kanssakäyminen on syystä tai toisesta vähentynyt. He viettävät aikaansa kirjaimellisesti kotona. Nuorilla saattaa erilaisia psyykkisten sairauksien diagnooseja tai vaihtoehtoisesti niitä ei ole diagnosoitu. Useilla näistä nuorista on sosiaalisten tilanteiden pelkoja. Vilkkumaa (2004, 35) nostaakin sosiaalisen kuntoutuksen strategiseksi kysymykseksi, että ”pitäisikö kuntoutuksen tavoitteeksi ottaa nimenomaan yhdessä tehtävät teot, kaikki sellaiset toiminnot, joita ei edes voi tehdä yksin?”

Arjen kuntoutuksesta tuli ensimmäisenä mieleen, että ihmisillä pitäisi olla jonkun verran sosiaalisia verkostoja. Yksi aika olennainen asia on, että on jotain ihmisiä siinä ympärillä pyörimässä. Ja silloin menee parhaiten, kun olisi hyvä perhe ja edes jonkun verran kavereita joiden kanssa mennä, tehdä ja jutella asioista. Nuo ovat kyllä aika privaattisfääreissä, että en tiedä miten sosiaalitoimistosta voidaan vaikuttaa semmoiseen kuin aktivoimalla, että ole yhteydessä perheeseen, sukuun ja ystäviin. Että älä anna ystävyssuhteiden rapistua tai jotain tällaista..

Sosiaalityöntekijä nostaa esiin sosiaaliset suhteet ja niiden merkityksen yhteiskuntaan liittävinä ja elämänlaatua kohentavina tekijöinä. Ystävien kanssa tulee vaihdettua kuulumisia ja mentyä eri paikkoihin. Kodin neljän seinän sisältä poistuminen luo mahdollisuuksia luoda uusia sosiaalisia kontakteja. Pauli Niemelä on tutkinut elämänkulun ja turvattomuuden kokemuksia eri ikävaiheissa. Hän nimeää

myöhäisnuoruudeksi ikävuodet 18–24. Niemelän mukaan lapsuudessa koetut perusturvattomuuden kokemukset vaikuttavat elämään myös myöhemmällä iällä. Niemelän tutkimuksen perusteella nuorten kokemat turvattomuuden tunteet liittyvät useimmiten pelkoon joutua väkivallan uhriksi, joko tutun tai tuntemattoman henkilön toimesta. Vaarallisesta ympäristöstä johtuva turvattomuuden tunne on nuorilla toiseksi yleisin. Siihen liittyy myös muita pelkoja esimerkiksi taloudellisista vaikeuksista ja muusta kärsimyksestä. Hän nimeää myös hylätyksi tulemisen pelon. (Niemelä 2003, 86–89.) Niemelä toteaa, että ”turvattomuus kytkeytyy elämänsäkuuluun liittyviin elämänvaiheisiin ja niissä eteen tuleviin elämän kehitystehtäviin. Turvallisuus ja turvattomuus läpäisevät kaikki elämän eri ulottuvuudet ja tasot”. (Mt., 97.)

Uusimmasta, vuonna 2012 ilmestyneestä nuorisobarometristä käy ilmi, että jo itsenäistyneiden nuorten lapsuudenkokemuksilla on vaikutusta siihen, miten usein he tapaavat vanhempiaan. Ne nuoret, jotka kokivat lapsuuden perheen aktiiviseksi, sopuisaksi sekä perhekeskeiseksi tapasivat ja pitivät yhteyttä vanhempiinsa useammin, kuin ne, jotka olivat kokeneet lapsuuden kodin ilmapiirin välinpitämättömänä, kiireisenä tai riitaisana. Perhekeskeisessä ympäristössä kasvaneiden sosiaalinen luottamus oli myös korkeampi. (Myllyniemi 2012, 77.) Seuraavassa katkelmassa toinen sosiaalityöntekijä nostaa esiin myös sosiaaliset suhteet, liikkumisen ja siihen liittyvän toiminnan. Hän hahmottelee alueellisia toimintakeskuksia, jonne tulemisen kannustimena voisi toimia esimerkiksi ruoka. Tällöin toimeentulotuesta jäisi myös nuorelle enemmän rahaa käyttöön.

Alueellinen toiminta olisi tosi hyvä. Pitäisi olla jotain porkkanaa – ainakin ruokaa, että voisi tulla syömään ja tavata työntekijöitä ja muuta. Se olisi jollakin muulla nimellä kuin päivittäin käyvät tai.. jotain muuta kuin kuntouttava työtoiminta. Se nimi ei sovi nuorelle ollenkaan. Se olisi hyvä alku [...] En tiedä, se nimi on vaan syrjäyttävä.

Ruoan tarjoamisella voidaan nähdä myös muita esimerkiksi terveyteen liittyviä ulottuvuuksia. Ruokavaliot saattavat olla rajoittuneita esimerkiksi taloudellisen, omien taitojen tai henkilökohtaisen elämäntilanteen eli voimavarojen puutteen vuoksi.

Alueellinen toiminta mahdollistaisi kohtaamisen paikkoja myös niille nuorille, joiden sosiaaliset kontaktit ovat syystä tai toisesta vähentyneet. Päivittäin tapahtuvat rutiinit tuovat myös rakennetta, rytmiä ja turvallisuutta arkeen. Yllä olevassa katkelmassa sosiaalityöntekijä ei kuitenkaan miellä kuntouttavaa työtoimintaa nuorille sopivaksi paikaksi. Hän mieltää sen leimaavaksi tai jopa syrjäyttäväksi toiminnaksi. Nuorille tarjottavan kuntouttavan toiminnan nimi tulisikin hänen mielestään muuttaa joksikin muuksi.

Tuusan (2005) mukaan sosiaalisen kuntoutuksen ydinalueita ovat pitkäjänteinen ja paneutuva psykososiaalinen työskentely sekä palveluohjaus. Asiakaslähtöisen työskentelyn välineenä korostuu vuorovaikutus. Tuusan aineistossa kävikin ilmi, että osa sosiaalityöntekijöistä koki tarvetta kehittää sosiaalisen kuntoutuksen palveluja. Niiden nähtiin tukevan arkista selviytymistä, kuntoutumista sekä työllistymisvalmiuksia. (Mt., 62.) Aineistoni perusteella kävi ilmi, että nuorten ohjaamista kuntouttavaan työtoimintaan vierastettiin. Nimi tuntui nuorten kohdalla vähintäänkin vanhentuneelta ja luotaantyöntävältä. Osa haastatelluista ei kokenut kuntouttavaa työtoimintaa nuorille soveltuvaksi, vaan toiminnan olisi pitänyt tukea enemminkin eri aloihin ja ammatteihin tutustumista. Seuraavassa katkelmassa kaksi sosiaalityöntekijää käy keskustelua arjen kuntoutuksesta nimenomaan sosiaaliasema keskiössä:

Sekin, että ottaa sen asiakkaan kello 10. Se on se aika, joka on varattu, eikä tulla esimerkiksi kello 14, jolloin herätään. Sekin on minusta arjen kuntoutusta. Sitä aikaa pitää toki porrastaa: ensiksi kello 13 ja sitten 11, pikkuhiljaa. [...] Sitten vuokranmaksu on tärkeää. Siinäkin voi mennä vuosikausia, että opitaan, että vuokra on asia, joka pitää maksaa.

Olen käynyt päivittäisiä perusasioita läpi. Minulla ei ole nyt niitä hauskoja kortteja käytössä, oli joskus sellaisia lappusia, jossa piirretään ja niitä kaavioita mistä se päivä koostuu: milloin herään, mitä teen sitten. Sellaista yksinkertaista elämänhallintaa liittyvää. Siinä on paljon mistä voidaan jutella. Sitten ne jäävät mieltii, että miten päivä on sujunut ja joskus tulee ihan hauskoja keskusteluja esim. ruokailuun ja työhön menemiseenkin liittyen, että miksi on vaikea mennä ja mitä pitäisi tehdä toisin.

Katkelmassa nostetaan esiin, miten arjen kuntoutus koostuu pienistä asioista. Harjoitellaan varatulle ajalle tulemista. Porrastetaan pikkuhiljaa varattua aikaa aiemmaksi, jotta nuori saa onnistumisen kokemuksia ja vuorokausirytmisi kohenee. Puheenvuoroon liittyy kasvatuksellinen ulottuvuus. Se pitää sisällään ajoissa heräämisen harjoittelua, sovitusta asioista kiinnipitämistä sekä vuokranmaksun opettelua. Kun toinen sosiaalityöntekijä liittyy keskusteluun hän nostaa esiin erilaisia menetelmiä kuten kortit ja erilaiset monisteet. Hänen mukaansa ne toimivat nuorten kanssa hyvänä keskustelupohjana liittyen elämänhallintaan ja arkeen. (Vuori 2012a.) Osa sosiaalitoimistossa asioivista nuorista on kokemukseni mukaan ollut kotona pitkään tekemättä mitään. Vuorokausirytmisi saattaa olla hukassa ja sosiaalisissa taidoissa tai kyvyissä saattaa olla haasteita esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden pelon vuoksi. Viranomaiskontaktit saattavat ahdistaa ja asiat jäädä hoitamatta. Nuoret tarvitsevatkin matalan kynnyksen palveluita ja paikkoja, jossa harjoituttaa arjen ennen seuraavaa askelta esimerkiksi koulutuspolulla.

Palveluohjauksella ja palvelujen oikea-aikaisuudella on tässä iso merkitys. Myös palautteen antamisen merkitys sekä rakentava vuorovaikutus perustuvat oikea-aikaisuuteen ja sen valintaan. Palveluohjauksen keskeiset tavoitteet on ratkoa ruohonjuuritasolla yhteistyöongelmia, jotka liittyvät yksilön elämäntilanteeseen ja palvelutarpeeseen. Palvelut tulee järjestää mahdollisimman lähellä käyttäjää. Palveluohjauksessa nimetään vastuhenkilö, joka tukee oikeiden palvelujen valinnassa. Hänelle kuuluu palvelujen toteutumisen seuraaminen ja tarvittaessa palvelukokonaisuuksien muuttaminen. (Ala-Nikkola & Sipilä 1996, 18.) Palvelutarpeiden kolmion voi nähdä tarpeina, palveluina ja toimintaehtoina, jotka kaikki painottuvat eri näkökulmista. Ne voidaan tulkita jopa vastakkainasetteluna tai tasapainoiluna eri intressien välissä. (mt, 17.) Työ- ja elinkeinoministeriön raportissa todetaankin, että niiden nuorten kohdalla, jotka tarvitsevat keskimääräistä enemmän tukea on yhteiskuntatakuun tuloksellisuus ollut prosentuaalisesti matalampi. Syiksi tähän nähdään muun muassa toimintojen resursoinnin sekä eri tahojen sitoutumattomuuden ongelmat. (TEM-raportti 8/12, 39.) Palvelujen oikea-aikaisuuteen

tuleekin kiinnittää erityistä huomioita ja panostaa niihin kuntoutus toimintojen ohella (mt., 43).

Luvussa 5.2 esitetyt viittaukset nuorten 24/7 maailmaan, liittyvät olennaisena osana myös sosiaalisten tilanteiden peloista kärsiviin mökkiytyviin nuoriin. Aiemmat tutkimustulokset liittyen sähköiseen yhteydenpitoon esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden pelosta kärsivien asiakkaiden kanssa, osoittavat positiivisia kokemuksia. Asiakkaat kokivat hyötynensä työntekijältään sähköpostitse saamastaan tuesta ja kannustuksesta. (Mishna ym. 2012, 279.) Sähköposti ja tekstiviestit täydentävät kasvokkain tapahtuvia tapaamisia erityisesti niiden asiakkaiden kohdalla joiden on vaikeaa ilmaista itseään. Sähköposteja voi lähettää virka-ajan ulkopuolella. Alunperin viattomasti aloitettu sähköinen viestintä voi kuitenkin tarkoittaa ”Pandoran lippaan” avaamista. Sähköiseen maailmaan saattaa liittyä toisenlaisia odotuksia nopeasti reagoinnista, se mahdollistaa väärintulkinnat ja myös esimerkiksi tietoturvaan liittyvät asiat tulee huomioida. (Mt., 281–282.) Seuraavassa katkelmassa keskustellaan lisää työn erityispiirteistä:

Yksi asia, joka minulla tulee mieleen on nuo harrastukset. Ei siinä temaattisesti ole paljon puitavaa varmaankaan. Haastattellessani nuoria kysyn niiltä harrastuksista, että onko jotain? Tai onko harrastanut joskus? Tai mistä olisi kiinnostunut tai mitä kaverit harrastaa. Vanhemmassa ikäluokassa tällaisista harkinnanvaraista tai ehkäisevää toimeentulotukea ei ole tullut kovin paljon tarjottua tai en kysynytään harrastusten pohjalta. Tämä on jotain mitä totean tämän kentän pohjalta. [...]

Mutta harrastukset ovat semmoista, hirveen tärkeitä sen koulutuksenkin ohella. Ne saattaa olla hirveän tärkeitä nuorelle, mielekkään tekemisen ja sosiaalisten suhteiden vuoksi..

Lisään vielä, että sillä pystyy salakuljettamaan jonkinlaista arkea toimintaan. Koska harrastukset ovat vapaaehtoisia, niin ne ovat yleensä mielekästä tekemistä. Ne ovat ne tietyt tunnit..

Harrastuksien tukeminen nähtiin useammissa haastatteluissa nuorten parissa tehtävän työn erityispiirteenä verrattuna esimerkiksi aikuisten parissa tehtävään sosiaalityöhön.

Nuoria haluttiin tukea taloudellisesti pienimuotoisissa harrastuskuluissa, koska sen nähtiin estävän syrjäytymistä. Harrastukset koettiin yhteiskuntaan liittävinä toimenpiteinä, mahdollisuutena harjoittaa sosiaalisia suhteita sekä löytää uusia mielenkiinnon kohteita ja voimavaroja itsestään. Harrastusten avulla pyritään ehkä myös ”salakuljettamaan” arkea ja rutiineja nuorten elämään. Mukavaan ja mielekkääseen tekemiseen on helpompi sitoutua, lähteä pois kotoa ja saada sen kautta esimerkiksi vuorokausirytmiiä paremmin haltuun. Mukavalla tekemisellä halutaan myös luoda positiivisia onnistumisen kokemuksia. Sosiaalityöntekijät kokivat myös, että harrastusten kautta saattoi löytää uutta suuntaa esimerkiksi ammatillisella sektorilla. Harrastuksiin myönnetty toimeentulotuen kustannukset näyttäytyivät heistä pieniltä suhteutettuna siihen, mitä niillä voidaan saada aikaiseksi. Useampi haastateltava totesikin, että harrastustoimintaa olisi syytä tukea ehkä enemmän. Sosiaalityöntekijöiden ajatukset liittyen harrastustoiminnan tukemiseen onkin helppo liittää Järvikosken ja Härkäpään pohdintoihin (2011, 22) joiden mukaan kokonaisvaltaisessa kuntoutuksessa huomioidaan eri osatekijät: sekä toimintakykyä kohentavat, sosiaaliset, kasvatukselliset että ammatilliset. Harrastukset tuleekin tämän valossa nähdä myös yhtenä arjen kuntoutumisen välineenä tai menetelmänä.

Ryhmistä sosiaalityöntekijöillä oli keskenään ristiriitaisia ajatuksia. Ne nähtiin paikoittain syrjivinä ja väärän sosiaalistumisen mahdollisuuksien kenttänä. Myös niihin liittyvän oikeanlaisen markkinoinnin vaikeudet tunnistettiin.

En tiedä, miksi nuoria on vaikea saada ryhmiin, mutta yksi ajatus mikä on käynyt mielessä, en tiedä onko se yhtään pätevä, mutta ei haluta identifioitua siihen porukkaan. Tai, että lähdenpä tästä viettämään vapaa-aikaa muiden nuorten toimeentulotukinuorten kanssa. Mietin, että viekö se näiden kyseisten nuorten tilannetta eteenpäin vai sosiaalistaako se, että nyt ollaan tässä ja nyt ja huomenna sekä hamassa tulevaisuudessa. Kun se idea on kuitenkin, että nämä nuoret pitäisi saada meidän asiakkuudesta pois ainakin jollain aikataululla..

Päinvastaisesta mielipiteestä kertoo seuraava sosiaalityöntekijän kokemus. Pärjäävän nuoren tilanne toimistokeskeisellä työotteella saattoi osoittautua täysin päinvastaiseksi käytännön tasolla, kuten seuraavasta katkelmasta käy ilmi:

Niin, sellainen tyyppi, joka näyttäytyy tapaamisella ihan ok-tyypiltä sosiaalisine taitoineen, niin se saattaa saada ryhmätoiminnassa ihan toisen ulottuvuuden. Joku ei pääse tulemaan ollenkaan, kun pitäisi käyttää esimerkiksi julkista kulkuvälinettä. Tai toinen vatkaa kokkiryhmässä 40 minuuttia sitä kananmunaa, niin siinä saa aika erilaisen käsityksen siitä sen toimintakyvystä kuin tapaamisella istuessa.

Haastateltavien vastausten perusteella ryhmien positiiviset ja mahdollisesti negatiiviset vaikutukset tai merkitykset tunnistetaan. Ensimmäisessä katkelmassa viitataan ryhmätoimintaan liittyvään mahdolliseen negatiiviseen leimautumiseen toimeentulotuen asiakkaana sekä myös kynnyksenä ottaa osaa tämän vuoksi ryhmätoimintaan. Sosiaalityö on tavoitteellista ja suunnitelmallista työtä, josta tulisi jollain aikavälillä irtaantua ”ikiasiakkuuden” sijasta. Katkelman alussa sosiaalityöntekijä viittaa vaikeuteen saada nuoria osallistumaan. Tätä voidaan tulkita useammasta näkökulmasta: Onko toiminta nuorille oikeasti mielekästä? Kenen ehdoilla ja missä se tapahtuu? Ovatko ryhmien vetäjät ammattitaitoisia? Onko toimintaa osattu markkinoida oikein? Toisaalta sillä voidaan viitata myös sosiaalityön yleisesti miellettyyn yksilökeskeiseen työotteeseen sekä myös arvoihin. Asiakkuuden yksityisyydeksi mielletyt ulottuvuudet puolin ja toisin saavat ryhmätoiminnassa toisenlaisia ulottuvuuksia kuin yksittäisellä asiakastapaamisella.

Ryhmätoiminta vaatii useimmiten sosiaalityöntekijältä myös irtaantumista toimistokeskeisestä työstä. Mikäli työntekijä ei koe ryhmänpitoa itselleen luontevana työmenetelmänä, saattaa se heijastua jo markkinointivaiheessa ja näin ollen ilmetä myös toimintaan osallistuvien nuorten vähäisenä määränä. Antti Särkelän toteakin, että sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön toimintojen tavoitteet eivät aina kohtaa sen kanssa, mitä kokonaistoiminnot niiltä tosiasiallisesti tuottavat. Toiminnan seuraukset ovat moniulotteisia ja tämän vuoksi sosiaalialalla toimivan on tunnettava millaisia

vaikutuksia työllä on muidenkin toimijoiden kannalta. Kokonaiskäsityksen puuttuessa saattaa ”asiakasnäkökulma” kääntyä päinvastaiseksi, tuottaen sellaista yhteiskunnallista kehitystä, joka tuottaa asiakkaille ongelmia. (Särkelä 2004, 36.)

Jälkimmäinen katkelma viittaa tekemiseen konkretian tasolla. Se, mikä näyttäytyy aluksi jonakin, ei välttämättä olekaan sitä, esimerkiksi aiemmin nuori on näyttäytynyt sosiaaliasemalla sosiaalisilta taidoiltaan pärjäävänä. Käsitys nuoren toimintakyvystä muuttuu, kun tämä vatkaa kääretorttupohjan kananmunia 40 minuuttia. Toimistotyöstä käsin tämä tieto, arjen taidoista tai nuoren toimintakyvystä ei olisi tullut esiin. Toisaalta hiljaisemmasta nuoresta voi ryhmässä paljastua uusia sosiaalisia puolia. Ilpo Vilkkumaa toteaa, että sosiaalisen elämän vuorovaikutustilanteita on hyvä harjoitella ryhmässä. Vertaiskuntoutuksen keskinäiset kokemukset Vilkkumaa (2004, 34) liittävät myös rakastumisen tunnetta muistuttavaan hetkeen, jossa kuntoutuksen tarpeessa oleva kohtaa pitkästä ajasta uuden ihmisen – itsensä. Aineistoni perusteella voidaan tehdä päätelmiä sen suhteen, että ryhmätoiminnan pitäisi olla hyvin harkittua ja perusteltua sosiaalityön kontekstissa. Aktiivinen työote tai eri menetelmät, vaativat toteuttajaltaan taitoja sekä myös mahdollisesti lisäkouluttautumista, jotta ne olisivat luontevia. Sosiaalityöntekijät nostivat nuorten kanssa työskentelyn tärkeiksi lähtökohdiksi kuuntelun, välittämisen, toivon luomisen, ajoittain myös kasvatuksellisen työotteen. (Vuori 2012a.)

6.3 Ideaalimaailma toimisi näin...

Kolmannen kategorian sosiaalityöntekijöiden vastauksissa muodosti ”ideaalimaailma”, jossa asiat olisivat paremmin ja nuori saisi tarvitsemansa palvelut. Tähän maailmaan liittyvissä vastauksissa korostui esimerkiksi helppo tavoitettavuus, joustavuus ja responsiivisuus. Nuorisososiaalityön ominais- tai erityispiirteisiin kuuluu olennaisesti palveluohjaus. Nuoria pyritään nopeastikin liittämään erilaisilla toimenpiteillä. Aineistosta tehtyjen havaintojen perusteella kaikille nuorille ei kuitenkaan löydy sopivaa paikkaa arjen toiminnoissa. Esimerkiksi työpajat pyrkivät työllistämään

erityisesti kaikkein nuorimpia, vielä alaikäisiä nuoria. Työpajapaikoista koettiin myös olevan puutetta. Osa sosiaalityöntekijöistä ei kokenut kuntouttavaa työtoimintaa nuorille oikeaksi paikaksi. He kokivat jo yksistään sen nimen nuorille vääräksi (kts. Kotiranta 2008, 21–24). He miettivät myös mihin nuoret sosiaalistuvat kuntouttavassa työtoiminnassa, viekö se nuoria eteenpäin? Sosiaalityöntekijät myös kokivat, että osa nuorista tarvitsisi vielä matalamman kynnyksen paikkaa jonne mennä. Haastatteluissa he ideoivat muun muassa alueellisia toimintakeskuksia, joissa nuoret voisivat harjoitella arjen eri kansalaistaitoja ja kuntoutua.

Palvelujärjestelmä pitää sisällään myös rakenteellisia esteitä. Ajanvarausjärjestelmä voi karsia osan apua tarvitsevista pois. Heiltä saattaa puuttua myös kyky noudattaa palveluun varattua ja tilattua aikaa. Äkillinen voimakas halu saada elämäntilanteeseen ja päihteidenkäyttöön muutosta edellyttää myös välitöntä palvelun saamista. Mikäli se ei ole mahdollista, ovi palvelujärjestelmään pysyy suljettuna. (Nuorvala ym. 2007, 141–142.) Tarja Juvonen on tutkinut Helsingissä tehtävää etsivää nuorisotyötä (Luotsi). Hänen mukaansa etsivää työtä kuvaa parhaiten se, että työntekijä hakeutuu asiakkaan luokse, tämän toimintaympäristöön, vaikkapa kadulle. Täten työmuoto eroaakin esimerkiksi perinteisestä sosiaalitoimistossa ajanvarauksella tapahtuvasta asiakastyöstä. (Juvonen 2005, 37.)

Sosiaalityöntekijät mielsivät alueellisten palvelupisteiden toimivan matalan kynnyksen periaatteella, tarjoten sekä toiminnallisia että kuntoutuksellisia mahdollisuuksia. Huolta tuottivat myös ne nuoret, joilla ei ollut lähiverkostoa tai turvallisia aikuisia elämässään. Kasvatuksellinen ja kannatteleva rooli korostui useissa vastauksissa. Sosiaalityöntekijöiden mukaan osalla asiakasnuorista on vaikeuksia kiinnittyä viranomaisvetoisiin palveluihin. He kokivat riskiksi, että ne nuoret joilla ei ole riittäviä resursseja käyttää nykyistä palvelujärjestelmää jäävät yhteiskunnallisten tukiverkkojen ulkopuolelle. Muutama sosiaalityöntekijä käyttikin erittäin kuvailevaa termiä ”sukupolvirikos” puhuessaan syrjäytetyistä nuorista, jotka eivät pääse tai mahdu

kouluihin, työhön tai työharjoitteluun. Olisikin aiheellista miettiä, tulisiko yhteiskunnan sopeutua nuoriin vai päinvastoin?

Kaikki nuoret eivät ole työkykyisiä ja kykeneviä siihen työtempoon, mitä Te-toimiston sabluuna tarjoaa. Meiltä puuttuu sellainen arjen kuntoutuspaikka. Se voisi olla alueellista. Nuorilla saattaa olla vuorokausirytmihäiriö. Eräskin asiakas sanoi eilen, että hän käy aamulla viideltä nukkumaan. Siitä alkaa hänen päivärytmi. Sitten jos ajatellaan työkkäriä, jolla on tarjota työharjoittelu, joka alkaa aamulla kello 8 niin hän on ehkä nukkunut siinä vaiheessa tunnin tai kaksi. Pitäisi olla sellaisia paikkoja, jossa voi saada elämänhallinnan nuorelle motivoivalla tavalla haltuun. Tämäkin kaveri kaipasi jotain tekemistä, mutta sen elämä on aika sekaisin. Eli näitä paikkoja pitäisi tehdä uudella konseptilla: Diak:n Vamos ja nämä ovat hyviä alkuja, mutta ei sinne mahdu kaikki helsinkiläiset nuoret. Ja jos on todella mökitty sinne asuntoonsa, niin matka [paikka tunnistettavuus poistettu] Herttoniemeeseen (jossa Vamoksen tilat/toiminta sijaitsevat) on tosi pitkä.

Ideaalimaailmassa nuorten tarpeet olisi oikeasti huomioitu. Sosiaalityöntekijät vertasivat tätä palvelua esimerkiksi Diakonissalaitoksen tuottamaan Vamos-toimintaan Herttoniemessä sen eri palvelukokonaisuuksineen. He totesivat sen olevan erittäin hyvä alku, mutta se ei palvele välttämättä kaikkia nuoria. Osan nuorista on vaikea liikkua Helsingin eri kaupunginosien välillä esimerkiksi ”mökkiytymisen” tai sosiaalisten tilanteiden pelon vuoksi. Sosiaalityöntekijät kokivatkin, että alueellisia matalankynnyksen palveluja tarvittaisiin nuorille myös kaupungin omana toimintana. Alueellisen palvelun erityispiirteeksi nimettiin toiminnallisuus. Se olisi monipuolista ja mielekästä non-stop toimintaa, ilman lähetteitä. Nuorille tarjottujen palveluiden tulee olla aitoja ja tarjota kunnollisia vaihtoehtoja tempputyöllistämisen sijaan. Päätösten tekeminen ja osallistuminen vaativat nuorelta voimavaroja – kaikilla ei ole tähän resursseja. Sosiaalityöntekijän tulee tukea tarvittaessa nuorta valintojen tekemisessä ja antaa tämän tarvitsemaa lisätietoa asioista. Nuoren jättäminen yksin valintojen keskellä voi heikentää luottamusta viranomaisiin ja vaikeuttaa suhdetta jatkossa.

Pekka Karjalainen ja Sanna Blomgren (2004, 89) toteavat Nuotta-projektin arviointiraportissa, että sen kantavia ajatuksia oli työotteen kokonaisvaltaisuus. Useilla Nuotta-projektiin osallistuneilla nuorilla aikuistumisprosessi oli vielä kesken. Arkielämän taidot olivat myös varsin puutteellisia. Osalla nuorista saattoi olla historiassaan rikkinäisiä perheitä ja puuttuvaa vanhemmuutta. Karjalaisen ja Blomgrenin mukaan näyttäytyi, että taustalla olisi yleisempikin ilmiö. Nuorten tarve sekä henkiseen että käytännölliseen tukeen ja ohjaukseen oli suuri. Osa nuorista ei pysynyt nopeasti muuttuvan tietoyhteiskunnan vauhdissa, jossa vaaditaan nopeaa aikuistumista. Elämänhallinnan kohentaminen, työelämä ja koulutukseen liittyvät tavoitteet muodostuivatkin tärkeiksi osiksi projektissa. (Mt., 89.) Arkisessa sosiaalityössä työskennelleenä tähän on helppo yhtyä ja samaa tukee haastatteluaineistonikin. Aktiivisuuden tulisi perustua asiakkaiden haluun ja kykyyn toimia. Tärkeäksi kysymykseksi nouseekin se, miten huomioidaan ne nuoret, joilta se ei onnistu ja miten asiakkaiden ääntä tuotetaan esiin? Asiakkaiden tavoittamiseksi ja syrjäytymiskiirteen katkaisemiseksi tämä olisi välttämätöntä.

Karjalainen ja Blomgren (2004) korostavat rinnalla kulkemisen ja aidon välittämisen merkitystä erityisesti nuorten kohdalla. He toteavat, että projektityöhön ei liity samalla tavoin tuki ja kontrolli, koska työnkuva ei useimmiten sisällä viranomaispäätösten tekoa. Se mahdollistaakin kohtaamisen ”ei-viranomaisena”, ilman sanktioita. Hankeanalyysissään Karjalainen ja Blomgren korostavat, että muutosprosessiin tähtäävä työskentely vaatii työntekijältä sitkeyttä. Vanhoista ja tutuista asioista luopuminen sekä muuttuminen vaativat nuorilta epävarmuuden sietokykyä, koska muuttuminen aiheuttaa väistämättä turvattomuutta ja nuorten katoamista. Aika ei ole aina kypsä muutokselle, mutta työskentely saattaa kantaa tuloksia myöhemmin tulevaisuudessa. (Mt., 89.) Projekteissa ei aina ole järkevää suunnata suoraan työllistymiseen johtaviin työhallinnon toimenpiteisiin. He toteavatkin, että toimenpiteitä voidaan suunnitella vasta, kun toimintakyky on kasvanut ja vaikutukset ovat kestäviä. Välineeksi tälle he nimeävät sosiaalisen kuntoutuksen. (Mt., 97.) Tätä havaintoa tukee myös aineistoni. Esimerkiksi sosiaalityön suunnitelmat nimettiin monitasoiseksi työvälineeksi. Välillä

suunnitelma näyttäytyi työnantajan byrokraattisena vaateena työntekijälle ja välillä aitona vuoropuhelun välineenä asiakkaan ja työntekijän välillä. (Vuori 2012a.)

Haastatteluissa kartoitin myös yhteistä liikkumapintaa ja yhteistyökokemuksia nuorisosiainkeskuksen kanssa. Kävi ilmi, ettei missään niistä neljästä sosiaalityöyksikön toimipisteissä, joissa toteutin haastatteluni, oltu tehty yhteistyötä tai oltu yhteydessä nuorisosiainkeskukseen. Eräs haastateltavista mainitsi, että työskennellessään toisella paikkakunnalla nuorisotoimi oli luonnollinen ja aktiivinen yhteistyökumppani. Muutama sosiaalityöntekijä ihmettelikin haastatteluissa, että miksi mitään yhteistä ei ole ollut, koska täysi-ikäistyvät nuoret ovat saattaneet olla aktiivisia ”nuokkareiden” käyttäjiä. Muutama haastateltava mainitsikin erikseen, että joillekin maahanmuuttajataustaisille tytöille se saattaa olla niitä harvoja paikkoja, jonne he saavat luvallisesti mennä kirjaston ohella.

Palvelujärjestelmän hahmottaminen kokonaisuutena on välttämätöntä lapsi- ja nuorisopoliittisessa suunnittelussa. Kunkin osajärjestelmän erityislaatu tulee tiedostaa ja tunnistaa, jotta voidaan luoda edellytykset yhteistyölle. Toisen alan heikko tuntemus voi aiheuttaa laajempiakin esteitä yhteistyölle. (Hämäläinen ym. 2008, 161.) Eri ammattikunnat ja erityisesti sosiaalityö on joutunut sovittamaan omaa työtään ja asiantuntemustaan jatkuvasti muuttuvan ja monimutkaistuvaan asiantuntijuuksien ja työnjakojen kokonaisuuksiin. Nuorisopolitiikka (OKM) mainitaan välineenä vastata nuorten yhteiskuntatakuun piiriin kuuluvien nuorten tarpeisiin, jotka tarvitsevat tukea ja apua saavuttaakseen tarvitsemansa palvelut. Etsivä nuorisotyö nimetäänkin tässä yhteydessä myös viranomaisten tukena. Yhteiskuntakuun toteuttamiseen kumppaniksi mainitaan lisäksi nuorten työpajatoiminta, jossa sosiaalisissa taidoissa ja arjen valmiuksissa apua tarvitsevat saavat valmennusta. Tämän lisäksi he saavat mahdollisuuden ohjattuun ja tuettuun työntekoon, tekemällä oppimiseen tai räätälöityyn polkuun koulutukseen pääsemiseksi, koulutuksen loppuun suorittamiseen yhteistyössä koulutuksen järjestäjän kanssa tai avoimille työmarkkinoille työllistymiseen. (TEM-

raportti 8/12, 49.) Työ- ja elinkeinoministeriön 8/2012 raportista tekee erityisen mielenkiintoiseksi se, että sanaa ”sosiaalityö” ei mainita nuorten kuntoutuksen ja yhteiskuntaan integroimisen aktiivisena osana tai tukena. Sosiaalityön tietoa ja osaamista tulisi kuitenkin hyödyntää palveluissa sekä poliittisessa päätöksenteossa.

7 POHDINTA

Pro gradu -tutkielmassani halusin selvittää, voidaanko Helsingin sosiaalivirastossa, aikuisten palveluiden, sosiaalisen ja taloudellisen tuen alueella, puhua ilmiöstä nuorisososiaalityö, eli miten työntekijät itse kokivat tilanteen. Tähän tutkimukseen osallistuneen 12 sosiaalityöntekijän vastausten perusteella vastaus on lyhyesti: kyllä ja ei. Aineiston rajallisesta koosta huolimatta tulokset ovat todellisia, kuvaten sen hetken tilannetta. Kokemus nuorisososiaalityön tekemisestä näytti liittyvän yksittäisen sosiaalityöntekijän kohdalla ensisijaisesti nuorten parissa tehdyn sosiaalityön keston. Mitä pidempään sosiaalityöntekijä oli tehnyt nuorten parissa sosiaalityötä, sen enemmän hän mielsi tekevänsä nuorisososiaalityötä. Osa haastatelluista koki sosiaalistuneensa nuorten kanssa työskentelyn kulttuuriin ja että muutos tai paluu takaisin ”aikuisten kanssa” työskentelyyn olisi hyppy tuntemattomaan. Sosiaalistumista nuorten kanssa työskentelyyn saattoi vaikuttaa myös sisältöjohtamisen puute. Koulutusta, muuta erityistä panostusta tai tukea nuorten kanssa työskenteleville ei ollut haastatteluajankohtaan mennessä ollut tarjolla.

Lainasin työni alussa Anneli Pohjolaa, joka totesi nuoruuden jääneen lapsuuden varjoon sosiaalityössä. Aineistoni perusteella näyttää kuitenkin myös siltä, että nuoruus jää ajoittain aikuisuuden varjoon. Marko Raitanen (2001, 198; kts. Wyn & White 1997, 94–98) kysyy mielestäni hienon kysymyksen: ”Onko aikuisuus siis kerralla lukkoon lyöty tila, vai pikemminkin lopun elämää kestävä sisäinen kehitysprosessi? Aikuisuutta voidaan luonnehtia elämänvaiheeksi, jossa on omaksuttu tietyt perusvalmiudet ja kyvyt käyttää niitä”. Sosiaalityön tulisikin olla täydentävänä osapuolena ja sosiaalisen kuntoutuksen mahdollistajana, mikäli nämä elämän osa-alueet eivät ole vielä

toteutuneet. Tämän puitteissa kuntoutus voidaankin määritellä esimerkiksi suunnitelmalliseksi, muutokseen tähtääväksi toiminnaksi elämän pulmallisissa tilanteissa. Sähköinen maailma herätti kaikissa haastatteluissa keskustelua, Mishna ym. (2012) viittaavat siihen liittyvään ”Pandoran lippaaseen”. He ovat varmasti oikeassa sen suhteen, että sen työhön mukanaan tuomat muutokset saattavat olla arvaamattomia. Toisaalta jää pohdittavaksi, onko sen avaamatta jättäminen edes mahdollista, mikäli halutaan toimia nuorten maailmassa – nuorisososiaalityössä.

Aikuissosiaalityössä ei kuitenkaan ehkä osata vielä tunnistaa kaikkia nuoruuden erityispiirteitä. Sosiaalityöntekijät liittivät itsenäistymisen ja opinnot aktiivisesti nuoruuden kehitystehtäviin. He havaitsivat erityisesti nuoriin kohdistuvia yhteiskunnan rakenteellisia ongelmia, jotka liittyivät esimerkiksi koulutus-, asunto- ja työttömyyspolitiikkaan. Suurin osa haastatelluista ei nostanut esiin, esimerkiksi millaisia paineita tänä päivänä kohdistuu nykynuoriin vaikkapa materiaalistien asioiden tai teknisten taitojen suhteen. Tämän päivän nuoria ja nuorten elämää saattaa kuitenkin olla vaikea ymmärtää, mikäli ei ole tietoa nuoruuden reunaehdoista nyky-yhteiskunnassa. Toisaalta näiden asioiden mainitsematta jättäminen saattaa perustua siihen, että kaikilla nuorilla ei ole halua tai kykyä osallistua yhteiskunnan kilpajuoksuun. Jokaisessa haastatteluissa otettiin puheeksi nuorisopolitiikka. Aihe olisi mielestäni ehdottomasti jatkokartoittamisen arvoinen. Lähestyin työssäni nuorisosiaalityötä aikuissosiaalityön keskiöstä käsin, täten olisikin mielenkiintoista tietää enemmän, miten sosiaalityö näkyy nuorisopolitiikassa ja millaiseksi sosiaalityöntekijät mieltävät oman roolinsa sitä toteuttaessaan. Poliittisissa ohjelmissa tai raporteissa sosiaalityö nimetään edelleenkin harvoin yhtenä nuorten auttamisen keinona tai välineenä.

Merja Laitinen ja Tuula Uusitalo liittävät aineistonkeruuvaiheeseen eettisen haasteen tiedon poliittisuudesta. Tällä he tarkoittavat vastuutaan siitä, ”millaisia tiedontuottamisen mahdollisuuksia ja tilanteita tutkimuksillamme luomme. Ei ollut

sama mistä ja miten tutkimustietoa tuotimme”. (Mt., 322.) Haastateltavien työkiireet vaikuttivat osittain haastatteluiden tekemiseen, joka kuvasti hyvin myös sosiaalityöntekijöiden ruuhkautunutta tilannetta. Aikuissosiaalityössä sosiaalityöntekijät ovat joutuneet tekemään paljon niin sanottua perustoimeentulotukea. Se on tarkoittanut sitä, että asiakastyöhön on jäänyt entistä vähemmän aikaa. Toisaalta pelkkä etuuskäsittelyssä asiointi saattaa aiheuttaa yhtäläillä palveluista marginalisoitumista ja lisätä syrjäytymistä. Miten edellä kuvatussa tilanteessa voidaan edes puhua sosiaalityön kuntouttavasta otteesta, jos sosiaalityöntekijä ei kykene toimimaan sosiaalityön eettisten ohjeiden mukaan? Entä miten se näkyy tässä työssäni tai haastatteluihin osallistuneiden puheenvuoroissa? Millaista sosiaalityön kuvaa olen itse tällä tutkimuksellani tuottamassa? Rosoisuudestaan huolimatta toivon työni kannustavan alalle opiskeluun ja työn kehittämiseen.

Hyvin rajoitetulla aikataululla oli toki myös puolensa. Keskustelua oli rajattava pysymään aiheessa, toisaalta se saattoi tarkoittaa myös mielenkiintoisten ajatusten ja aiheiden jäämistä keskustelussa varjoon. Ryhmähaastattelut olivat antoisia. Kaikkien osallistujien äänen kuuluminen ei ollut yrityksistäni huolimatta tasapuolista, vaikka kannustinkin hiljaisempia haastateltavia tuomaan ajatuksiaan esiin tarkentavilla kysymyksillä. Tarkentavien kysymysten esittämistä helpotti se, että toimimme samassa kontekstissa eli työskentelimme kaikki sosiaalivirastossa nuorten parissa. Tässä yhteydessä mietittäväksi tulee luonnollisesti tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys, koska olin toiminut samassa toimiympäristössä haastateltavieni kanssa. Kirjoittamisvaiheessa otin etäisyyttä sekä kontekstiin että työnantajaan opintovapaan muodossa, jotta saisin tilaa vapaalle ajatuksen lennolle.

Aineiston rajaaminen on ollut työtä tehdessäni haasteellista, vaikkakin tietoista. Tähän mennessä kertynyt elämäkokemukseni sekä työ- ja koulutustaustani ovat olleet osaltaan vaikuttamassa siihen, millaisia havaintoja olen tutkijana tehnyt ja nostanut työssäni esiin. Paljon mielenkiintoista aineistoa jäi sen myötä tutkimuksen ulkopuolelle. Sensitiivisiä haastatteluaineistoja tarkastelleet Laitinen ja Uusitalo (2007, 318) toteavat,

että on mahdotonta arvioida etukäteen, miltä tutkimukseen osallistuneista tuntuu, kun he lukevat valmista tutkimusraporttia. Haastattelut saattavat jopa järkyttyä tutkijan tekemistä tulkinnoista. Haastatteluista muodostunut aineisto ja niistä koostuva työni eivät ole koko totuus nuorisososiaalियोstä, vaan se on sen rajallisen haastatteluhetken molemminpuolinen tuotos keskusteluineen ja kysymyksineen. Joku toinen olisi kenties nostonut eri asioita vastaavasta työstä esiin ja olisi saanut toisenlaisia tuloksia. Tutkimukseni viitekehyksessä on ollut pääkaupunkiseutu, joten tulokset perustuvat sen kontekstiin ja palvelutarjontaan. Laitinen ja Uusitalo (2007, 324) jatkavat, että sosiaalियोn tutkimuksen tulisi myös aina olla jollain tavalla hyödyllistä tutkimukseen osallistuville ihmisille. Heidän mielipiteeseensä on helppo yhtyä. Tulee kuitenkin muistaa, että haastatteluun osallistuneilla saattaa olla myös omia taustamotiiveja, joista tutkija ei ole tietoinen.

Työni luo kuitenkin vain pienen raapaisun sosiaalियोntekijöiden näkemyksistä. Kehittämistä nuorisososiaalियोssä löytyy vielä paljon. Yksi hyvin pieni konkreettinen asia olisi esimerkiksi tiedottaa Helsingin sosiaaliviraston internet-sivuilla, mitä sosiaalियो käytännössä on. Niin nuorten kuin aikuistenkin mielikuvat sosiaalियोstä saattavat perustua käsityksiin ainoastaan rahanjakona sekä lasten huostaanottoina. Tämän asian ja tiedon oikaisemisessa, tiedottamisessa ja ”maine-toiminnassa” olisi vielä parantamisen varaa. Se ei kuitenkaan lankea kokonaan työnantajan vastuulle, vaan kaikilla meillä on siinä oma osuutemme tehtävänä. Matkan varrella, keskustellessani pro gradu -aiheestani eri ihmisten kanssa olen törmännyt hämmästyneisiin reaktioihin ”ettei sosiaaliasemalla, toimistosta käsin, voida tehdä arjen kuntoutusta”. Tästä olen vahvasti eri mieltä, vaikka se toisaalta kuvastaa myös omaa sosiaalistumistani sosiaaliaseman kontekstiin. Sosiaalista kuntoutusta voidaan ja pitkääkin tehdä eri paikoista käsin. Sosiaaliasema on yksi näistä monista toimiareenoista. Esimerkiksi oman talouden hallintaa, budjetointia ja pakollisten laskujen maksua voi harjoitella myös sosiaaliasemalta käsin. Yhdyn kuitenkin keskustelukumppaneitteni kanssa siihen, että on hyvä olla myös muita paikkoja, joissa asiakkaita kohdataan. Olipa sitten kyse asiakkaan kodista tai jostain muusta kontekstista.

Taloudelliset ja palvelusektoreiden yhdistämisaineet asettavat sosiaalityöntekijöille haasteita niin arjen kuntoutuksessakin kuin kuntouttavassa sosiaalityössä. Taloutensa kanssa painivilla kunnilla saattaa olla kiusaus säästää heikoimmassa asemassa olevien niin kutsuttujen hiljaisten asiakkaiden kohdalla. Heidän ääni ei tule aina yhteiskunnassa kuuluviin. Tämä saattaa koskettaa nimenomaan iältään vanhempia aikuissosiaalityön asiakkaita, poliittisen tahdon kohdistuessa tällä hetkellä erityisesti nuoriin, vuonna 2013 voimaan astuvan Nuorisotakuun muodossa. Aktivointiin liittyvät koulutus- ja työvoimavetoisuusvaateet saattavat pahimmassa tapauksessa kuvastaa myös suhtautumista (nopeaan) kuntoutumiseen. Huoltosuhteen muuttuessa tarvitaan lisää työvoimaa. Voiko tämä tarkoittaa ääritapauksessa sitä, että kuntouttavassa sosiaalityössä panostetaan jatkossa ja annetaan resursseja vain niille, jotka ovat kepeimmillä toimilla työllistymisen piireissä? Entä miten käy niille, joiden toimintakyvyn rajoitteet asettavat esteitä esimerkiksi kokoaikaiselle tekemiselle? Mitä se kertoo ihmiskäsityksestämme? Yhteiskunnan yleistä arvostusta ja tilaa kuvaa pitkälti se, miten se kohtelee heikoimpia jäseniään. Sosiaalityöntekijöiden tulee olla tarvittaessa heidän äänensä esiintuoja (myös julkisuuteen), sosiaalisen raportoiija, jopa vastoin esimiesten ja ylempien virkamiesten tahtoa.

Olen pohtinut sosiaalistumista nuorisososiaalityöhön sekä aineistoni että oman kokemukseni valossa. Mieltäni askarruttava ajatus onkin edelleen, että ne sosiaalityöntekijät, jotka vuoden vaihteessa 2012 siirtyivät työskentelemään nuorten parissa, joutuivat luopumaan kenties jostakin itselle tärkeästä. Tutuista tai perinteisistä toimintatavoista luopuminen saattoi tehdä kipeää. Olen pro gradu -prosessin aikana miettinyt myös toisin tekemisen tapoja yhä aktiivisemmin. Nuorten kanssa työskentely vaatii epävarmuudensietokykyä, ehkä jopa erilaisia metodeja ja oman toiminnan reflektointia. Tämä johtuu jo pelkästään siitä, että nuoret eivät ole vielä ”urautuneita toimeentulotukiasiakkaita” ja kyseenalaistavat samaansa palvelua sekä tehtyjä ratkaisuja. Osa nuorista on myös tottuneita kuluttaja-asiakkuuteen joten, he vaativat myös sosiaalityöntekijältä palvelua.

Tiedostan, että molemmista tutkimuskysymyksistäni olisi saanut jo yksistään oman pro gradu -työn. Mikäli olisin nyt aloittamassa tekemään työtäni, olisi jo pelkästään rajaamisen näkökulmasta ollut helpompi keskittyä vain toiseen aiheeseen. Pidän toisiinsa liittyviä aiheita kuitenkin niin tärkeinä, etten halunnut jättää jompaakumpaa huomioimatta. Nuorisosiaalityö on toiminut työssäni ikään kuin isona kehyksenä arjen kuntoutukselle, joka puolestaan liittyy sisällöllisesti olennaisena osana nuorten parissa tehtävään työhön. Sosiaalityöntekijöiden keskusteluissa nousee voimakkaasti esiin puhe nuorten syrjäytymisestä ja syrjäyttämisestä. Se liitettiin arjen kuntoutukseen. Jäin pohtimaan arjen kuntoutuksen liittämistä myös ehkäisevään työhön. Mitä kaikkea se voisi pitää sisällään?

Aineistoni tukee omia kokemuksiani siitä, että nuorten kanssa työskentely vaatii erilaista työtettä. Nuorisososiaalityöhön liittyy olennaisesti kasvatuksellinen ulottuvuus, joka osaltaan liittyy arjen kuntoutukseen. Opetellaan sekä opetetaan arjen taitoja esimerkiksi vuokran- tai laskujenmaksua. Yliopiston maisteritason sosiaalityönopetuksessa nuorista ja nuoruudesta on yllättävän vähän opetusta tarjolla. Opetus painottuu enemmän lastensuojeluun. Ryhtyessäni alun perin miettimään pro gradu -työni aihetta koin, että tämä oli viimeinen mahdollisuus loppuvaiheen opintoja suorittaessani perehtyä aiheeseen tarkemmin ja syvemmin. Nuorisotyötä ja nuorisotutkimusta voi opiskella pääaineopintojen verran esimerkiksi Tampereen yliopistossa. Nuorisososiaalityön opiskelu ei ole mahdollista. Niiden opiskelu mahdollistuu vasta liseniaattitasolla valtakunnallisen Sosnet-verkon kautta. Koen pro gradu -prosessin kartuttaneen tietopankkiani, mutta jään kaipaamaan edelleen varsinaisia nuorisososiaalityön opintoja.

Lähdin työssäni liikkeelle sosiaalityön perspektiiveistä ja aikuissosiaalityön määrittelemisestä. Lähtökohta saattaa tuntua irralliselta, mutta ne ovat ne kehykset, jossa nuorisososiaalityö tällä hetkellä toimii. Helsingin sosiaali- ja terveysvirasto yhdistyvät vuodenvaihteessa 2013 ja koen, että myös sen vuoksi näiden kehyksien tiedostaminen on myös itselleni erityisen tärkeää. Miten nämä kehykset vastaavat sitten

nuorisososiaalityön tarpeita? Se olisi ehdottomasta jatkokartoittamisen arvoinen paikka, kuten myös sosiaalisen kuntouttamisen tutkiminenkin sekä sen tarkempi määrittely eri konteksteissa. Jokinen ja Juhila näkevät resurssipulasta kärsivän aikuissosiaalityön riskeiksi sen, että itsenäistymisen ja kuntoutuksen tavoittamattomissa olevat aikuisasiakkaat ulkoistetaan diakonia-, järjestö- ja vapaaehtoistyöntekijöille. Heidän mukaansa sosiaalityössä voidaan mennä kuitenkin vikaan, mikäli velvollisuus kuntoutumiseen painottuu oikeutta enemmän. Vaikeissa elämäntilanteissa olevilla asiakkailla tulisi olla oikeus huolenpitoon ilman liian nopeita vaateita itsenäistymiselle ja kuntoutumiselle. (Jokinen & Juhila 2008, 285–287.) Tähän on aineistoni perusteella helppo yhtyä. Vaihtoehtoisia kuntoutumisen paikkoja ja menetelmiä kaivataan esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan tai nuorten työpajojen rinnalle. Uusien työmenetelmien, käytäntöjen ja muun asiakastyön osaamisen juurruttaminen työhön edellyttävätkin jatkuvaa koulutusta ja kehittämistyötä. Jatkossa olisi myös mielenkiintoista tarkastella muuttoliikettä maakunnista pääkaupunkiseudulle. Maahanmuuttoa sekä maahanmuuttajia tutkitaan aktiivisesti, mutta tarkastellaanko (nuorten) maassa muuttoa?

Mitä sitten on arjen kuntoutus? Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen sitä sosiaalisena kuntoutuksena, jossa nuori tulee nähdyksi ja kuulluksi omana itsenään omassa arjessaan voimavaroineen ja heikkouksineen. Arjen kuntoutus sosiaalityössä pitää esimerkiksi sisällään aktivointia ja mielekästä tekemistä, vuorokausirytmien kohentumista, rutiineja, arjen vaikeuksissa tukemista sekä taloudellista tukemista. Sosiaalityö on oppikirjojen mukaan suunnitelmallista työtä. Joskus suunnitelmallisuus saattaa tarkoittaa myös sitä, että sillä hetkellä ei tehdä mitään, vaan odotetaan oikeaa hetkeä, joka sekin on tekemistä. Nuoret arvostavat sitä, että kohtaamiset tapahtuvat jossain muuallakin kuin toimistossa, heidän kentällään. Nuorten kanssa työskentely saattaa siis vaatia myös työotteen ja menetelmien muuttamista sekä tutusta byrokraattisesta toimistoympäristöstä irtaantumista. Omien havaintojeni perusteella arjen kuntoutus aikuissosiaalityön kentällä on ajoittain myös turvallisenä, joskus myös rajoja asettavana aikuisena oloa. Välttämistä. Nuoren kohtaaminen vaatii aitoa, kiireetöntä läsnäoloa,

ajan antamista nuorelle. Teennäisyydellä ei pitkälle pääse. Nuorisotyö on usein toiminnallista, siellä mennään sinne missä nuoret ovat. Voisiko sosiaalityölläkin olla siinä vielä jotain opittavaa?

LÄHTEET:

Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa: Aikuistumisen ehdot 2000-luvun yhteiskunnassa. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.): Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä. Julkaisuja 56. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Tampere: Tampereen Yliopistopaino, 2005, 18.

Ala-Nikkola, Merja & Sipilä, Jorma: Yksilökohtainen palveluohjaus (Case Management) – Uusi ratkaisu palvelujen yhteensovittamisen ikuisiin ongelmiin. Teoksessa Anna Metteri (toim.): Moniammatillisuus ja sosiaalityö. Sosiaalityön vuosikirja 1996. Sosiaalityöntekijäin liitto r.y. Helsinki: Edita, 1996, 17–18.

Ala-Outinen, Annina & Broman, Eeva-Liisa. Alueiden eriytyminen vaikeuttaa palvelujen toimintaa. Kvartti 3/10. Helsingin kaupungin tietokeskus, Tampere 2010, Tammerprint Oy, 16.

Dominelli Lena: Social Work. Theory and Practice for a Changing Profession. Cambridge: Polity, 2004, 47–48.

Emanuelsson, Ingemar: Integrering – bevarad normal variation i olikheter. Teoksessa Tullie Rabe & Anders Hill (toim.): Boken om integrering. Idé, teori, praktik. Malmö: Akademiförlaget Corona, 2000, 11.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 2008, 94–95.

Grönfors, Martti: Havaintojen teko aineistonkeruun menetelmänä. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-Kustannus, 2007, 151.

Grönfors, Martti: Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. Porvoo: WSOY, 1982, 33–37.

Heikkinen, Alpo: Nuoret lastensuojelun avohuollossa - palveluiden ja menetelmien tarkastelu. Sosiaali- ja terveysministeriön Sosiaalialan kehittämishankkeen lastensuojelun kehittämisohjelman raportti. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Selvityksiä 2007:1, 5.

Heikkinen, Eino & Tuomi, Jouni: Suomalainen elämäntyyli. Vantaa: Tammi, 2000, 5.

Helne, Tuula: Syrjäytymisen yhteiskunta. Stakes. Tutkimuksia 123. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino, 2003, 15–16.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena: Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino, 2009, 62–185.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula: Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Tammi, 2010, 161–208.

Hämäläinen, Juha & Laukkanen, Eila & Vornanen, Riitta: Nuorisokasvatus, sosiaalityö ja nuorisopsykiatria nuorten hyvinvoinnin edistämisessä. Teoksessa Minna Autio & Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.): Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot vuosikirja 2008. Nuorisotutkimusverkosto, nuorisoasiain neuvottelukunta, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes. Helsinki: Hakapaino, 2008, 161–162.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi: Jännitteitä ja suuntaviivoja aikuisten sosiaalityössä. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.): Sosiaalityö aikuisten parissa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino, 2008, 285–287.

Juhila, Kirsi: Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön areenat. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.): Sosiaalityö aikuisten parissa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino, 2008, 43–56.

Juhila, Kirsi: Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina: sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino, 2006, 49–64.

Juvonen, Tarja: Osallisuuden kytkennät etsivään työhön – katunuoret. Teoksessa Timo Kopomaa & Tero Meltti (toim.): Kaupunkisosaalityötä paikantamassa. Palmenia-sarja. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus. 2005, 37.

Järviskoski, Aila & Härkäpää, Kristiina: Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: WSOY, 2004, 22–48.

Järviskoski, Aila & Härkäpää, Kristiina: Kuntoutuksen perusteet. Näkökulmia kuntoutukseen ja kuntoutustieteeseen. Helsinki: WSOYpro, 2011, 10–22.

Kangas, Saija: Aikuissosiaalityön asiakkaat tänään. Teoksessa Päivi Jouttimäki & Saija Kangas & Erja Saurama (toim.): Uudistuva ja voimaannuttava aikuissosiaalityö. Visio vahvasta aikuissosiaalityöstä hankkeen loppuraportti. Socca - Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Työpapereita 2011:1. Kopioniini, 2011, 15–39.

Karjalainen, Pekka: Nuorisosiaalityö. Teoksessa Aulikki Kananoja & Martti Lähteinen & Pirkko Marjamäki (toim.): Sosiaalityön käsikirja 2010, 192–197.

Karjalainen, Pekka & Blomgren, Sanna: Oikorata vai mutkatie? Sosiaalista kuntoutusta ja työelämäpolkuja nuorille. Nuotta-projektin arvioinnin loppuraportti. Stakes, FinSoc Arviointiraportteja 2/2004. Helsinki, 2004, 88–99.

Karjalainen, Pekka & Karisto, Antti & Seppänen, Marjaana: Lähiöt, kaupunkisosaalityö ja projektitoiminta. Teoksessa Kirsi Juhila & Hannele Forsberg & Irene Roivanen (toim.): Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Kopijyvä Oy, 2002, 253–268.

Karjalainen Vappu: Yksilöllistymiskehitys muuttaa kuntoutusta – mutta miten? Teoksessa Vappu Karjalainen & Ilpo Vilkkumaa (toim.): Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Stakes, Saarijärvi: Gummerus, 2004, 13–24.

Kemppainen, Tarja & Koskinen, Simo & Pohjola, Anneli & Urponen, Kyösti: Sosiaalityö epävarmuuden oloissa. Lapin Yliopiston Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 28. Rovaniemi: Lapin Yliopistopaino, 1998, 24–56.

Kopomaa, Timo & Meltti, Tero: Asuinympäristö, kaupunkipolitiikka ja kaupunkisosaalityö. Teoksessa Timo Kopomaa & Tero Meltti (toim.): Kaupunkisosaalityötä paikantamassa. Palmenia-sarja. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus. 2005, 9.

Koskinen, Anna-Kaisa: Vaihtoehtoinen tarina – Mitä on sosiaalinen muutostyö? SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 14, 2007. Yliopistopaino, 2007, 11–13.

Kuula, Arja: Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Vastapaino. 2011, 21–107.

Kuusisaari, Kristiina & Pietikäinen, Minna & Puhakka, Tiina: Nuoret ja aikuiset tilastojen ja kyselytutkimusten valossa. Teoksessa Anu-Hanna Anttila & Kristiina Kuusisaari & Tiina Puhakka (toim.): Ohipuhuttu nuoruus? Nuorten elinolot- vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, THL, Valtion Nuorisosiain neuvottelukunta, Nuora. Helsinki: Yliopistopaino, 2010, 10.

Kvale, Steinar: Interviews: an introduction to qualitative research interviewing. Thousand Oaks (CA): Sage, 1996, 176.

Laine, Timo: Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 2007, 28–32.

Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula. Sensitiivisen haastattelututkimuksen eettiset haasteet. Janus 15 (2007): 4, 318–324.

Levamo, Pauliina: Omaa elämää etsimässä. Tutkimus ryhmämuotoisen sosiaalityön mahdollisuuksista tukea nuorten itsenäistymistä. Teoksessa Alpo Heikkinen & Pauliina Levamo & Maaret Parviainen & Aili Savolainen. Näe minut – kuule minua. Kokemuksia ryhmistä. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 11, 2007, Yliopistopaino, 2007, 70–84.

Liukko, Eeva: Kuntouttavaa sosiaalityötä paikantamassa. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 9/2006, Yliopistopaino, 2006, 7–85.

Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans: Vad är socialt arbete? Teoksessa Anna Meeuwisse & Sune Sunesson & Hans Swärd (toim.): Socialt arbete. En grundbok. Stockholm: Elanders, 2009, 46–47.

Metsämuuronen, Jari: Fenomeloginen tutkimus. Teoksessa Jari Metsämuuronen (toim.): Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus, 2006, 92.

Myllyniemi, Sami: Perusarvot puntarissa. Nuorisobarometri 2007. Nuorisosiainneuvottelukunta, julkaisuja 37. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 79. Helsinki: Yliopistopaino, 2007, 9–74.

Mäntysaari, Mikko: Sosiaalibyrokratia asiakkaitten valvojana. Byrokratiatyö, sosiaalinen kontrolli ja tarpeitten sääntely sosiaalitoimistoissa. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 51. Tampere: Vastapaino. 1991, 104–136.

Niemelä, Pauli: Elämänvaiheisiin liittyvä turvattomuus. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.): Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Jyväskylä: PS – kustannus, 2003, 86–97.

Notko, Tiina. 2006 Kuntoutus- ja palveluohjauksen mahdollisuudet. Janus 14 (1), 62.

Nummela, Tuula: Asiakkaan asema ja oikeuksien toteutuminen aikuissosiaalityössä. Itä-Suomen yliopisto. Kuopio: Kopijyvä, 2011, 74–80.

Nuorvala, Yrjö & Halmeaho, Matti & Huhtanen, Petri: Verukkeiden varjossa. Teoksessa Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen & Kirsi-Marja Lehtelä (toim.): Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva. Stakes. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino, 2007, 141–142.

Parviainen, Leena: Fokusryhmät. Teoksessa Saila, Ovaska & Anne, Aula & Päivi, Majaranta (toim.): Käytettävyydestä tutkimuksen menetelmät, Tampereen yliopisto, Tietojenkäsittelytieteiden laitos B-2005-1. 2005, 53–57.

Payne, Malcolm: Modern Social Work Theory. Palgrave. Macmillan. 2005, 8–9.

Perttula, Juha: Kokemus psykologisenä tutkimuskohteena: johdatus fenomenologiseen psykologiaan. Tampere: Suomen fenomenologinen instituutti, 1995, 8–12.

Pohjola, Anneli: Elämän valttikortit? Nuoren aikuisen elämänselämänsä toimeentulotukea vaativien tilanteiden varjossa. Acta Universitatis Lapponiensis 5. Lapin yliopisto. Rovaniemi, 1994, 64–177.

Pohjola, Anneli: Nuorisotyön ja sosiaalityön rajapinoilla. Teoksessa Suvi Raitakari & Elina Virokannas (toim.): Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 96. Jyväskylä: Gummerus, 2009, 23–28.

Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.): Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Johtamistaidon opisto, Vantaa: Hansaprint, 2011, 42–55.

Puusa, Anu: Haastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.): Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Johtamistaidon opisto, Vantaa: Hansaprint, 2011, 73–81.

Raitanen, Marko: Aikuistuminen. Uusi vaihe elämässä vai uusi elämä vaiheessa. Teoksessa Anne Sankari & Jyrki Jyrkämä (toim.): Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Jyväskylä: Gummerus, 2001, 191–205.

Rauhala, Lauri: Ihmiskäsitys ihmistyössä. Helsinki: Yliopistopaino, 2005, 33–42.

Raunio, Kyösti: Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Hakapaino, 2009, 12–194.

Roos, J. P.: Suomalainen elämä. Tutkimus suomalaisten elämänerkkoista. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Suomalaisen Kirjallisuuden seuran Toimituksia 454. Hämeenlinna: Karisto, 1987, 65.

Rose, Stephen: Päämääränä hyvän tekeminen. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Jyväskylä: PS – kustannus, 2003, 194–199.

Rostila Ilmari: Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto SoPhi 61, 2001, 49.

Salmivalli, Christina: Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Keuruu: PS- kustannus, Opetus 2000, Otavan kirjapaino Oy, 2005, 15.

Satka, Mirja & Karvinen-Niinikoski & Synnöve & Nylund, Marianne: Mitä sosiaalityön käytäntötutkimus on? Teoksessa Mirja Satka & Synnöve Karvinen-Niinikoski & Marianne Nylund, & Susanna Hoikkala: Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia-kustannus, 2005, 16.

Satka, Mirja: Lapsi- ja nuorisosiaalityön varhaiset opilliset juuret. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.): Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Jyväskylä: PS – kustannus, 2003, 129–140.

Satka, Mirja: Sosiaalinen työ peräänkatsojamiehestä hoivayrittäjäksi. Teoksessa Jouko Jaakkola & Panu Pulma & Mirja Satka & Kyösti Urponen: Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Sosiaaliturvan keskusliitto. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy, 1994, 261–320.

Saurama, Erja ja Julkunen, Ilse: Lähestymistapana käytäntötutkimus. Teoksessa: Mikko Mäntysaari, Anneli Pohjola ja Tarja Pösö (toim.): Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: Pskustannus, 2009, 300.

Sipilä, Jorma: Sosiaalityön jäljillä. Helsinki: Tammi, 1989, 23–226.

Somerkivi, Pirjo: ”Olen verkon silmässä kala” Vammaisuus, kuntoutuminen ja selviytyminen sosiaalisen tuen verkostoissa. Helsinki: Valopaino. 2000, 107–140.

Tossavainen, Aini: Kohti asiakaslähtöistä kuntoutusta. Sairaanhoitajien koulutussäätiö 1995. Vammala: Vammalan kirjapaino, 1995, 11–41.

Tuomi, Jouni: Aetatis hominum – elämän vaiheet antiikin ja keskiajan kirjallisuudessa. Teoksessa Eino Heikkinen & Jouni Tuomi (toim.): Suomalainen elämäntutkimus. Vantaa: Tammi, 2000, 13–18.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi, 2006, 19–77.

Varto, Juha: Laadullisen tutkimuksen metodologia. Kirjayhtymä. Tampere: Tammer-Paino, 1992, 33–104.

Vilkko, Anni: Elämäntutkimus ja elämäntutkimus. Teoksessa Eino Heikkinen & Jouni Tuomi (toim.): Suomalainen elämäntutkimus. Vantaa: Tammi, 2000, 75.

Vilkkumaa, Ilpo: Kolme tapaa nähdä sosiaalinen kuntoutuksessa. Teoksessa Vappu Karjalainen & Ilpo Vilkkumaa (toim.): Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Stakes, Saarijärvi: Gummerus, 2004, 28–35.

Virtanen, Juha: Fenomenologia laadullisen tutkimuksen lähtökohtana. Teoksessa Jari Metsämuuronen (toim.): Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus, 2006, 152–180.

Wade, Deric: Why physical medicine, physical disability and physical rehabilitation? We should abandon Cartesian dualism. *Clinical Rehabilitation*. (2006): 20, 189.

Westerhäll, Lotta Vahlne & Bergroth, Alf & Ekholm, Jan: Rehabiliteringsvetenskap. Rehabilitering till arbetslivet i ett flerdisciplinärt perspektiv. Studentlitteratur. Malmö. 2006, 19–29.

Wyn, Johanna & White, Rob: Rethinking Youth. Sage Publication Ltd, London, 1997, 1–98.

www-lähteet

Aapola, Sinikka: Exploring Dimensions of Age in Young People's Lives. A discourse analytical approach. *Time & Society* 11 (2002): 2/3, 296–300. <<http://tas.sagepub.com.libproxy.helsinki.fi/content/11/2-3/295.full.pdf+html>> [Viittauspäivä 23.8.2012.]

Ahonen, Eija & Aho, Heli: Kuntoutusohjaajan ja sosiaalityöntekijän yhteistyö. HUS Neurologian kuntoutuspoliklinikka, Helsingin yliopistollinen sairaala. Teoksessa Riitta Saksanen (toim.): Näkökulmia kuntoutusohjaukseen. Kuntoutusohjauksen kehittämishanke 2011–2012. Invalidiliiton julkaisu M.12., 2012, 50. <http://www.invalidiliitto.fi/files/attachments/kuntoutus/invalidil_nakokulmia_kuntoutu_sohjaukseen_artikkelikokoelma.pdf> [Viittauspäivä 25.9.2012.]

Arman, Rebecca: Aktivitet och Självständighet. Ett studentmaterial om vardagsrehabilitering. 2005, 8

<http://www.fouivast.com/download/18.55340448112b9e59b8980006615/aktivitet_sjalvstandighet.pdf> [Viittauspäivä 25.9.2012.]

Barbour, Rosaline: Doing Focus Groups. Sage Publications Ltd. London. 2007, 3–120.

<<http://srmo.sagepub.com.libproxy.helsinki.fi/view/doing-focus-groups/n1.xml;jsessionid=8FB7A4F0BFACF42A9EA514D229BA0327>> [Viittauspäivä 25.9.2012.]

Björk Eydal, Gudny & Satka, Mirja: Social work and Nordic welfare policies for children—present challenges in the light of the past, European Journal of Social Work 9 (2006): 3, 306–318.

<<http://www.tandfonline.com.libproxy.helsinki.fi/doi/pdf/10.1080/13691450600828358>> [Viittauspäivä 22.8.2012.]

Blomberg, Helena & Kallio, Johanna & Kroll, Kristian: Sosiaalityöntekijöiden mielipiteet köyhyyden syistä Pohjoismaissa. Yhteiskuntapolitiikka 75 (2010): 6, 589–599.

<<http://yp.stakes.fi/NR/rdonlyres/88529A5B-C56F-45B9-B7C6-88B34E5514CB/0/blomberg.pdf>> [Viittauspäivä 23.8.2012.]

Borg, Pekka: Kuuden suurimman kaupungin aikuissosiaalityö 2011. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 8/2011. Helsinki: Edita Prima Oy, 2011, 3.

<http://punakyna.net/media/attachments/382141_1.pdf> [Viittauspäivä 30.8.2012.]

IFSW, Definition of Social Work

<<http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/>> [Viittauspäivä 6.9.2012.]

European Youth Forum 2010;

<http://www.youthforum.org/images/stories/Documents/Employment_and_Social_Affairs/0570-10_YFJ_Position_Paper_Youth_Guarantee.pdf> [Viittauspäivä 28.11.2011.]

ERYICA

<<http://eryica.org/page/principles-online-youth-information>> [Viittauspäivä 14.9.2012.]

Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi. Tutkimuseettinen neuvottelukunta, Helsinki, 2009

<http://www.tenk.fi/eettinen_ennakkoarviointi/eettisetperiaatteet.pdf> [Viittauspäivä 9.9.2012.]

HUS

<<http://www.hus.fi/default.asp?path=1,32,660,548,645,639>> [Viittauspäivä 12.11.11.]

Hämäläinen, Helena & Röberg, Monica: Kokonaisvaltainen katse sydänekuntoutukseen. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 88. Kelan tutkimusosasto. Helsinki. Vammala: Vammalan kirjapaino, 2007, 134.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10250/3364/tutkimuksia88_netti.pdf?sequence=2> [Viittauspäivä 31.8.2012.]

Jyväskylän yliopiston Koppa (2012a) Fenomenologia. Menetelmäpolkuja humanisteille. <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/fenomenologinen-tutkimus>> [Viittauspäivä 25.10.2012.]

Jyväskylän yliopiston Koppa (2012b) Fenomenologia. Menetelmäpolkuja humanisteille. <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/fenomenologinen-analyysi>> [Viittauspäivä 25.10.2012.]

Karjalainen, Pekka & Sarvimäki, Pirjo (toim.): Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015-toimenpideohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2005: 13. Helsinki: Yliopistopaino, 2005, 38–40.

<http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-4056.pdf&title=Sosiaalityo_hyvinvointipolitiikan_valineena_2015_toimenpideohjelma.fi.pdf> [Viittauspäivä 31.8.2012.]

Kankainen, Leila: Aikuissosiaalityön haasteet. Institutionaalinen näkökulma kehittämishankkeiden kuvaamaan sosiaalityöhön. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaattitutkimus. Tampereen yliopisto, Sosiaalityön tutkimuksen laitos, 2012, 9–12.

<<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/lisuri00145.pdf>> [Viittauspäivä 25.9.2012.]

Keinänen, Päivi: Taloustaantuma heikentää nuorten työmahdollisuuksia. Hyvinvointikatsaus 2/2010 – Elämänvaiheet. Tilastokeskus. 2010.

<http://www.stat.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka_2010_02.html> [Viittauspäivä 28.11.2011.]

Kotiranta, Tuija: Aktivoinnin paradoksit. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 335. Jyväskylän yliopisto. 2008, 23–172.

<<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18004/9789513932503.pdf?sequence>> [Viittauspäivä 20.10.2012.]

Kuntoutusselonteko. Sosiaali- ja terveysministeriö. 2002, 3.

<<http://pre20090115.stm.fi/pr1064564873341/passthru.pdf>> [Viittauspäivä 28.8.2012.]

Konsensuskokous

2010

<<http://www.duodecim.fi/kotisivut/docs/f1287864842/konsensuslausuma090210.pdf>>

[Viittauspäivä 12.11.2011.]

Leppinen Tiina: Nuorten ja nuorten aikuisten psykiatrinen kuntoutusohjaus etelä-pohjanaan sairaanhoitopiirissä – projektista käytäntöihin. Akuutti-psykiatrian poliklinikka, Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri. Teoksessa Riitta Saksanen (toim.): Näkökulmia kuntoutusohjaukseen. Kuntoutusohjauksen kehittämishanke 2011–2012. Invalidiliiton julkaisuja M.12., 2012, 30–31.

<http://www.invalidiliitto.fi/files/attachments/kuntoutus/invalidil_nakokulmia_kuntoutu_sohjaukseen_artikkelikokoelma.pdf> [Viittauspäivä 25.9.2012.]

Mishna, Faye & Bogo, Marion & Root, Jennifer & Sawyer, Jami-Leigh & Khoury-Kassabri, Mona: "It just crept in": The Digital Age and Implications for Social Work Practice. *Clinical Social Work Journal* (2012) 40: 277–282.

<<http://web.ebscohost.com.libproxy.helsinki.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=6&hid=107&sid=f5c91926-68cf-4e6e-af5a-baed52405688%40sessionmgr110>> [Viittauspäivä 6.11.2012.]

Myllyniemi, Sami: Lapsuudenkodin arki. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.): Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 127, verkkojulkaisuja 53, Nuorisosaian neuvottelukunta, julkaisuja 46, Helsinki: Hakapaino, 2012, 77. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisosaian_neuvottelukunta/julkaisut/barometrit/liitteet/Nuorisobarometri_2012_Verkkojulkaisu.pdf> [Viittauspäivä 27.9.2012.]

Myrskylä, Pekka: Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Evan analyysi. No 19. 1.2.2012, 1–3. <<http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjautyminen.pdf>> [Viittauspäivä 14.9.2012.]

Nuorten yhteiskuntatutkimus 2013, TEM raportteja 8/2012, Työllisyys- ja yrittäjyysosasto. Raportti 15.3.2012. 39–49. <https://www.tem.fi/files/32290/TEMrap_8_2012.pdf> [Viittauspäivä 28.8.2012.]

Palola, Elina & Hannikainen-Ingman, Katri & Karjalainen, Vappu: Nuoret koulupudokkaat sosiaaliryöryhmiä asiakkaina. Tapaustutkimus Helsingistä. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 29/2012. 26–37. <<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/a889a2a2-ad88-4c1a-ae22-1504801857c1>> [Viittauspäivä 24.9.2012.]

Pietikäinen, Reetta: Tutkimusinventari nuorten nivelvaiheen palveluja koskevista tutkimuksista. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 13. 2007, 67–68. <<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/inventaari.pdf>> [Viittauspäivä 14.9.2012.]

Sapey, Bob: Social Work Tomorrow: Towards a Critical Understanding of Technology in Social Work. *British Journal of Social Work* 27 (1997): 6, 803–805. <<http://web.ebscohost.com.libproxy.helsinki.fi/ehost/detail?sid=92bd9f68-27fb-4365-99cc-6769ade56c77%40sessionmgr113&vid=6&hid=107>> [Viittauspäivä 5.11.2012.]

Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:21, Sosiaali- ja terveysministeriö. 2012, 169–215. <http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5065240&name=DLFE-22206.pdf> [Viittauspäivä 30.9.2012.]

Sosiaalivirasto 2012a

<<http://www.hel.fi/hki/sosv/fi/sosta/sosiaalityo/kallio>> [Viittauspäivä 17.9.2012.]

Sosiaalivirasto 2012b

<<http://www.hel.fi/hki/sosv/fi/sosta/sosiaalityo>> [Viittauspäivä 17.9.2012.]

Särkelä, Antti: Sosiaalityö yhtenä välttämättömänä työnä yhteiskunnallisessa työnjaossa. Teoksessa: Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015-artikkelikokoelma. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki: Monisteita 2004: 15. 2004, 36. <http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-9851.pdf> [Viittauspäivä 10.9.2012.]

Turunen, Saija: Sosiaalisen eheyden vahvistamislinjauksia metropolialueella. Metropolialueen sosiaalisen eheyden koordinaatioryhmän loppuraportti. Socca - Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus 7.2.2011. <http://www.socca.fi/files/892/metropolialueen_sosiaalisen_eheyden_loppuraportti_7.2.2011.pdf> [Viittauspäivä 19.11.2011.]

Tuusa, Matti: Sosiaalityö ja työllistäminen - kuntouttavan sosiaalityön ammattikäytännöt kuntien aktivointi- ja työllistämispalveluissa. Kuntouttavan sosiaalityön erikoisala. Tampereen yliopisto. 2005, 2–82. <http://www.helsinki.fi/sosiaalityo/tietoa/sosweb/dokumentit/sosiaalityojatyollistamine_n.pdf> [Viittauspäivä 30.8.2012.]

Työ- ja elinkeinoministeriö. Tiedotteet: Työ. Nuoret osaaviksi ja työelämään. 26.9.2011 <http://www.tem.fi/?89506_m=103862&s=2467> [Viittauspäivä 18.11.2011.]

Työ- ja elinkeinoministeriön ohje nuorten yhteiskuntatakuusta. Ohje. Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskukset. Työ- ja elinkeinotoimistot 23.6.2010. TEM/1778/03.01.04/2010, 3. <http://www.finlex.fi/data/normit/36168-50739Ty_ja_elinkeinoministeri_n_o1832573281.pdf> [Viittauspäivä 29.11.2011.]

Vanhala, Erja: Nuorisopsykiatrinen kuntoutusohjaus – polku aikuisuuteen. Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalveluiden kuntayhtymä (Carea), Kouvolan ja Kotkan nuorisopsykiatrian poliklinikat. Teoksessa Riitta Saksanen (toim.): Näkökulmia kuntoutusohjaukseen. Kuntoutusohjauksen kehittämishanke 2011–2012. Invalidiliiton julkaisuja M.12., 2012, 29–30. <http://www.invalidiliitto.fi/files/attachments/kuntoutus/invalidil_nakokulmia_kuntoutu_sohjaukseen_artikkelikokoelma.pdf> [Viittauspäivä 25.9.2012.]

Virtanen, Ari & Kiuru, Sirkka: Toimeentulotuki 2010. Tilastoraportti 43/2011. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 9.12.2011, 1–3. <http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2011/Tr43_11.pdf> [Viittauspäivä 25.10.2012.]

WHO (2011) Mental health: a state of well-being. World Health Organization. <http://www.who.int/features/factfiles/mental_health/en/> [Viittauspäivä 25.9.2012.]

Youth Social Policy and Development Division
 <<http://social.un.org/index/Youth/YouthintheUN/YouthandtheMDGs.aspx>>
 [Viittauspäivä 12.11.2011.]

Åhlfeldt, Emmanuel & Ahner, Tove & Nygren Cecilia & Törnquist Agneta:
 Vardagsrehabilitering inom äldreomsorgen. Projektredovisning resultatutvärdering
 och lärandhandledning. Nestor FoU-centers Skriftserie nr 02/07 <<http://www.nestor-foucenter.se/publikationer/pdf-filer/Vardagsrehabilitering%20inom%20%C3%A4ldreomsorgen.pdf>> [Viittauspäivä
 25.9.2012.]

Lait

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>> [Viittauspäivä 12.11.2011.]

Nuorisolaki 27.1.2006/72

<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>> [Viittauspäivä 12.11.2011.]

<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710>> [Viittauspäivä 1.11.2012.]

Luentomuistiinpanot ja muut lähteet:

Rauhala, Pirkko-Liisa: Kuuleeko laki? Sosiaalihuoltolain uudistamista koskeva
 kuulemistilaisuus, 22.6.2011, Hotelli Artur.

Silvasti, Tiina: Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien kurssi, Temaattinen sisällön-
 analyysi, 25.1.2011. Valtiotieteellinen tiedekunta.

Virokangas, Elina: Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien kurssi, Diskurssianalyysi,
 1.2.2011. Valtiotieteellinen tiedekunta.

Vuori, Annika: Nuorisososiaalisyössä hyväksi havaitut työmenetelmät ja koulutustarve.
 Julkaisematon käytäntötutkimus. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalityö. Helsinki:
 Helsingin yliopisto. Syksy 2012a. (julkaisematon)

Vuori, Annika: Käytäntötutkimuksen refleктоiva essee. Valtiotieteellinen tiedekunta.
 Sosiaalityö. Helsinki: Helsingin yliopisto. Syksy 2012b. (julkaisematon)

LIITE 1

Saatekirje

Hyvä nuorten kanssa työskentelevä sosiaalityöntekijä,

Opiskelen valtiotieteiden maisteriksi, Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa, sosiaalityöiden laitoksella. Pääaineenani on sosiaalityö. Tavoitteenani on pro gradu -työssäni haastatella aikuissosiaalityössä 18- 24-vuotiaiden nuorten parissa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden kokemuksia arjen kuntoutumisesta ja palveluohjauksesta.

Haastattelusta saatua materiaalia on tarkoitus käyttää sekä pro gradu -työssäni että pienimuotoisen käytäntötutkimuksen (K5) opintojaksolla keväällä 2012.

Haastattelumateriaalista käytetään käytäntötutkimukseen osalta niitä vastauksia, jotka liittyvät muun muassa työntekijöiden koulutustarpeisiin ja työmenetelmiä koskeviin toiveisiin. Pro gradu -työn sekä käytäntötutkimus opintojakson (K5) ohjaajana toimii sosiaalityöiden laitoksen käytäntötutkimuksen professori Erja Saurama (erja.saurama@helsinki.fi).

Haastattelun tarkoituksena on kartoittaa nuorten kanssa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden kokemuksia muun muassa liittyen palveluohjaukseen ja arjen kuntoutumiseen. Haastattelut on tarkoitus tehdä toimipisteissänne ryhmähaastatteluina keväällä 2012. Tietoja käsitellään luottamuksellisesti, eikä kenenkään henkilöllisyys tule tutkimuksessa esiin.

Yhteistyöstä jo etukäteen kiittäen,

Annika Vuori

Mikäli Teillä herää kysymyksiä liittyen pro gradu -työhöni, voitte kysyä lisätietoja sähköpostitse:

annika.k.vuori@helsinki.fi

LIITE 2**Tutkimukseen osallistujan suostumuslomake****Tutkimuksen nimi:**

Nuorisosiosiaalityö ja arjen kuntoutus

Tutkijan yhteystiedot:

Annika Vuori

sähköposti: annika.k.vuori@helsinki.fi

Tutkimuksen taustatiedot:

Tutkimus tehdään Helsingin yliopistossa Sosiaalitieteiden tiedekunnassa sosiaalityön laitoksella. Tästä tutkimuksesta muodostuu sosiaalityön pro gradu -opinnäytetyö.

Tutkimusaineiston käsittely ja säilytys:

Tutkimusaineistoa käsitellään luottamuksellisesti eikä haastateltavien yksilöllisiä vastauksia saateta kenenkään muun kuin tutkijan käyttöön. Tutkimustulokset raportoidaan tavalla, josta haastateltavia ei voi tunnistaa.

Sosiaalityön käytäntötutkimuksen tekijä vastaa aineiston turvallisesta säilyttämisestä. Haastatteluista litteroitu aineisto säilytetään muistitikulla. Haastatteluaineisto tuhoetaan käytäntötutkimustyön valmistuttua, hävittämällä aineisto tietosuojaroskakoriin.

Tutkittavien oikeudet:

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Haastateltavilla on oikeus keskeyttää haastattelu. Tutkimuksen järjestely ja raportointi ovat luottamuksellisia. Tulokset julkaistaan niin, ettei yksittäistä vastaajaa voi tunnistaa.

Haastateltavan suostumus:

Olen lukenut ja hyväksynyt tässä suostumuslomakkeessa olevat tiedot. Suostun allekirjoituksellani osallistumaan vapaaehtoisesti haastatteluun ja tähän tutkimukseen.

Paikka ja aika: _____

Allekirjoitus: _____

Nimenselvennys: _____